

**Beweirde vryheid der eenvoudige Catholijken in het lezen der
H. Schrifture: of kort en bondig antwoord op d'ydele
betragtingen waer mede ... pater Martinus Harney ... het
doorgaens lezen van Gods woord onder d'opregtgelovigen
heeft pogen te bestrijden, ve**

<https://hdl.handle.net/1874/274049>

ye Beweirde Vryheid

der

Eenvoudige Catholijken

in het lezen der

H. SCHRIJFURE:

of

*Kort en bondig Antwoord op d' ydele
betragttingen waer mede d' Eerwaer-
dige Pater M A R T I N U S
H A R N E Y Leeraer der
Godgeleerdheid het doorgaens lezen
van Gods Woord onder d' Opregt gelo-
vigen onlangs heeft pogen te bestrijden,
vervat in verscheide Brieven aen een
Vriend geschreven.*

DOOR

A. A. P. L. D. G.

I. Deel.

Gedrukt te FRYBURG. 1687.

Dat het gedrukt werde. Gegeven te
Mechelen 23. December. 1686.

*J. De Cuyper L. D. G. Deken
der Arschbisschoplijke Kerke
van Mechelen, Keurmeester der
Boeken.*

VOORREDEN.

Ange Voorredenen voor deze Brieven te maken dunkt my nog noodig nog nut te wezen. 't Oogwit en de beweegredenen die my om de zelve te schryven hebben aengepord, als ook de stoffe die 'er in verhandeld, en de wyze op welke zy verhandeld word, kunnen in de Brieven zelf, die niet lang, en zoo ik mein, ook niet verdrietig zullen zyn om te lezen, alderbest gezien en beoordeeld worden.

Dan egter om van elks een woord te zeggen: De voornaemste stoffe die hier verhandeld word, bestaet in aen te wyzen, dat volgens de leere der Oudvaders d'eenvoudige Gelovigen ook in deze tyden de vryheid hebben om de H. Schriftuer in hunne moederlyke tael te lezen

Voorreden.

lezen; en in het wederleggen van 't gene d'Eerwaerdige *Pater Harney* Leeraer der Godgeleerdheid in zyn Boek genaemd : *Redelyke Geboorzaemheid &c.* tegen deze vryheid heeft opgeworpen.

Men zal zig niet verwonderen, dat wy tegen een Leeraer in de Godgeleerdheid durven ſchryven, als men aenmerkt wie *Monfr. A. A.* is, 't gene men uit den eerſten Brief zal kunnen zien, tegen den welken deze Eerw. *Pater* en Leeraer wel heeft beſtaen zyne penne te roeren. 't Is genoeg dat het ons eigen ampt is de waerheid van den Godsdienst te beweyren. Hier toe zyn alle *Priesters* in tyd en gelegendheid geregtigd, hoewel ze miſſchien de paerſchgekleurde Bonet niet en dragen. Wy zyn alle gemagtigd om de ware leere voor te ſtaen, niemand om die te beſtryden, 't welk de Leeraers in de Godgeleerdheid 't alderminſte voegt. Zoo dat men van ons ſchryven niet volgens de hoedanigheid

Voorreden.

der Personen, maer volgens den grond der zake zal moeten oordeelen. Men zal nogtans van den E. P. *Harney*, zoo veel moogelyk is, eerbiedelyk en met ontzag en opzigt op zyne waerdigheid tragten te spreekken. Vereischt de zaek ergens een hertelyk woord, dat zal hy, gelyk wy van zyne grootmoedigheid betrouwen, ons wel ten beste nemen. Wy zoeken gezamelyk de waerheid en de stigting der Gelovigen, dog door verscheide wegen: wie den regten weg heeft aengetroffen moet uit de stukken blyken.

Wat het bewegend einde van dit Geschrift belangt, 't is de verheerlyking van Gods Woord te bevorderen, de vrugt die de Catholyken uit het neerstig lezen des zelfs kunnen trekken te behertigen, en den steen van aenstoot voor onze Afgescheurde Broeders weg te nemen, die zig valschelyk laten wysmaken dat het lezen der H. Schrifture by de Catholyken aen 't gemeine volk niet geoorlofd

Voorreden.

is: inbeelding door dewelke zy van d'eenigheid der H. Kerke zoo zeer als door eenige andere wederhouden worden, en die wy nogtans toonen ongegrond te zyn.

De wyze op welke de zaken in deze Brieven verhandeld worden, is kort en bondig, ernstig en te samen niet onvermalyk. Hier of daer komt zoo een woord tusschen beide bequaem om den geest een weinig te verheugen, en de zaken die men zoekt te bevestigen, met meerdere kragt te doen doordringen: alles egter binnen de palen van een beleefde stemmigheit. 't Is te hopen dat zulks van den *E. P. Harney* niet qualyk zal genomen worden, aen wie, zoo veel men uit zijne manier van schryven kan oordeelen, dusdanige ontlastingen van den gespannen geest niet en mishagen. Immers de lezers zullen 'er hunne rekening in vinden, die voor 't meeren-deel 't geduld niet en hebben om een boek met aendagt uit te lezen, 't en zy
het.

Voorreden,

het op een aengename en te samen beknopte wyze geschreven is.

Deze beknoptheid of korthed is in de volgende Brieven ten uiterste be-
tragt : veele vergezogte en onnutte stuk-
ken die ter zake niet en dienen , zijn 'er
afgesneden , en de hoofdpunten , van 't
geschil beknoptelyk en duidelyk ver-
handeld. De korthed is een van de
voortreffelykste eigenschappen der goe-
de boeken , als door de welke niet al-
leen veel schryvens en papiers voor den
Schryver , veel arbeids en kosten voor
den Drukker , maer 't gene 't voor-
naemste is , veel kostelyke tyd , ver-
driet en ongenugt voor de Lezers ge-
spaerd word. Niet is 'er ligter dan een
groot boek met alderleide slag van in-
vallende gedagten en stukken van ande-
re boeken zonder onderscheid op te
proppen : maer niet moeilijker , dan
het gene juist ter zake dient van al 't ge-
ne onnut is door een naukeurigen be-
scheiden oordeel af te zonderen , en 't
zelve

Voorreden.

zelve in weinige bladeren te bevatten: gelijk het zeer ligt is de tarwe met het kaf op een hoop onder een te werpen; maer de tarwe eerst van het kaf af te scheiden, en dan een kleinen gezuiverden hoop daer van op te leggen, is een zaak die wat meer werks en arbeids in heeft. E-dog deze korte Voorreden laet niet toeden lof der bondige kortheid in het schrijven hier breeder af te malen.

Nu zal men ligtelijk van zelfs bemerken om wat reden dit Geschrift liever by wijze van Brieven, dan op eenige andere manier van schrijven is ingesteld: want de Brieven, behalven andere voordeelen, beminnen de kortheid; en alzoo men in de zelve tot een vriend spreekt, is de stijl daer vrymoediger, en vervolgens ook aengener. Ik hoop de Lezers zullen bevinden, dat deze twee eigenschappen, kortheid en bevalligheid, gelijk nu gezeld is, in onze Brieven wel zijn aengetroffen.

't Voornemen was ook in 't bijzonder
van

Voorreden.

van de Keuren des Boeks van *Pater Harney* te handelen, en wel voernamelijk van eene der zelve, die vry vinnig, scherp en bijtend tegen de Verdedigers van Gods Woord is, welke daer *Nieuwgezinde Leeraers* genoemd worden. E-dog dewijl die Keurmeester nu tot het ander leven is ingegaen, zullen wy deze zaak laten beruften. Alhoewel d' Eerw. *Pater* ons door zyn scherpen en lachen blad 594. en daer omtrent genoegzame gelegendheid geeft om de zaak zoo veel te meer op 't tapijt te brengen, nu zijn Keurder overleden is, en om door onze bemerkingen zynen lachlust wat te matigen; wy willen ons egter van deze gelegendheid niet dienen, maer d'overledenen, zoo veel in ons is, in vrede laten rusten. *Amen.*

Men heeft wel aenstonds na het uitkomen des Boeks van den Eerw. *Pater* zijne bedenkingen over 't zelve vaerdig gehad, en zonder uitstel aengevangen deze Brieven op te stellen: maer men vond

Voorreden.

vond geen middel om die zoo haest door den druk gemeinte maken als ze wel geschreven waren. Eer men ze overzond, gelijk betaemde, aen den genen aen wien men ze geschreven had; eer men antwoord daer overafwagte; eer men de Schriften den Drukker overzond, liep'er een merkelyke tyd ten einde. Hier by quam de traegheid van de drukkers, en veele andere misnoegende omstandigheden hier te lang te verhalen, waer door dit kleine Werk van tyd tot tyd veragterd wierd: zoo dat men meer dan twee maenden bezig was met drukken over't gene men met gemak in minder dan twee weeken had kunnen afdoen. Die zig maer een weinig met schryven bemoeid hebben, weten wel dat'er honderd beletselen zyn, die een Werk doen sukkelen, en't zelve verhinderen zoo spoedig in't licht te komen, als de Schryver wel zoude wenschen: waer van men ook elkeen geen rekening kan geven.

Ver-

Voorreden.

Vermits dan veele in verlangen waren om iets tot wederlegging van den E. P. Harney gedrukt te zien, en nu als ten einde van hun geduld zynde, in klagten en berispingen over dit lang uitstellen begonden uit te bersten, heeft men goed gevonden deze sukkeling op d' eene of d' andere wyze af te breken. Men heeft dan om 't geklaeg der gemelde onverduldigen te stutten eindelyk by voorraad een Deel van deze Brieven die gedrukt waren uitgegeven, zullende het tweede, en waerschyntlyk ook het derde deel eerstdaegs volgen.

Sommige zullen mogelyk hier wel denken, en ook by zig zelve of tot elkanderen zeggen: Wat al woorden en voorredens voor een zaek van zoo klein belang? Wat was't van noode dat men zig zoo naukeurig verschoonde wegens de langzaamheid in 't uitgeven van eenige Brieven? Of wy die eenige weeken vroeger of later zien, daer leit ons zeer weinig aengelegen. Dien 'er niet aen ge-
legen

Voorreden.

Iegen is, kan deze regels lichtelyk overslaen. Daerom zeide ik terstond, dat men elkeen geen rekening van zyn doen en laten kan geven. Nu de Voorredens der Boeken worden zelden gelezen, dan van de genen die zig aen alles laten gelegen zyn, en voor de zoodanigen worden ze ook meest opgesteld.

De Heer aen wie deze Brieven geschreven zyn, is gebeden al het gene by hooren zal tegen de zelve van sommigen te worden opgeworpen, te willen aantekenen, en den Schryver daer van berigt te geven. d' Antwoord op deze tegenwerpingen zal waerschyndlyk de stof te tot het derde deel der zelve geven.

Daer was nog veel te zeggen: maer ik breek kort af, om de berisping der Naukeurigen te myden, die anders zekerlyk zouden roepen, dat onze Voorreden voor zoo klein een Boek alreeds te groot was. 't Zyn luiden die moeilyk te genocgen zyn.

(1)

EERSTE BRIEF.

Inleiding. Word gehandeld van den Heer Antonius Arnauld, den Schrijver van Gods Woord Verdedigd, en P. Suivius.

MYN HEER.

B Oek van den Eerwaerdigen Pater Harney, van *Het lezen der H. Schrifture in gemeine talen*, is my wel ter hand gekomen. Ik heb gelijk 't de beletselen my toelieten, het zelve met aendagt overlezen:

En zie hier het gene alster loops daer uit heb aengetekend. Suivius met zijn gezin zullen buiten twijfel op dit boek ten hoogsten roemen, en zeer triomfantelijk op stelten rijden. Men moet ook bekennen, dat het hem veel meer, dan den Hoogwaerdigen Heer Bisschop van *Castorien* van hoogloflijker gedagtenisse, en andere Verdedigers van Gods Woord begunstigt: gelijk uit het vervolg van deze Brieven, die ik voorgenomen heb u over dit stuk te schrijven, genoegzaam zal blijken.

2. Men zoude nogtans den Eerwaardigen *Pater Harney* ongelijk doen, indien men hem by *P. Suivius* of diergelijke lompe schrijvers wilde vergelijken. Zijne geleerdheid en andere bequaemheden vereifchen, dat men zoo zijne Eerwaardigheid als ook zijne Schriften met wat meerder ontzag handele, dan *Suivius* met zijne *Grollen* onlangs is onthaeld geweest.

3. Wat my belangt, ik heb grootagting voor den Eerwaardigen *Pater Harney*, zoo om zijne eige gaven, als ook om dat hy een lidmaet van die Order is, welke in deze laetste eeuwen veele doorlugtige voorftanders der Genade van *Jesus Christus* tegen het opborrelend en smeulend *Pelagiaendom* heeft voortgeteeld: welke roem ik van herte wensche dat noit door eenige staetkundige belangen mogt beswalkt worden. Waer by ik voor de derde reden voege, dat deze *Pater* mede een lid der Hooge Schoole, onze algemeine moeder, is: zoo dat wy elkanderen broeders zijn; hoewel hem nogtans als *Leeraer* en *Meeft*er bijzondere eere toekomt.

4. Dit alles egter moet my niet beletten mijn gevoelen over des *Paters* boek hier met alle openhartigheid te uiten: zoo veel te vrymoediger, hoe ik meer betrouwe, dat zijne liefde tot de waerheid opregt en ongeveinsd is. Geloof ook dat zulks zijne Eerwaardigheid ten uiterste zal behagen

hagen: vermits hy betuigt, te wenschen dat de waerheid en de regtvaerdigheid triomferen, en vaerdig te zijn om zijne mislagen te verbeteren: beloften die al zeldzaam worden nagekomen. Dan dat afgwagende zullen wy hier in alles de mate der redelijke zeegbaerheid betragten: op dat de Pater ook mag zien dat hy zoo onredelijk een antwoord niet behoefde te vreezen, als hy ter zelve plaetse in zijne Vooreden §. XVII. en wederom b. 1591. n. 44. te kennen geeft.

§. 1. Eerste dan dat my in dit boek wat vreemd schijnt, is dat d' Eerw. Pater Harney om een Opschrift voor zijn boek te vinden, den Heer *Antoine Arnould* voor zijne wederparty opgenomen heeft: den Heer *Arnould*, zeg ik, die in het Fransch geschreven, en het twistpunt van den Pater maer als in't voorbygaen in een Voorreden met een woord heeft aengeroerd, verhalen de slegs wat 'er de Heer *Godeau* Bisschop van *Vence*, Pater *Veron*, de Hoogwaerde Heer Bisschop van *Castorion*, en andere aenzienlijke mannen openlijk van geleerd en geschreven hebben: den Heer *Arnould*, nog eens, wiens boek, *Van't lezen der Heilige Schrifture*, gemaeckt is tegen deze uitsporige stelling van zekeren Schryver genaemd *Mallet*: Dat het in't Zigt van God, en van de Schrijvers die de Boeken der H. Schrifture geschreven hebben, geweest was, dat de Schriftuer, zoo van't Oud als van het

Nieuw Testament, niet van het volk zoude gelezen worden; maer alleen van de Priesters en Leeraers der Synagoge en der Kerke; die'er dan aen 't volk zoodanige kennis van zonden geven, als't hen zoude goeddunken. En eindelijk, den Heer Armauld, die voor aen zijn boek betuigt, dat hy in het zelve van 't Verbod van de H. Schriftuur zonder oorlof in de gemeine tael te lezen, niet en wilt handelen. Dit was nochtans het eenig voorwerp van den Eerw. Pater Harney. 1715 1716 1717

6. Of was't mischien dat zijne Eerwaardigheid om met meerder luister en roem te schrijven, een voortreffelijk man tot zijne party wilde kiezen? De Hoogwaardige Heer Bisschop van Castilien was immers by de hand. Hy had al lang voor den Heer Armauld van de zaak geschreven: zijn boek was in Neerland, en vooral in Holland, daer mij dunkt dat Pater Harney ook voornamelijk het oog op heeft, zeer wel bekend, en nu ook in de tael van het volk overgezet zijnde, wierd aldaer in drie verscheide talen gelezen. De Bisschop had dog in 't ix. Hoofdstuk van zijn boek, Van 't lezen der H. Schrifture, niet met sluipende woorden, maer openlijk genoeg zijn gevoelen over dit stuk uitgesproken.

7. Ik zal met uw goedvinden zijne eige woorden hier opstellen: Het gebod van Pius den Vierden aengaende het lezen der H. Schrifture in gemeine

1715 1716 1717
 1718 1719 1720
 1721 1722 1723
 1724 1725 1726
 1727 1728 1729
 1730 1731 1732
 1733 1734 1735
 1736 1737 1738
 1739 1740 1741
 1742 1743 1744
 1745 1746 1747
 1748 1749 1750
 1751 1752 1753
 1754 1755 1756
 1757 1758 1759
 1760 1761 1762
 1763 1764 1765
 1766 1767 1768
 1769 1770 1771
 1772 1773 1774
 1775 1776 1777
 1778 1779 1780
 1781 1782 1783
 1784 1785 1786
 1787 1788 1789
 1790 1791 1792
 1793 1794 1795
 1796 1797 1798
 1799 1800 1801
 1802 1803 1804
 1805 1806 1807
 1808 1809 1810
 1811 1812 1813
 1814 1815 1816
 1817 1818 1819
 1820 1821 1822
 1823 1824 1825
 1826 1827 1828
 1829 1830 1831
 1832 1833 1834
 1835 1836 1837
 1838 1839 1840
 1841 1842 1843
 1844 1845 1846
 1847 1848 1849
 1850 1851 1852
 1853 1854 1855
 1856 1857 1858
 1859 1860 1861
 1862 1863 1864
 1865 1866 1867
 1868 1869 1870
 1871 1872 1873
 1874 1875 1876
 1877 1878 1879
 1880 1881 1882
 1883 1884 1885
 1886 1887 1888
 1889 1890 1891
 1892 1893 1894
 1895 1896 1897
 1898 1899 1900

meine talen verbind de Christenen niet meer, na dat niet alleen de welgeleerde en Catholijke Lee-
 raers der Hooge Schoole van Leuven den geheelen
 Bijbel in de gemeine tael heeft overgezet en in't
 ligt gegeven, maer ook zeer beroemde Schrijvers,
 die d' Onkatholijken wederleid hebben, en heilige
 Bisschoppen de Catholijken niet alleen verzekerd heb-
 ben weg ns d' opregtigheid van sommige vertalingen
 des Bijbels in de moedertlijke tael, maer hen boven
 dien tot het lezen der zelve hebben aengemoedigd;
 wel wetende dat men daer uit die ongemakken,
 daer Pius de Vierde in zijnen tijd voor bekommerd
 was, nu niet te vreezen heeft, ja dat men ten te-
 gendeel moest betrouwen, dat de Gelovigen tegen-
 woordig uit het naerstig gebruik en de liefde der H.
 Schrifture de Zelve vrugten zullen trekken, die
 de H. Chrysostomus en andere Vaders in hunne
 tijden geleerd hebben, dat men uit de zelve konde
 rapen.

8. Dit staet niet in het boek van den Heer Ar-
 nould, maer in dat van den Bisschop van Casto-
 rien: en nogtans dit is't gene den Eerw. Pater
 Harney zoo grootelijks mishaegt, en by hem
 voor een gevaerlijke overtreding der Redelijke
 Gehoorzaemheid word aengezien. Waer toe
 dan den Heer Arnould opgezocht, om die in
 zijne rust, of om beter te zeggen, in zijne roem-
 rijke verwinningen tegen alle slag van dwael-
 geesten,

geesten, te stooren, en dat hier in een nederduitsch boek, 't welk men nogwel zoude vereischen, als of 'er dien Heer grootelijks wat aengelegen was, door imand van zijne goede vrienden 't zijnen dienste vertaeld te worden? Waerom niet liever den Bisschop van *Castorien* aengerand? De Man was immers groot genoeg om hem zoo soetjens niet over 't hoofd te zien. *Si personas accipitis, peccatum operamini.*

9. En schoon hy nu overleden was, dat moest de grootmoedigheid van den Eerw. *Pater* niet wederhouden van tegen hem te schrijven: daer zullen 'er dog geen onbreken, die vaerdig en wel gemoed zijn om zijne zaak op te nemen, en zoo veel in hen is, zijne geheugenis in lof en eere te bewaren. Dan wat reden den Eerw. *Pater* beweegd heeft om liever den Heer *Arnauld*, als wel den Bisschop van *Castorien* aenboord te gaen, gelijk het niet moeilijk zoude te raden zijn, zoo is 't ook niet noodig 't zelve hier wydlopig uit te drukken. Ook leit 'er ons weinig aen gelegen. Wat belangt 't gene d' Eerw. *Pater* in zijne Voorreden zeit §. V. Dat de Bisschop van *Castorien* deze zaak maer als in 't voorbygaen verhandeld zoude hebben, zullen wy hierna beantwoorden.

10. Wat nu verder den Heer *Arnauld* belangt, hoewel hy onze verdediging niet van noodende

de heeft, ik zal hier nogtans zeggen, dat *Pater Harney* dien treffelijken Belijder der Genade groot ongelijk aendoet, wanneer hy zeit in zijne Vooreden §. XVI. n. 2. *Dat Monfr. Arnould al overlang met die van Romen in 't stuk van leering niet al te wel en staet.* Ook verongelijkt hy met dit spreken de Roomsche Kerk, te kennen gevende, dat zij omtrent het leerpunt der Genade van *Jesus Christus* een ander gevoelen heeft, dan het gene de Heer *Arnould* met den *H. Augustinus* altijd beweird heeft; en haer alzoo voor Catholijken en Onkatholijken ten toon stellende, 't welk zij hem misschien weinig dank zal weten. De *Pater* gelieve dan wel bestiptelijk te zeggen, in wat leere de Heer *Arnould* van Romen verschilt: of wel, te verdragen, dat wy deze betigting in de lugt als onredelijk verwerpen.

II. 't Voegt ook mijns oordeels de gematigdheid van een Kloosterlijk Leeraer niet zeer, de verdedigers der waerheid te noemen, *Mannen die in 't duister wandelen* b. 628. alleen om dat ze genoodzaekt zijn voor 't geweld te wijken. Op dien voet mogt *Pater Harney* ook de Heiligen, *Cyprianus*, *Athanasius*, *Chrysostomus*, en meer andere, die 't geweld ontweken, en egter niet nalieten voor de waerheid met tong en penne kloekelijk te strijden, wel *Mannen* noemen.

men die in't duister wandelden. Hy bemerkte, of dat niet, en is laffelijk vernieuwen't gene de Zoon des mensche zijnen vervolgers verwijt: *Super dolorem vulnerum meorum addiderunt.*

12. De *Pater* gelieve ook wat beter te bevroeden, wat men met regt mag noemen, *in't duister wandelen*. In't duister wandelen, is, de waerheid waer van men overtuigd is, onder vreemde, oneigene en *sluipende woorden* te verdonkeren om dat men de zelve uit eenig menschelijk opzigt niet openlijk en vrymoedelijk durft, of niet en wilt belijden. In't duister wandelen, is gevoelen gelijk S. Augustijn en alle de Vaders en heilige Leeraers gevoeld hebben, en ondertusschen niet durven, of niet willen spreken, gelijk zy gesproken hebben, en daer door de Catholijke Leerstukken ten roof van hare bestrijders laten. En dat is in't duister wandelen, hoe zeer men ook zwerft en zwiert op Preekstoelen en Schoolbanken. Maer die de leere des geloofs onbewimpeld en onbeschroomd schriftelijk en mondeling blijven handhaven, wandelen, niet in't duister, maer in het licht, ook wanneer ze verborgen zijn voor d'oogen van de menschen. d' Eerw. *Pater Harney* kan dit, indien 't hem gelieft, by gelegendheid van ledigen tijd een weinig herkauwen.

13. Zijne andere yverdriften tegen den Heer *Arnauld*, ook tegen *Pater Veron*, als zijnde voor't meerendeel maer *windige diskoursen*, en niet tot de zaak dienende, zal ik hier kortheds halven agterlaten. Laet ons nu eens gaen zien, hoe de Schrijver van het Boek genaemd, *Gods Woord Verdedigd*, by onzen Eerw. *Pater* onthaeld word.

14. Van dezen Schrijver zeit de *Pater* in zijne Voorreden S. V. *Dat hy bijna anders niet gedaen heeft, dan het boek van Monsr. Arnauld, en dat van den Heer Bifchop van Castorien ten deele uit te fchrijven.* En dit is geen groot quaed: Maer als ik lees 't gene hy daer byvoegt. *Alhoewel hy aen de gematigdheid van dien Prelaet in't Schrijven zeer ongelijk is:* zoo word ik indagtig aen't gene my over eenige jaren te ..... verhaeld is. Mijn heer ..... u zeer wel bekend die aldaer woonagtig en gelijk gy weet vermaerd was voor een fchrander proever, was by den Heer .... onzen goeden vriend, te gaff geweest. In 't wederkeren van de maeltijd zeide hy tot Zijn gezelfchap: wy hebben daer op de maeltijd goeden wijn gedronken: maer die wy onlangs by nigt van ..... hadde, was nog wel beter: niet wetende dat deze wijnen beide uit het zelve vat gekomen waren. Gy zult de gelijkenis ligtelijk vatten, en befluiten dat d' Eerw. *Pater Harney* den fmaek nog

nog niet fijn genoeg heeft om uit den stijl van den Schrijver des boeks te kunnen oordeelen.

15. 't Is wel waer dat de Schrijver, waer van wy spreken, op het Boek, *Gods Woord Verdedigd*, zijnen naem niet gesteld heeft, om redenen hem daer toe bewegende: maer egter hy wilde wel bekend zijn, en dede openlijk genoeg blijken wie hy was. Heeft hy hier wat scherper dan elders geschreven, zulks moet niet hem, maer dien zoetaerd *P. Suirius*, wiens misdagen dit wel verdiend hadden, geweten worden. Had het anders *Pater Harney* maer geliefd, agt te nemen op de namen der Goedkeurders; als ook hoe de Hoogwaerde Heer Bisschop nu meermaels gemeld, in dat boek enkelijk maer met den naem van *Bisschop van Castorien* genoemd word, daer nogtans zijne goede vrienden niet zeer spaerzaam waren om hem by gelegendheid een hand vol wierook toe te werpen; d' Eerw. *Pater* konde uit deze en andere tekenen den Schrijver van 't genoemde boek wel erkend hebben. Maer 't was zijn belang niet: 't was beter in dit stuk onwetend te zijn, en alzoo zijne penne vry te houden. Want hy wilde dog namelijk tegen den Bisschop van *Castorien* niet Schrijven.

16. Dan het zy zoo 't wilt, ik weet niet wat den *Pater* mag beweegd hebben, om dezen Schrijver van ongematigdheid te beschuldigen, die nogtans

tans *Suivius* overval met een groote beleefdheid schijnt te handelen. Nu en dan verschoont hy hem in zijne misflagen. Spreekt hy hem hier of daer aen, hy zegt met alle vriendlijkheid: *Suivius* zal gelieven te bemerken; of iet zulks. Hy noemt hem *P. Suivius* (Of dit *Pastoor* of *Pater* betekent weet ik niet) *goeden man, lieven vriend, en z.* En haelt hy hem by tijden wat door de hekel, de verwarde dwalingen van dien *lieven vriend* hadden, gelijk ik aenstonds nog bemerkte, geen beter onthael verdiend.

17. Of is misschien zijne ongematigdheid hier in gelegen, dat hy ergens zegt: *Dat'er van die onwaerdige en laetdunkende menschen, die niet gerechtigd zijn om door Gods Woord verligt en getroost te worden, ook in't midden van die men geestelijken en geleerden noemt, meermaels gevonden worden: Ia ook onder de genen, die Rabbijnen, Leermeeesters en Godgeleerden willen genoemd worden? b. 49. Maer wie kan dit lohenen? Is 't om dat hy Suivius berispt over zijne schaepagtige onbedagtheid b. 64. over zijn zwak oordeel en beneveld verstand b. III. over zijne leugens van onwetendheid, b. 207. Dat hy hem verwijt, dat zijne oogen en handen in dier voege schijnen gemaakt te zijn, dat die alles averegts aenzien, en de zee alles verkeerdelijk uitschrijven, b. 69. Dat hy zegt, dat of 't *Suivius**

lief

lief of leet is, de kinderen mogen Visie nemen van
het Testament huns Vaders? b. 78. Maer wat zwa-
righeid, indien hy alles wel bewijst? Is 't om dat
hy verklaert, dat de Bijbel zig niet en schaemt
over het Zweet der Ambagtsluiden, maer over de
onwetendheid der blinde Pharisëen, die 't zweet
der werkluiden aenziet als of 't een Exkommuni-
katie of geestelijke ban was, die hen van den
troost, versterking en onderwijzing van Gods
Woord verdreef en verbande? b. 138. Maer wat
is 'er zekerder dan deze verklaring? Is 't om dat hy
Suivius ergens dreigt, dat duizende van Maegden
en Weduwen, die om hunne neerstigheid in 't le-
zen en bevroeden der H. Schrifture by de Sui-
vianen Bijbelloffrouwen zouden genoemd wor-
den, hem in den dag des oordeels zullen bescha-
men, hem tonende hoe onbedagtelijk en lasterlijk hy
tegen Gods Woord gesproken heeft, als hy deze woor-
den heeft voortgebracht: HET LESEN DER H.
SCHRIFTURE IS ONPROFFTELYK
AEN ALLE ONGELEERDE PERSO-
NEN? b. 158. Wie zoude de regtmatigheid
dezer bedreiginge durven in twijfel trekken?
Geven hem ook zoo zware dolingen geen reden
om deze spreuk van den Zaligmaker Jesus
te melden: Laetze geworden, 't zijn blinden en
leidsluiden der blinden? b. 199. Is 't omdat hy
Suivius by den Kok van den Keizer Valens ver-
gelijkt,

gelijkt, en hem bestraft over zijn schandig en schendig uitleggen van de woorden der Oudvaders? b. 250. Of eindelijk is't om dat hy alle menschen, Zoo wel Catholijken als Onkatholijken, die *Suivius* boekskens gelezen hebben, bid dat z'er niet in gelieven verargerd te zijn, maer zijn Zeggen gelieven aen te zien als stoute vermetendheid en blinden yver, die losse gevoelens voor vaste waerheden aanziet, en gaerne zoude hebben, dat de lezers zijne inbeeldingen voor hooge wijsheid aanzagen? b. 271. Dog hoe zoude zoo redelijke bestraffing of vermaning den Eerw. Pater *Harney* kunnen mishagen? Dit zijn nogtans wel de scherpste bejegeningen die *P. Suivius* met zijn volk in dit boek ontmoeten: zoo dat ik niet en weet uit welken hoofde onze Eerw. Pater des zelfs Schrijver hier als ongematigd gelieft te hekelen.

18. Maer nog ben ik veel meer verwonderd, ziende hoe zagt een vonnis hy over *P. Suivius* uitspreekt. De boekjens van dezen *Suivius* krie- len niet alleen van mislagen, maer daer worden wanschepsels van dwalingen in gevonden, als by exempel is't gene ik aenstonds verhaeld hebbe. Het lezen der *H. Schrifture* is onprofytelijk aen alle ongeleerde Persoonen: waer by hy deze donkere en duistere reden voegt: *Aengezien de H. Schriftuer duister is om te verstaen.* Als ooke

Het lezen der H. Schrifture is schadig en prijkelens aen alle wereldlijke en ongeleerde Personen. Dolingen die d'ooren van alle godvrugtige Catholijken quetsen, en hunne herten met droefheid vervullen. En deze dingen zijn *Suivius* niet onvoorziens ontvallen, hy zeit ze niet als in 't voorbygaen: 't zijn zijne Hoofdstellingen en grondslagen daer 't alles op draeit: Ja zelfs dit is het Opschrift van zijn eerste en voornaemste boekjen: *Het schadig lezen der H. Schrifture voor alle wereldlijke en ongeleerde Personen: Stelling die my zoo Onkristelijk en grouwlijk schijnt, dat ik ook schroomde terwijl ik ze maer uitschryve.*

19. Nogtans d'Eerw. Pater *Harney*, die zoo veel tot beswaernis van mijn Heer *Arnauld* en van den Schrijver van, *Gods Woord Verdedigd*, heeft in te brengen, zeit slegs met een groote koelte en zagtzinnigheid van dezen *Suivius*: *Om de waerheid te zeggen, hy schijnt zy Zelfen wat overreikt te hebben.* Om de waerheid te zeggen, dit is wel een zagt vonnis voor zulken misdadigen. Maer wat is 't te verwonderen dat men hem hier zoo zagtelijk handelt? *Deze Suivius*, zeit Pater *Harney* in zijne Voorreden §. V. heeft zijnen yver ook willen betonen. Wel wat is 't dog wonder, dat imand in de hitte zijns yvers zijnde, zig een weinig verreikt? En die heilige yver

ver van P. *Suivius* om Gods kinderen 't Woord huns Vaders uit de handen te rukken verdiende immers wel, dat men zijne dwalingen wat door de vingeren zag. En ook vereischte de liefde, dat men 't dien BoerenPastoor, zoo noemt men hem quansuis, zoo qualijk niet afnam, had hy zich hier of daer wat in vergrepen. Als of d'onwetendheid te verschonen was in luiden die zig aenmatig en boeken tot onderwijzinge der onwetende te schryven. d'Eerw. Pater *Harney* gedulde dat ik hem eens vragte: Of hy uit de Schryvers, die hy zoo heftelijk bestrijd, wel een eenige stelling zoude durven aenwijzen, die in ongerymdheid by de bovengemelde stellingen van *Suivius*, ook volgens zijn eigen oordeel, te vergelijken zy? En zoo niet, waerom dan die mannen zoo heftig, en dezen zoo zagt te keer gegaen? *Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate.*

20. Nu dit zal voor deze mael genoeg zyn aengaende de Schryvers, daer onze Eerw. Pater in zyne Voorreden gewag van maakt. In de volgende Brieven zullen wy van de zaken, die in zyn boek verhandeld worden, beginnen te spreken, slaende nogtans over, of immers maer kort aenroerende, al wat ons oogwit niet en raakt, 'twelk is d'opregte en eenvoudige Gelovigen van onzetyden te bevestigen in hun bezit en

regt van Gods Woord tot hunnen troost, stig-
ting en onderwyzinge te lezen. Myn ootmoe-
dige dienst aen alle de kloeke Verdedigers en y-
verige Lezers van Gods Woord, die t' uwent
zyn, en welke weten dat ik altyd ben &c.

Den 12. van Slagmaend 1686.

TWEDE BRIEF.

*Inhoud van't geheele Boek van den Eerw. Pa-
ter Harney. Algemein oordeel over 't Zelve. Van
de drie hoofdpunten van 't eerste boek. 't Concilie
van Trente heeft geen last gegeven om't bewuste
Verbod te maken. Waerom 't Concilie 't werk van
den Boekenlyst niet heeft afgedaen. De Verdedi-
gers van Gods Woord t' onrecht van oneerbiedig-
heid ten opzigt der Overigheid beschuldigd. Ver-
tooning van tien soorten der Iansenisten door 't
goedvinden van een Boekkeurder uit het Boek van
den Pater Harney uitgeschrappt.*

MYN HEER.

I. d' Nhoud van het Boek van den
Eerw. Pater Harney, gelyk gy
wel zult bemerkten hebben, kan
in't kort aldus betrokken wor-
den.

den. 't Is verdeeld in twee boeken. In 't eerste handeld hy van den Oorsprong, Verkundiging en Redelijkheid van het Verbod ten tyde van den Paus *Pius IV.* uitgegeven: waer door geboden wierd de H. Schriftuer in de gemeine talen niet zonder oorlof te lezen. In het tweede nadat hy den *Professor Lemden* wederleid, en ons de Historie van d'Order der Preekheeren verhaeld heeft, zoo gaet hy myn Heer *Arnauld* en *Paer Veron* dapper hekelen. 't Oud Testament, de Grieksche en Chaldeeusche Vertalingen, de Rabbinen en Joodsche Talmud, verschaffen hem elk om 't zeerst zyne wapenen ten stryde. Maer nergens schynt hy meer te triomferen, dan als hy handelt van 't Gebod onder de Joden, waer door zy alle verplicht zouden geweest zyn de Wet uit te schryven. Ook is hy daer met eenen zeer vermakelyk en zoet, terwijl hy ons eenige aardige staeltjens van Fabulen uit den Talmud vertelt, om den gespannen geest van den lezer wat t' ontlasten. Het Fransch Testament van Bergen houd ondertusschen, zoo in 't eerste, als in het tweede boek lustig aen. Daerna komt men tot het Nieuw Testament, en d'Oudvaders, tot de bemerkingen getrokken uit de natuerlijke reden: en eindelijk na vele omwegen tot het groote Hoofdpunt van ons geschil: Of de Gelovigen in deze tyden de vrijheid niet en heb-

ben om het Woord Gods in de gemeine tael tot hunnen troost, stigting en onderwyzinge te lezen.

2. Wat nu belangt het algemeen oordeel dat men over dit boek zoude mogen stryken, mijn Heer . . . . . schreef my over weinige dagen uit . . . . . *Men spreekt van 't Boek van P. Harney niet anders dan van een samcnrapinge van ongerymheden.* Dan dit strafvonniss schynt my wat hert te zyn. Om by u te spreken gelijk ik gemoed ben: my dunkt dat de Pater hier en daer nog al eenige redelijke dingen voorbrengt. Hoewel ik ook moet bekennen, dat indien men lust had om groote boeken te schryven, en te hekelen al wat 'er in dat boek te hekelen is, men zeer gemakkelijk zyn kapitaal met dubbelde winst zoude kunnen wederhalen. En dat verre 't grootste deel maer dingen zyn die onze zaek niet en raken, en die slegs dienen om het Boek van den Eerw. Pater te vergrooten, is by my buiten alle twyfel.

3. Want voor eerst al wat zijn geheel eerste boek behelst, is van dit slag. Al wat d'Eerw. Pater in dat boek zoekt te bewijzen, is 1. dat het Gebod van de H. Schriftuer in gemeine talen niet zonder oorlof te lezen ten tijde van Paus Pius IV. door last van zijne Heiligheid is uitgegaen 11. dat het zelve hier te lande verkundigd:

digd: en 3. dat het in zig zelve redelijk is. Drie dingen die by de Verdedigers van Gods Woord mijns wetens niet wederproken zijn, die ook hun oogwit niet en verhinderen. 't Oogwit is: Dat de Gelovigen in deze tijden de vrijheid hebben om het Woord Gods in de gemeine tael tot hunnen troost, stigting en onderwijzinge te lezen. Nu wie is 'er onder hen, die om deze stelling te bevestigen, nog oit zijnen toevlugt hier toe genomen heeft, dat hy zoude gezeid hebben, dat 'er zulk Gebod niet geweest, of dat het hier niet verkundigd, of ook in zig zelve niet redelijk geweest is?

4. Ten tegendeel, zy geven immers alle eenige redenen van de redelijkheid des Gebods, zeggende dat de quade of onzekere Vertalingen der H. Schrifture ook d' onwetendheid van die tijden vermengd met een laetdunkende inbeeldinge van dat elk zelf, gelijk de Scheurzugtige Leeraers hen wijsmackten, alles uit de Schrift moest beoordeelen, zonder zig aen 't oordeel en de leere der H. Kerke t' onderwerpen; dat deze qualen, zeg ik, oorzaak kunnen gegeven hebben om zoodanig Gebod voor dien tijd te laten uitgaen: gelyk wy hierna nog wat breeder zullen bemerken. 't Zeggen is alleen, dat die redenen nu door Gods genade geen plaets grijpende, 't Gebod ook niet en kan verbinden

den : mizer dat de Catholyken wedergekeerd zyn in 't bezit van 't regt en de redelyke vryheid, die de Heilige Vaders hen zoo plegtelyk van Gods wegen verkundigd hebben, om 't Woord des Heere, ook zyn geschreven Woord . nagt en dag met David te bevroeden. Zoo dat d' Eerw. *Pater Harney* zoo veel papiers niet had behoeven vuil te maken, om zaken te bewyzen die wy hem dog niet en willen betwisten.

5. Maer zult gy zeggen, hy toont niet alleen, dat het bewuste Gebod of de Bepaling door 't gezag van den Paus is uitgegaen, maer dat het ook zelfs van 't Concilie van Trente komt. Ik antwoord ten eersten, dat dit al wederom ons geschil niet en raekt : vermits wy niet en onderzoeken, door wat gezag 't Gebod is uitgegaen; maer alleen of het nu plaets grypt en verbind in deze tijden. Ten tweeden zeg ik, dat d'Eerw. *Pater* wel zyn beste doet om dit zyn zeggen te betoonen, maer dat hy't in der daed geensins betoont, nog immermeer betoonen kan. 't Is zeer slegt en gering 't gene hy zeit b. 245. n. 19. Als of 't de pligt van den Heer *Arnauld* of van zyne vrienden was, te bewyzen, dat dit Gebod niet van 't Concilie van Trente gemaekt is, nog dat 'er ook eenige last of verlof van dit Concilie gegeven is, om zulk een Gebod te maeken, of daer van te handelen.

Dit

Dit wilt *Pater Harney* van hen bewezen hebben; maer t'onregt. 't Is hunne pligt niet hier iets te bewyzen, maer 't is de pligt van den Eerw. *Pater* zyne stelling goed te doen, te weten, dat het Concilie ten minsten last gegeven heeft om 't Verbod te maken. Dit heeft hy niet gedaen: dit kan hy ook met alle zyne neerstigheid nimmermeer goed maken. Dat schynt vreemd, zult gy zeggen, hy meint het nogtans zoo vast te hebben, en spreekt als of hy de zaak meer dan middagklaer bewezen had. Daerom zeit men ook voor een spreekwoord: 't Is beter hard geblazen dan den mond gebrand. 't Is al lang geleden, dat men geleerd heeft van sterk roepen niet meer vervaerd te worden. Indien g'er wel oplet, gy zult bevinden, dat veele daer zy 't zwakste zyn, met het aldermeeste betrouwen en verzekeringe spreken.

6- Al wat d' Eerw. *Pater* uit het Concilie van Trente tot zyn bewys kan bybrengen, zyn deze woorden uit de laetste Zittinge, onder den Tytel, *Van den Boekenlyst, &c.* 't Heilig Concilie . . . . . heeft aen sommige Vaders, daer toe verkoren, last gegeven om t' overleggen, wat 'er te doen stond ontrent verscheide strafvonnissen en boeken, die of verdagt of schadelyk waren, en om het H. Concilie daer van te verwittigen.

7. Uit deze woorden blijkt, dat het Concilie heeft

heeft last gegeven om onderzoek te doen omtrent de verdagte en schadelyke boeken, in de welke, gelyk het spreekt in de xviii. Zittinge, een onzuivere leere behelsd was, die als onkruid van de tarwe der Christelyke waerheid moest afgezonderd worden: maer niet om den Bybel in gemeine talen te verbieden of het lezen des zelfs te bepalen. Ik zeg nu niet, dat het Concilie zoodanigen last niet hadde kunnen geven, indien 't zulks had goed gevonden: dat betreft nu ons onderzoek niet: maer ik zeg tegen 't geroep van den Eerw. Pater Harney, dat die last in der daed door 't Concilie niet gegeven is: immers dat zulks uit het Concilie geensins kan bewezen worden, 't welk nochtans, volgens de getuigenis van den Eerw. Pater zelve, op het alderklaarste in dit stuk gesproken heeft. b. 30. n. 10. De Bybel is immers niet onder 't getal van die verdagte en schadelyke boeken, die een onzuivere leere en onkruid van dwalingen behelzen. En nochtans 't is alleen zulk slag van boeken op de welke de Gemagtigden uit last van 't Concilie hun onderzoek hadden te doen.

8. d'Eerw. Pater gelieve dan te bemerken, dat het wat anders is, last te geven om onderzoek te doen op verdagte en schadelyke boeken; en wat anders, last te geven om het lezen der H. Schrifte in gemeine talen te verbieden of te bepa-

bepalen. 't Eerste heeft het Concilie van Trente gedaen: en dat bewyft de *Pater* wel; dog te vergeefs, want wy wisten 't al zonder dat het noodig was zoo veel woorden daer over te maken. Het tweede heeft het Concilie niet gedaen: en dat bewyft hy ook niet: ja hoe triomfantelyk hy ook spreekt, 't zal noit in zyne wagt zyn zulks te bewyzen.

9. 't Staet nu aen zyne Eerwaardigheid eens te herdenken, of hy ook al genoegzaam gerechtigd was, onr tegen den Heer *Arnauld*, en *Pater Veron* zoo heftelyk te woelen, gelyk hy allenthalven, en voornamelyk in 't 3. Cap. van zyn 2. Boek doet; om dat *Pater Veron* in de Voorreden van den Heer *Arnauld* verhaeld aldus spreekt: 't Concilie van Trente heeft den Bybel noit verboden, nog ook zoodanig verlof, als daer de Boekenlyst van spreekt, vereischt, nog eenig verlof gegeven om zulk een verbod te laten uitgaen, of om daer van te handelen. Ik zeg nog eens, dat *Pater Harney* om zyn zeggen goed te doen, ons niet wederom moct komen bewyzen, dat het Concilie last gegeven heeft om onderzoek te doen, of een Lyst uit te geven van verdagte en schadelyke boeken: dit word niet betwift. Maer hy moet wel bestiptelyk aenwyzen, dat het ook last gegeven heeft om het lezen der H. Schrifture in gemeine talen te verbieden

of te bepalen, zynde dit laetste een geheel andere zaak en onderscheiden van het eerste. Zonder dit bewyft hy niet met al. En dit al bewezen hebbende, zoude hy ten voornamen hoofde nog niet een voet weegs gevorderd zyn: want gelyk ik zeide, ons voornaemste hoofdpunt is: Of het Verbod nog plaets heeft in onze tyden.

10. Hier dient met een woord wederleidt' gened' Eerw. Pater uit het boek van den Bisschop van *Castorien* tot zyn voordeel trekt: *Deze geleerde Prelaet*, zeit hy, getuigt in den Tytel van't IX. Hoofdstuk: *Dat het Verbod van den IV. Regel des Index, daer wy van spreken, door ordre van't Concilie gemaekt is.* Dog de Pater gelieve in agt te nemen, dat die Prelaet aldaer zyn gevoelen niet verhaelt: maer dat hy alleenlyk zeit, wat d' Oukatholyken gewend zyn zonder reden tegen de Catholyke Kerk op te werpen. Pater *Harney* wyft ons boven dien nog een plaets aen uit dat zelve Hoofdstuk b. 199. om te bewyzen, dat de Bisschop van *Castorien* het Verbod aen't Concilie van Trente toeschryft. Maer ik vind my verpligt om met het welnemen van den Eerw. Pater hem te zeggen, dat hy hier schuit nog boord raekt, en ons zwart voor wit in de hand komt steeken.

11. Ik bid u, mijn Heer, met allen ernst, de moeite te willen nemen van deze plaets in het boek

boek van den Bisschop met het gene 'er voor-
gaet maer eens t' overlezen : en gy zult aen-
stonds bemerken , dat aldaer niet meer gehan-
deld word van 't Verbod , daer wy nu van han-
delen , als van de lange beenen van den Koning
van Basan daer *Pater Harney* ons uit den
Thalmud van verhaelt. De Bisschop spreekt
op die plaets van de leere die 't Concilie van
Trente ons voorsteld aengaende d' Overleve-
ringen: en hy bewijst zeer wel , dat 'er in des
zels *Besluiten* van d' Overleveringen *niets en is*,
't welk eenigfins kan nadeelig zijn aen het regt ,
dat den kinderen van natuers wegen eigen is, ons
huns Vaders Testament te lezen. Maer van ons
Verbod spreekt hy daer niet een woord. Dan
in 't vervolg van 't zelve Hoofdstuk begint hy
'er daarna eerst van te handelen. Zoo dat men
hier uit kan bemerken , dat d' Eerw. *Pater Har-*
ney niet overal even vast in zijne schoenen gaet:
en dat men hem daer hy 't gevoelen van andere
Schrijvers verhaelt , niet al te ligtelijk moet ge-
loven , zonder de zelve alvorens te hebben
nagezien. Dat komt 'er van als men zig ver-
meent zoo triomfantelijk te spreken.

12. Indien men nu lust had om tegen den
Pater te hairrepen , men zoude hem hier doen
gevoelen , dat hy gevallen is in den mislag , die
by de meesters van de kunst der Redenkavelin-

ge genoemd word, *Non causa pro causa*: als men een valsche voor de ware oorzaak van het een of 't ander aanwijst: wanneer hy, zeg ik, eenige opgezogte redenen voor den dag brengt, waerom het Concilie van Trente het werk van den Boekenlijst self niet afgedaen, maer 't zelve aen den Paus gelaten heeft. Want d' eenige en ware oorzaak hier van was, dat 'er tijd onbrak om dat werk in 't Concilie af te handelen: door dien de Kardinael van Lottharingen, d' Afgezanten van den Keizer, en byna alle de Vaders zeer kragtelijk drongen op het eindigen van 't Concilie, om elk weder na ziju huis te keren, als uit de Historie van 't Concilie blijkt. Andere oorzaken hier van te zoeken, is vergeeffchen arbeid doen. Omtrent het verkundigen van 't Verbod van den Boekenlijst hier in onze landen zoude men den *Pater* ook kunnen moeilijk vallen, en hem werk geven, maer 't zal beter zijn onzen tijd tot iets nuttiger te besteden.

13. Wy mogen niet stilzwygend voorbygaen de harde betigting die d' Eerw. *Pater* zoomeenigmael vernieuwt en herbaelt tegen de Catholyken die hy voorgenomen heeft in zyn boek te bestryden: te weten, dat ze, gelyk hy voorgeeft, geen ontzag of eerbieding genoeg voor de Pausschelyke Bevelen dragen. Deze betigting Aelt hy in op het blad 108. n. 3. 4. en wederom

b. 114. n. 20. na dat hy tuffchen beide naukeurlyk onderzocht hadde: *Wie, en wat een Ketter is, waaneer hy gefchoud moet worden, en hoe hy misdoet.* Hoe dit onderzoek hier te pas komt, zullen wy weten, als het d'Eerw. Pater ons zal gelieven te zeggen: en zoo lang hy't ons niet en zeit, zullen wy't flegs voor *fluijpende woorden of windige difkourfen* overstappen. 't En ware het miiffchien diende om ons zijne Griekfche wetschap te verkundigen.

14. 't Zoude nu te lang vallen, alle de plaetsen daer hy zyne klagte van oneerbiedigheid vernieuwt, hier op te halen. Ik zal maer zeggen met weinige woorden, dat de Verdedigers van Gods Woord t'onrecht hier van betigt worden, als de welke alle *redelyke gehoorzaamheid* die Pater Harney van hen zoude kunnen eifchen, aen de bevelen der Overigheid bewijzen, waer in zy nog aen hem, nogaen al het volk van *Suivius* behoeven te wyken. Alle die ik d'eere heb van te kennen, vinden zig in deze gefteltenis, tot den *Heer Arnauld incluis*. Maer wy zijn overtuigd, dat d'Overigheid immers in deze tyden niet en wil verpligten om dat Verbod, gelijk de Pater het zoude goed vinden, nu nog naer de letter t'onderhouden.

15. Zy geloven anders, al zoo wel als't de Pater geloof, dat de geest van Christus altijd

met de H. Kerke geweest is, nog is, en wezen zal: en dat zy niet alleen ten tijde der Heilige Vaders; maar ook ten tijde van den Paus *Pius IV.* als 't lezen der H. Schrifture in gemeene talen door hem bepaeld wierd; en ook in onze tijden, als deze Bepaling ophoudende, het lezen der zelve wederom meer gemein geworden is, altijd door den zelve geest bestierd word, die haer zal byblijven tot de voleindinge des werlds toe. Zoo dat d'Eerw. *Pater* al dat ydel geroep en getal van woorden, 't welk hy blad 485. n. 25. en vervolgens tegen de genen die hy *vreemde Leeraers* gelieft te noemen, 400 onbedagtelijk uitslaet, wel had mogen sparen.

16. Of terwijl hy zig dog hier in vergrepen had, zoo dunkt my dat'er zijne Bisschoplijke Goedkeurders hadden behoren in te voorzien, en den *Pater* verpligt te hebben om deze en meer andere ongerymdheden uit te schrappen, gelijk zy hem waerschijnlijk die zestien geheele bladeren van blad 595. tot 628. toe hebben doen uitschrappen of achterlaten. Want my is al over lang, als ik voorleden zomert t'Antwerpen was, van goeder hand berigt: Dat imand van de Boekkeurders gezeid had, dit boek van *Pater Harney* noitte zullen goedkeuren, 't en ware hy verscheide geheele bladeren daer uitschrapte.

17. Ik geef u eens te denken, hoe heet het daer wel van den rooster mōst gaen. Daer zoude men 't fenijn in den staert gevonden hebben. Hoe hebben die *vreemde Leeraers* met hunne *Bybel-Loeffrouwen* daer wel aengehouden? Want d'Eerw. Pater handelde daer met opzet van *De Gepretendeerde Iansenisten*: en in 't bezonder van tien soorten van *Jansenistery*: van *geheel en halve*, *wilde en dulle Iansenisten*, en nog van verscheide ander slag van dat volk.

18. Is 't niet te beklagen, dat men alle deze fraeie dingen heeft moeten uitschrappen, en ons beroven van dat zoet vermaek, 'twelk de vertoning van alle die klugtige *Iansenisten* ons zoude gegeven hebben? Maer om met ernst te spreken, *Pater Harney* zoude zijn gezag by alle verstandige menschen beter gehandhaefd hebben, had hy noit van deze *Chimeren*, sotte droomen der *Jansenisterye*, gewaggemaekt: of immers had hy zijnen Drukker last gegeven om alle de gescheurde bladeren in te houden, op dat die misgreep mogt bedekt blijven.

19. Maer hy zal 't waerschynelijk nog voor geen misgreep agten: misschien dat die *Fabulen*, waerdig om in den Joodschen Talmud geplaeft te worden, by zijne Eerwaardigheid nog wel voor ontdekte wonderen worden aengezien. Dat was te lijden in den eenen *P. Suivins* of den

anderen; maer 't is te verwonderen in een Lee-
 raer der Godgeleerdheid, die de leere van den
 H. Augustinus en van Sint Thomas van Aquin-
 nen wilt in eere houden. Edog wat raed, 't is niet
 alleen in kleedinge, maer ook in 't stuk van lee-
 ringe, dat men zig om door de wereld te ko-
 men, nu en dan een weinig naer de *Mode* moet
 voegen. En 't is nu de *Mode*, dat men tegen
 die gekkelyke en ongevoeglyke Jansenisten lu-
 stig moet kyven. Die Theologie schijnt al-
 thans wel den meesten trek te hebben.

Den 19. van Slagtmaend, 1686.

DERDE BRIEF.

*Of het Verbod aen de Vergadering dell' indice
 mag toegeschreven worden. 't Geheele eerste boek
 van den E. P. Harney is onnut tot de Zaek, als ook
 het tweede, uitgenomen twee punten. Volgen ee-
 nige Opmerkingen. Zijn boek is door Zyne grootte
 onnut om veel quaeds te doen. 2. P. Harney te
 reukeloos in 't berispen van groote Mannen. 3.
 Slorrig in 't vertalen van de Schriftuer, en in an-
 dere dingen die hy bybrengt.*

MTN

M Y N H E E R.

1. Er wy overtreden tot het tweede boek van den Eerw. *Pater Harney*, staet 'er nog een kleine zwaarigheid af te doen. De Keurders van het Boek, *Gods Woord Verdedigd*, hadden gezeyd, dat het bewuste Verbod door de *Vergadering dell' Indice* te Romen was uitgegaen. Dit neemt de *Pater* zeer qualijk ja hy hekelt deze Keurders wel fcherp en tot verscheide reizen als onwetende in de Historie der Roomsche Vergaderingen. Want, zeit hy, de *Vergadering dell' Indice* was nog niet ingesteld ten tijde als dit Verbod is uitgegeven.

2. Maer de zaek lijd ten minsten geen last. Dat de *Vergadering dell' Indice*, die naderhand als een vast en blyvend Lighaem is ingesteld, toen ter tyd nog niet was opgereggt, wat is daer dog zoo veel aen gelegen? Daer was egter een *Vergadering* van Kardinalen of raedsmannen des Paus, die gesteld waren om 't werk van den Boekenlijst te verhandelen. En waerom was het onzen Boekkeurderen niet geoorlofd deze *Vergadering*, de *Vergadering dell' Indice*, of van den Boekenlijst te noemen, zoo wel als het *Pater Harney* geoorlofd was, de genen die van 't Con-

't Concilie van Trente tot diergelijk werk gemagtigd waren, te noemen, *Deputatio ad Indicem* b. 7. n. 15. Vergadering dell' *Indice*, Vergadering van den Boekenlijst?

2. Wat quam het dan de pas, dat de *Pater* hier over zulken Triomph zoude aenrigten? Niet meer voorwaer, dan dat hy zig zoo zoude onthutselen tegen den Heer *Arnauld* en *Pater Veron*, als of zy 't Verbod aen den Spaenschen Boekenlijst, of aen den *Index Expurgatorius* wilden toeschrijven: daer egter de Heer *Arnauld* in zijne Voorreden het zelve wel duidelijk aen den zelven Boekenlijst toeschrijft, in welken het waerlijk staet, en daer 't de *Pater* wil aen toegeschreven hebben?

3. Zoo dat alle de Verdedigers van Gods Woord hier in overeenkomen, en uit eenen mond spreken. Zy zeggen en beweiren eenstemmelijk: Dat het Verbod of de Bepaling van 't lezen der H. Schrifture in gemeine talen, niet van het Concilie van Trente komt, maer van den Paus *Pius IV.* en van de genen die door zijne Heiligheid tot dit werk gemagtigd waren, en die deshalven zeer gevoeglijk de Vergadering dell' *Indice*, van den Boekenlijst, mogen genoemd worden: zy beweiren ook ten tweeden dat dit Verbod althans geen plaets meer heeft. Dit zeggen ze openlijk en eenstemmelijk, zond-

der zig, gelyk de *Pater* b. 517. hen aenvryft, agter eenige paliffaden te verbergen. En dit alles dan zoo zijnde, besluit ik uit het gene in dezen en in de voorgaende Brieven gezeid is, dat zijn geheele eerste boek ons twistpunt zeer weinig, ja gansch en geheel niet en raekt.

3. 't Zelve moet men ook zeggen van 't grootste deel van het tweede. 't Is wel waer, de *Pater* verhaelt ons daer eenige aenmerkens waerdige dingen, die ons ook misschien tot nog toe onbekend waren. Als by exempel, van de *byzondere devotie der Armeniers*, bekeerlingen der Eerw. Paters Preekheeren, tot den H. Rozenkrans b. 220. Van de *Predikheeren die in't Jaer 1380. in het Klooster van Sint Thomas op Groenland gevonden wierden.* b. 221. Hoe de zelve Paters in *Japonien Christus, EN DIEN GEKRUIST.* (Dat vloed niet te vergeefs uit de penne: wien die slag raekt, mag't gevoelen.) gepreekt hebben. Hoe *Alexius de Rosario den Keizer en de Keizerinne van Monomotapa . . . . in't Jaer 1652. op Sint Dominicus dag met de namen van Dominicus en Ludovica gedoopt heeft.* En hoe der zelve oudste Zoon genaemd *Michael ab Assumptione*, Preekheer in het Klooster van *Goa* is. En meer andere dingen, bequaem om aen de Leekbroeders in den Reventer voorgelezen te worden, maer tot onze zaek niet met al dienende. 5. Dit

5. Dit dan alles overflaende, als ook al het ge-
 nie de Rabbynſche wetenschap betreft, zeg ik dat
 'er in het geheele Boek van den Eerw. *Pater*
Harney niet meer dan twee hoofdpunten zijn,
 welke verdienen met wat meerder aendagt en
 wijdlopigheid verhandeld te worden. Het eer-
 ſte, wat gevoelen d'Oudheid van het doorgaens
 lezen der H. Schrifture onder de Gelovigen ge-
 had heeft: en het tweede, of het gevoelen van
 d'oude Leeraers der H. Kerke, of wel dat van on-
 zen Eerw. *Pater* met zyne Brugsche Bulle, in
 deze onze tyden plaets moet grypen. Dog al eer
 wy hier toe komen, zyn 'er eerſt nog eenige wei-
 nige Opmerkingen als in 't voorbygaen hier en
 daer op te maken.

6. D'eerſte Opmerking zy: Hoe dat het
 door een bezondere ſchikkinge der Voorzienig-
 heid geſchied is, dat *Pater Harney*, die nu
Gepredetermineerd was om tegen het doorgaens
 lezen van Gods heilig Woord te ſchryven, zyn
 boek met veele *vergelege queſtien* en onnuttig-
 heden zoude opproppen; op dat het alzoo
 een zeer groot boek zijnde minder van het
 volk zoude gelezen worden, en vervolgens
 minder quaed en minder verwarring zoude baren.
 Want de kinderen Gods lezen nu het Woord
 van hunnen Vader met luſt en trooſt, met ruſt
 en vrede, en met ſtigtinge zoo der genen die
 binnen

binnen als die buiten de Kerkē zijn. Daer is des aengaende geen verwarring, dan de gene die *Pater Harney* en *P. Suivius* met zijn volk door hunne ontydige Schriften komen maken. 't Is dan een zonderlinge genade daer God voor te danken is, dat het boek van den Eerw. *Pater* door zijne grootheid is onnut geworden om veel quaeds te doen: genade door de welke God be- toont, dat hy mishagen neemt in d'aenflagen der genen, die zoo zeer schynen t'arbeiten om door de schaersheid van het Woord des levens den geestelijken hongersnood in te voeren, als des zelfs Verdedigers gezamenlijk yveren om het voedsel der zielen allesins te doen overvloed- den. Zoo lagt God met d'ydele betragtingen der menschen.

7. Tweede Opmerking: Dat d'Eerw. *Pater* wat t'onbedagt en te reukeloos schynt te wezen in't berispen van groote mannen. Van den Heer *Arnauld*, hebben wy't nu ten deele ge- zien, en kan van den genen die lust hebben, door 't geheele boek van den *Pater* breeder gezien worden. Over *Erasmus* heeft hy dit smadelijk strafvonnis geveld: *Zijn zeggen rakende den in- zwendigen Christen mensch is van geen groote waerde.* (Want namelijk *Erasmus* maekte meer werks van een Capittel uit het Evangelie of uit de Brieven van Paulus te lezen, dan van alle de heilige

heilige kralen van den Rozenkrans al mompelende en klaterende rond te tellen) *Erasmus*, zegt *Pater Harney* b. 505. is in Zijn leven een ongestadige *Weerhaen* geweest, en een riet dat met alle winden waaide. Al wederom een beschuldiging in de lugt: de *Pater* gelieve die met bondige bewijzen goed te maken, en zoo hy dit niet en vermag, voordaan wat voorzigtiger van aenzienlijke mannen te spreken.

8. Dan egter hy bekent ook, dat *Erasmus* zig gebeterd heeft: want zeker *Kanonik Regulier van Bethlehem*, zeit hy, heeft getuigd, dat de laetstewoorden van *Erasmus* deze geweest zijn: *Maria Moeder van Gratie: Moeder van barmhertigheid, Bescherm gy ons van den vyand, en neem ons aen in d'ure des doods. Welke manier van de Genade Gods aen te roepen, d'Eerw. Pater* zeer prijft, ja meer agt dan of hy met uitgezogte *Schriftuerplaetsen* om *Geloof, Hoop en Liefde* had gebeden. Andere verhalen nogtans, dat die groote *Rotterdammer* tot teken zynes *Christelijke lijdzaamheid* en *godvrugtig gemoed*, en om zyne hoop in *Christus Jesus* seftens te verklaren en te vestigen, in zyn uiterste gestadig uitriep: *Barmhertigheid, o Jesus: Heer, verlos my: Heer, maek een einde: Heer, ontferm u mijner. O Jesu, misericordia: Domine, libera me: Domine, fac finem: Domine, miserere mei.*

9. Nu verwacht ik dan, dat d'Eerw. Pater en Leeraer ons op deze vrage van Godgeleerdheid wil antwoorden: Welke van deze twee manieren van bidden hy oordeelt de volmaekste te zyn: of te zeggen: *Maria Moeder van Genade, bescherm ons vanden vyand:* of wel: *Heer Jhesus, verlos my, ontferm u myner:* en met de letter van de Schriftuer, maer die met eenen vol van geest is: *U, o Heer, Zal ik lief hebben, u myne sterkte: de Heer is myn steunsel, myn toevlugt, en myn verlosser: Myn God is myn helper, en in hem Zal ik hopen:* en wederom: *In u, o Heer, heb ik gehoopt: in der eeuwigheid Zal ik niet beschaemd worden?* Ik weet niet wat de Pater antwoorden zal: maer my dunkt dat de kragt van Gods Geest door geene woorden beter, dan door de woorden die de zelve Geest heeft uitgesproken, van den hemel kan worden afgebeden.

10. d' Eerw. Pater kreukt wederom onwaerdelijk den naem van *Erasmus* b. 528. hem stellende onder de genen, die de *H. Schriftuer* misbruikende, de laetste ketteryen uitgevonden hebben: onder een volk dat met geen wetten te wederhouden was, en die de straf ontlopen waren. Vinnige en snoode beschuldiging. De Pater word hier met allen ernst tot bewijs van zyn zegen geroepen: of wy verwerpen zijne betigting

als valsch en ongegrond. Gy zult mogelijk denken: Wat leit ons aen *Erasmus* zoo veel gelegen? Ja, maer men moet de luiden die quade manieren wat afwennen, van zoo ligtvaerdelyk den naem van treffelijke mannen, die ze moesten in eere houden, te bekladden. Ook is het altijd billijk, dat men d'onnozelheid der overledenen tegen de losse tongen der genen, die hen laffelijk en zonder reden vervonnissen, tragte te verdedigen. En om nog duidelyker te spreken; daer zyn'er die *Erasmus* tegen't gene d'Eerw. *Pater Harney* hem wegens de zuiverheid zyns geloofs zoude willen te last leggen, met alle kragten zullen verdedigen.

II. Maer wat brengt de *Pater* hier dog tot bezwaring van *Erasmus* voor den dag? *Windige diskoursen*. Al wat hy uit zyne *Schriften* voortbrengt, is byna dat *Erasmus* van oordeel was: *Dat d'akkerman, de timmerman, de steenhouder de H. Schriftuer Zouden lezen*. Maer dat was in't eerste, zeit *Pater Harney* b. 100. n. 15. als *Erasmus Luther* nog voor een *Apostolischen* man hield. Deze klagte vernieuwt hy wederom b. 148. n. 31. Zeker de *Pater* loopt'er vry wat los over henen, en dat voor een bejaerd *Lee- raer*, die immers de leere der *Heilige Oudvaders* behoorde te weten. Is't niet de *H. Cesarius* *Bischof* van *Arles*, welke begeert dat d'akkerman,

man, dat boeren en boerinnen de H. Schriftuer zullen lezen, en die na de flegte redenen met welke sommige zig zогten te verschoonen, geensins wilt luisteren? Is 't niet de groote Guldemond, welke zoo kragtelyk vermaent, dat ook d'ambachtsman (Wat is dat anders dan de timmerman, de steenhouder, enz?) 't Woord Gods moet lezen en herlezen.

12. Deze dingen heeft d' Eerw. Pater immers gelezen, niet in een maer in verscheide boeken die rakende dit stuk onlangs zyn in 't ligt gegeven, endie hy nu wilt komen wederleggen. Waerom dan in *Erasmus* berispt, 't gene in *Cesarius* en *Chrysostomus* moet geprezen worden? Dat's voorwaer niet kloekhertig gehandeld. Konde men anders niet vinden om tegen *Erasmus* te steggelen, men had dan beter mogen zwygen. Ik heb't nog eens gezeid: *Si personas accipitis, peccatum operamini*. Ik weet ook niet wat den Pater *Harney* mag beweegd hebben om *Rauchlinus* nevens *Luther* te plaetsen, gelijk hy doet b. 214. n. 35. Maer laet ons voortgaen.

13. Derde Opmerking: d' Eerw. Pater behoorde zelf naukeuriger te zyn in 't vertalen van de Schriftuerplaetsen, eer hy zig aenstelde om andere over dit stuk te hekelen, 't gene hy doet in 't 10. Cap. van zijn 2. Boek. Ik wil hem nu geen Proces aendoen, wegens dat d'eerste

van de twee plaetsen, welker vertaling in het Nieuw Testament van Bergen hy aldaer b. 377. tegenspreekt, door hem zelf zoo florig ver-
taeld stond, dat 'er de woorden, *à temporibus antiquis*, van ouds of van oude tijden, waer over 't geheele geschil was, ganschelyk waren uit gelaten: want deze groove misflag heeft hy nog t' allen geluk in zijne *Errata* of Drukfeilen verbeterd. Maer om niet verre te zoeken, laet ons maer d' eerste plaets uit de Schriftuer, die my gedenkt dat ik in 't boek van den Pater gelezen hebbe, eens overwegen, om te zien hoe gelukkig hy valt in zijne vertalingen.

14. Mat. 21. v. 16. staet: *Nunquam legistis: Quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?* Dat is: Hebt gy ooit gelezen: Uit den mond der jonge kinderen en zuigelingen hebt gy uwen lof voltrokken? De zin is: Hebt gy Overpriesters en Schriftgeleerden ooit gelezen 't gene in den agtsten Psalm geschreven staet; alwaer de Propheet God aensprekende zeit: Uit den mond der jonge kinderen en zuigelingen hebt gy, oHeer, uwen lof voltrokken? Hoe word nu deze plaets door Pater Harney ver-
taeld? Gansch kreupel en op een onwaren zin aldus: Hebt gy ooit gelezen, **DAT GY** uit den mond der Jonge kinderen en zuigelingen den lof **HEBT VOLBRAGT**. De misflag is in de woorden:
DAB

Dat gy hebt volbragt : in plaets van te zeggen :
 gy hebt volbragt of voltrokken: want het woor-
 deken, *dat*, 't welk de *Pater* ontydelijk in de-
 zen text indringt, verbastert den geheelen zin:
 en daer de zin van de Schriftuer is : *Gy Heer,*
hebt uwen lof volbragt : maekt hy'er van : *Gy O-*
verpriesters en Schriftgeleerden hebt den lof vol-
bragt, 't welk een geheel valschen zin geeft.
 Als men zeit : Hebt gy noit gelezen, dat gy
 dat gedaen hebt, gelijk de *Pater* vertact : het
 woordeken, *gy*, word op beide de plaetsen ver-
 staen van de zelve perfoonen die men aenspreekt:
 daer 't nogtans in dezen text op d'eerste plaets
 van de Joden, en op de tweede van God zelve
 moet verstaen worden. Zoo wy eens een Ver-
 taling van den Bybel van dit fatsoen van den
 Eerw. *Pater Harney* kregen, wat een schoon en
 zindlijk werk zoude dat geven?

15. Wy willen hier nogtans geen verborge
 inzigten van den *Pater* in zoeken, nog tegen
 hem uitvallen, als of hy de Schriftuer met voor-
 dacht verdraid hadde, gelyk hy met andere wel
 handelt. Neen, wy hebben beter gevoelen van
 zyne opregtigheid. Hy heeft gemeind, dat het
 woordeken, *quia*, in deze plaets noodzakelyk
 door het woordeken, *dat*, moest vertaeld wor-
 den, en deze inbeelding heeft hem bedrogen.
 Hy wilde wat al te letterlyk zyn, en zoo doen-

de heeft hy den zin van de letter verloren. Dan de zaak heeft zoo groote zwaarigheid niet in: 't is te verbeteren. Maer ten minsten is 't een slorrigheid: en die zig willen aenmatigen zulke luiden, als zyn de Vertaelders en Verdedigers der Fransche Vertalinge, genaemd van Bergen, zoo scherp te hekelen, dienden wel wat vaster op hunne stukken te zyn.

16. Pater Harney mist niet alleen in 't vertalen der H. Schrifture, maer ook als hy de woorden van den Hoogwaerdigen Heer Biscop van *Castorien*, en van den Heer *Arnauld* vertaelt. Deze twee groote mannen spreken aldus, d' eerste C. 15. n. 1. S. 11. de tweede L. 3. c. 12. §. Puis. *Si donc on a envie de lire AVEC FRUIT cette partie de l' Ecriture Sainte que les Apôtres ont écrite, on a besoin auparavant d'être instruit par l' Eglise Apostolique.* Dat is: Indien men dan dat deel der H. Schriftuer, 't welk d' Apostelengeschreven hebben, MET VRUGT zoekt te lezen, Zoo moet men te voore door d' Apostolische Kerke onderwezen zyn. D' Eerw. Pater die dog van een ander zoo groote naukeurigheid vereischt in 't vertalen, zet dit bovengemelde zoo slorrig over, dat hy wederom de woorden, *avec fruit, met vrugt*, in dewelke een bezondere kragt gemaekt word, gansch en geheel vergeet, overslaet en agterlaet. b. 94. n. 65. 16

65. Is dat niet wel naukeurig en bestipt zyn voor een berispe der Fransche Vertalinge?

17. Maer 't gene slorrig is en te samen aerdig, is dat *Pater Harney* b. 586. n. 41. ons een Getuigenis van 't Vikariaet van *Kameryk* tegen de goedkeuring van deze Vertaling bybrengt, welke gedagtekend is niet met taltekenen, maer op dat men zig niet en zoude vergiffen, met goede neerduitsche letters, *Den vierden dag van de maend Ianuarius, duisend seshonderd agtentaig, dat is, toekomende Ianuarius over een Jaer.* In zulk slag van naukeurigheid wensch ik dat niemand, dan alleen de Suivianen en andere bestryders der waerheid mogen vervallen. Hoe voegt het die naukeurige mannen een ander van *onbedagtheid* of *slorrigheid* te beschuldigen? De Boekdruckers drukken somtyds het aenstaende Jaer op het Titelblad van de boeken, om de zelve, hoe verscher uit de pers, hoe aengenamer by de nieuwgierigen, meerder trek te doen hebben. Dan 't is ligt te zien, dat d' *Eerw, Pater* dezen misflag, zonder inzicht begaen heeft.

18. Ik heb reeds in den voorgaenden Brief aengemerkt, hoe dat men niet al te vaerdig moet aennemen al wat *Pater Harney* uit andere schryvers bybrengt, zonder die alvorens zelf te hebben nagezien; en dat ter gelegenheid

genschap van een plaats die hy uit het boek van den Bisschop van *Castorien* zeer t'onrecht had aengetekend, toeschryvende aen *dezen geleerden Prelaet* een zaak waer van hy in die plaats gansch geen gewag maakte. Nu voeg ik hier nog een staeltje by om de zelve aenmerking te bevestigen. Blad 173. n. 38. trekt onze *Pater den Pater Richard Simon*, Priester van 't *Oratorie*, op zyne zyde, als dewelke, zoo hy meint, hem wel uitdrukkelijk begunstigt. Wy zien dan eens wat *Pater Simon* al tot voordeel van onzen *Pater* zeit.

19. Al wat ik vind is dit: Ik weet wel, zeit *Simon* L. 2. c. 22. dat verscheide personen in deze laatste eeuwen niet hebben kunnen verdragen, dat men de *Schriftuer* zoude overzetten in een taal die van 't volk verstaen wierd: om dat ze geloofden dat die *Vertalingen* de nieuwigheden begunstigen, en schadelijke twistigheden in den *Godsdienst*, en *Staet* verwekten. Deshalven, alhoewel het lezen van den *Bybel* in zig zelve nut en dienstig is, zoo oordelden zy egter geraedzaem te zyn, het zelve niet dan met groote omzigtigheden toe te laten, volgens dezen regel: *Non profit potius, si quid obesse potest*. Is dit niet wel een groote zaak zoo voor den *Pater*, als voor 't volk van *Suivius*, om hun gevoelen t' onderschragen? *P. Simon* zeit, dat 'er verscheide personen in deze laatste

laetste eeuwen geweest zyn, die *niet en konden* verdragen, datmen de Schriftuer in de gemeine tael zoude overzetten, enz. Wie twyfelt hier aen? Wie weet niet dat 'er verscheide zoodanige personen geweest zyn; ja dat 'er nog zyn die 't bovengemelde oock tot deze tyden willen uitrekken? d' Eerw. Pater *Harney* met zyne Keurders, P. *Suivius* met de zyne, en met al zyn gezin, als oock d' uitvinders van die stigtige Brugsche Bulle, waer van hierna, zyn alle van dit getal: maer Pater *Richard Simon* is van het zelve getal gansch en geheel niet. Hy geeft ons anderste kennen, en drukt zyn gevoelen genoegzaam uit, zonder dat men 't behoeft by gissinge te raden.

20. Zyn 22. Hoofdstuk hier acnstonds gemeld begint aldus: *'t Was in d'eerste tyden van de Kerk niet noodig, de Vertalingen des Bybels in de gemeine talen v' onderscheiden van de genen die in een tael, welke van 't volk niet verstaen wierd, gemaekt waren: want men had in 't begin met het vertalen der Schrifture geen ander inzicht, dan de zelve voor alle de wereld verstaenbaer te maken* Hy zeit een weinig verder, dat de Kerk altyd het exempel van den *H. Ioannes Chrisostomus* en van vele andere Oudvaders heeft nagevolgd, die 't volk het lezen der *H. Schrifture* in hunne *Vermaningen* hebben aengeprezen.

En

En 't gene hy dan vervolgens zeit van de gesteltenis der Gelovigen ten tyde der Oudvaders, en der genen die in de laetste eeuwen geleefd hebben, geeft verders genoeg te kennen, wat hy van deze tyden oordeelt, in de welke de Catholyken zig desaengaende, God zy geloofd, in de zelve gesteltenisse van eerbiedigheid en onderwerping aen de bevelen der Kerke, met die van d'oude tyden bevinden. Ja zelfs *Pater Simon* verhaelt in 't zelve Hoofdstuk, dat 'er voor d'Italiaensche Vertaling van *Antonio Bruccioli* in den Druk van 't Jaer 1540. een lange Brief staet, geschreven aen de Hertoginne van Ferraren, *alwaer de Schryver verscheide redenen bys brengt, om te toonen, dat men't lezen van den Bybel in gemeine talen niet en behoorde te verbieden.* Ik weet wel dat dit voor de tyden des Verbods van *Pius IV.* was: 't is maer om eens te zien wat *Simon* van deze zaak al zeit.

21. Gelyk wy nu dezen Schryver aen den Eerw. *Pater Harney* ontzeid hebben, zoo zouden wy 't zelve veelligt ten opzigt van meer andere kunnen doen, indien wy alles naukeurig zisten, en hem op de hielen wilden volgen: maer om kort te zyn, mogen wy ons voor deze mael met dit staeltje vernoegen.

Den 26. van Slagtmaend. 1686.

VIER.

VIERDE BRIEF.

Het doorgaens lezen der H. Schrifture is geoorlofd, maer niet het lezen zonder onderscheid. 't Was de pligt der Joden de Schriftuer te lezen. Getuigenis van den Bisschop van Meaux. Zylazen die in huis en in de Vergaderingen. 't Gene d'Eerw. Pater tegen dit gebruik der Joden inbrengt, valt volgens zyn eige belydenis omverre. De Kinderen der Nieuwe Wet hebben geen mindere vryheid dan de Joden om 't Woord huns Vaders te lezen. Verscheide bewyzen van deze Zaek. Jansenius Bisschop van Gent t' onregt van P. Harney bygebragt.

M Y N H E E R.

1. M dan eindelijk ten voornamen hoofde te komen, en alle de onnutte en vergelege Questien, waer mede d'Eerw. Pater Harney ons van den weg zoekt af te leiden, eens seffens over te stappen, staet ons nu te bemerken. 1. Wat de roemwaerdige Oudheid ons van het neerstig lezen der H. Schrifture onder de gemeine Christenen overgeleyerd en geleerd heeft: 2. Of wy ons althans by deze oude en
alge-

algemeine leere en overleveringe niet te houden hebben.

2. Maer hier moet nog een opmerking voor af gaen over een manier van spreken, die my niet regtzinnig genoeg schijnt, en die nogtans door 't geheele Boek van den Eerw. Pater verspreid is. Overal geeft hy voor en roept, dat men leert: *Dat het doorgaens en Z O N D E R O N D E R S C H E I D lezen der H. Schrifture in gemeine talen geoorlofd is.* Hy mist, of hy maekt zyne lezers droömen wys. Niemand houd deze stelling staende. Want men moet wel onderscheiden tusschen de H. Schriftuer *doorgaens*, en de zelve *zonder onderscheid* te lezen. Dat het geoorlofd, ja nut en heilzaam is, de H. Schriftuer *doorgaens* te lezen, beweyren de Verdedigers van Gods Woord tegen d'inbeeldingen van *Mallet*, *Pater Harney*, *P. Suivius*, en andere. Maer dat het geoorlofd is de zelve *Zonder onderscheid* te lezen, hebben zy nooit geleerd.

3. Ten tegendeel zy leren eenpaerlyk, dat men een drierleide onderscheid in dit lezen moet waarnemen: 't eerste omtrent de Personen die de H. Schriftuer lezen, het tweede omtrent de Vertalingen, en 't derde omtrent de verscheide boeken der Schrifture. Wat het eerste belangt, zy ontzeggen het regt van 't Woord

Woord Gods te lezen aen alle de genen, die zoolovaerdig en onleerzaam zyn, dat ze 't zelve willen lezen niet om daer door tot de godvrugtigheid bevoorderd te worden, maer slegs om volgens hunne laetdunkende inbeeldingen en't goeddunken van hun eigen hoofd van het zelve t'oordeelen, versmadende d'algemeine leere der H. Kerke. Zulken menschen, zoo lang zy in zoodanige gesteltenis blyven, is 't niet geoorlofd de H. Schriftuer te lezen, al warez' ook van 't gezelschap der genen, die zig *Heeren en Meesters* laten noemen, en zig somtyds aenmatigen de Schriftuer te verbieden aen de genen, die hen misschien niet zonder reden het voorregt tot de zelve zouden mogen betwisten.

4. Ten tweeden is 'er onderscheid te maken tusschen de Vertalingen der H. Schrifture: want men laet het volk niet toe andere dan goede, opregte, Catholijke Vertalingen des Bybels te lezen. 't Lezen van alle quade Vertalingen is hen verboden. Ten derden moeten ook de verscheide boeken der Schrifture niet alle seffens, over hoop, en zonder onderscheid, maer met opzigt op tyden plaets, op den ouderdom, pligten, bequaemheden der genen die ze lezen, en andere omstandigheden gelezen worden: en dat met zoodanige uitkiezing en geschiktheid, als van de welke de meeste

nuttigheid en vrugt te verwagten staet. 't Gene de H. Jeronimus hier van zeit, verdient be-merkt te worden. Hy wilt dat de H. Læta hare dogter eerstelyk de Psalmen van David, eenige Boeken van Salomon, en 't Boek van Job: vervolgens d'Evangelien, *die zy noit uit de hand zal leggen*, de Handelingen en Brieven der Apostelen zal doen lezen: daerna de Profeten, de Boeken van Moises, de Boeken der Koningen, en d'andere Historieboeken der Schrifture: op dat ze de zuivere vlamme van een hemelsche liefde in hare ziel ontvonkt hebben-
de, eindelyk ook mag bequaem worden tot het lezen van het Boek der Zangen.

5. 't Is dan niet *Zonder onderscheid*, maer met dit drievoudig onderscheid van Personen, Vertalingen en Boeken, dat het *doorgaens* lezen der H. Schrifture den Gelovigen word aengeprezen: en wel voornamelyk d'Evangelien en andere Boeken des nieuwen Testaments.

6. Dit lezen en beneerstigen van Gods Woord is van ouds altyd de pligt geweest zoo der Joden als der Christenen. 't Is wel waer dat ze deze pligt niet altyd even neerstelyk hebben waergenomen, en dat door d'onagtzaamheid omtrent den Godsdienst en de godlijke dingen, of ook door andere oorzaken deze pligt meenigmael is verzuimd geweest: maer daerom liet
het

het niet een pligt te zyn. En dat de Joden dit altyd als een pligt hebben aengezien, blijkt klaerlyk hier uyt, dat gelyk zij't lezen der H. Schrifture veronagtzaemden, als ze tot afgodery, of tot andere grove misbruiken vervielen: zoo ook het zelve wederom hernamen, wanneer zy hunne overtredingen verlatende, zig wederom tot het beoefenen van den Godsdienst, en't bevylytigen der ware godvrugtigheid begaven. En hoe zy hunne andere pligten beter waernamen, hoe z' ook neerstiger waren in't lezen der H. Schrifture.

7. Ik wil nu geen andere getuigenis om dit myn zeggen te bekrachtigen, dan 't gene d' Eerw. *Pater Harney* zelf schryft 2. B. C. 13. n. 7. *Het Ioodsche volk, zegt hy, door de Babylonsche Gevangenis zeer veranderd zynde, gelyk het sedert dien tijd nooit meer in afgodery vervallen is, zoo is 't ook in't beneerstigen van de Wet Moises zeer aengegroeid.* Een middel gelyk hy zegt, waer door de Joden in't beneerstigen der Wet Moises, dat is, in't lezen der H. Schrifture van toen af zyn aengegroeid, was onder andere, dat *Esdras de Heilige Boeken* door 't uitschryven gemeinder maekte. Klaer bewys, dat in die tyden als de Joden deden 't gene zy verpligt waren te doen, zy ook alsdan de H. Schriftuer neerstelyk lazen: en by gevolg nog kragtiger

tigër, dat het de pligt is der goede Christenen, 't lezen der H. Schrifsture te beneerstigen.

8. Zoo dat de Hoogwaerde Heer Biffchop van *Meaux* niet alleen met grote welsprekendheid, maer ook met bondige waerheid van de H. Schrifstuer, en zonderling van de Wet Moises ten tyde der Joden gezeid heeft: *Daer was geen ander Boek, uit het welk men d'onderreggingen tot het godvrugtig leven ging leren. Men moest het nacht en dag doorbladeren en bevroeden, eenige uitgeleze spreuken daer uit vergaderen, en die altyd voor oogen hebben. 't Was in dat Boek dat de kinderen het lezen leerden. d' Eenige regel die aen d'ouders gegeven was om hanne kinderen op te voeden, was dat ze hen deze heilige Wet, die hen alleen van hanne kindsheid af de wysheid konde geven, moesten leren, instampen, en doen onderhouden. Zoo dat zy in de handen van alle de wereld moest wezen. Behalven dat elk in 't bezonder die met eengedurige neersigtheid moest lezen, Zoo wierd zy ook alle Zeven jaren in 't Jaer der Quytsheldinge, of in het Rustjaer, plegtelyk in 't openbaer voorgelezen, en als op nieuw verkundigd, namelyk op het Lozerfeest, alwaer al het volk agt dagen lang te samen vergaderd was. Disc. sur l'Hist. Univ. 2. P. mihipage 171. 172.*

9. Pater *Harney* vind zig op deze plaets zoo
ver-

verlegen, dat hy openlyk bekent, niet te zien, wat zoud moeten, of kunnen op dit zeggen van dien Bisschop geantwoord worden. 2. B. c. 6. n. 29. Gy moet egter niet denken, dat het alleen de welsprekendheid van den Bisschop van *Meaux* is, die den Eerw. Pater hier stom maekt; neen; maer 't is zyn groot gezag en beroemde naem, en wel vooral..... Gy vat wel wat ik zeggen wil. Zoo ras de Heer *Arnauld*, of iemand van wien hy niet anders dan de penne te vreezen heeft, deze geruigenis van den Bisschop goedkeurt, en zeit dat al de wereld zulks geloofd heeft tot dat *Mr. Mallet* gekomen is, met eenige Schryvers van de laetste eeuw, die niet wyzer waren dan hy; zoo weet de Pater hem wel haest een grauw te geven. Maer 't schijnt dat hy met geen Bisschoppen wil te doen hebben. 't Heeft ook al zyne reden. *An nescis longas regibus esse manus?*

10. Dan hoe het is of niet, wy zullen ons ondertusschen van zyne belydenisse dienen. Uit de woorden van hooggemelden Bisschop, op de welke onze Pater niet te zeggen heeft, volgen tegen hem twee dingen van belang. Ten eerste dat het ten tyde van t Oud Testament de pligt van al de wereld was de H. Schriftuer neerstelyk te lezen. Wanneer zy nu die pligt volbragt hebben, en wanneer niet, mag Pater

Harney zoo lang onderzoeken als 't hem ge-
 lieft; daer leit ons niet aen gelegen. 't Is ons
 genoeg dat het hunne pligt was, om daer uit te
 besluiten, dat het nog meer de pligt der Chri-
 stenen moet wezen.

11. Ten tweede volgt'er uit, dat dit besluit
 niet vast gaet: De Joden quamen te samen om
 de Schriftuer in de Synagoge te lezen; zoo la-
 zen zy die dan niet elk in 't bezonder in hunne
 huizen. Zy deden wanneer ze hunne pligt be-
 neerstigden, 't een zoo wel als 't ander: zy la-
 zen die elk in hunne huizen, en gezamenlijk in
 de Vergaderingen. Zoo vermaende ook de H.
 Chrysostomus, gelyk wy eerlang zullen horen,
 zyn volk de H. Schriftuer, die ze in de Kerk
 hoorden uitleggen, elk in zyn huis te lezen.
 't Zelve word nog by de Catholyken, wien de
 smaek door geen Suiviaensche inbeeldingen
 bedorven is, wanneer zy van hunne pligt be-
 hoorlyk vermaend worden, vlytelyk beoeffend.

12. Niet is 'er aengenameer dan dat men zyne
 bestryders door hunne eige wapenen kan over-
 winnen. Laet ons dan de belydenis der waer-
 heid nog eens uit den mond van den Eerw. *Pa-
 ter* trekken, en uit zyne woorden besluiten, dat
 het gemein en neerstig lezen der H. Schrif-
 turen minsten *van ouds* tot Christus tyden toe on-
 der de Joden in 't gebruik geweest is. In zyn 2.
 B. c.

B. c. 10. n. 13. berispt hy de vermaerde Fransche Vertaling, waer van hier voore, over de plaets Hand. 15. 21. die zy overzetten: Moises heeft 'er van *alle oudheid of altyd* gehad in ydere stad die hem alle Sabbatdagen in de Synagogen verkundigen: waer na hy verscheide dingen zeit. Ten eerste dat het voornemen van deze Vertaelders was goed te maken, *Dat de Schriftuer ten tyde van't Oude Testament zeer gemein was onder't volk, ten minsten voor die wat neerstig wilden zyn.* Ten tweede dat zy om dit goed te doen Sint Jakob in de Handel. der Apost. hebben doen zeggen: *Dat men van alle oudheid de Schriftuer van Moises zoo overvloedelyk las, dat men hem in ydere stad alle agt dagen in de gemeine Vergaderinge las en preekte.* Ten derde: *Indien't Sint Jakob zoo gezeid had, het wierp, zeit de Pater, al ons zeggen't onderste boven.*

13. Hy bekent dan dat dit gevolg goed is: *Indien Sint Jakob gezeid had, dat men van alle oudheid de Schrifture van Moises zoo overvloedelyk las, dat men hem in ydere stad alle agt dagen in de gemeine Vergaderinge las en preekte, zoo zoude't waer zyn, dat de Schriftuer ten tyde van't Oude Testament zeer gemein was onder't volk, ten minste voor die wat neerstig wilden zyn; en zoo zoude al het zeggen*
 van

van Pater Harney 't onderste boven leggen. Waer uit ik nu verders aldus redenkavel: 't Is zeker ook volgens de belydenis van den Eerw. Pater, dat Sint Jakob gezeid heeft, dat het lezen en preeken van de Wet Moises in de gemeine Vergaderinge immers VAN OUDS in 't gebruik was. Zoo is 't dan zeker, dat van ouds of van oude tyden de Schrifstuer zeergemeen was onder 't Ioodsche volk, ten minste voor die wat neerstig wilden Zyn: en zoo leit ten opzigt van alle die tyden 't zeggen van Pater Harney ook volgens zyn eige belydenis 't onderste boven. Wy verwagten dat d' Eerw. Pater ons den knoop dezer Sluitreden gelieve t' ontbinden. Maer laet ons ondertusschen voortgaen.

14. Die maer eenige kennis heeft van 't onderscheid tusschen de Ioden en de Christenen, 't welk niet minder is dan tusschen slaven en kinderen, en die geleerd heeft dat de geest van 't Evangelie naer de leere des Apostels een geest van vryheid is, zal nu uit het gene van de Ioden gezeid is, ligtelijk besluiten, dat men 't den kinderen niet qualyk af moet nemen, wanneer zy zig in 't lezen der H. Schrifture bedienen van een regt en vryheid, welke den slaven niet alleen vergund, maer ook als een pligt waren opgeleid. Maer 't is hen, zeit men, nu door d' Overheid verboden, of immers zeer nauw

nauw bepaeld. Dit word by ons gelochend: en wy zullen wel haest zien, dat zulk voorgeven op geen grond van waerheid gebouwd is.

15. Als Jesus ons Opperleeraer zyn Evangelie verkundigde, waren'er gemeinlyk niet veel geleerden tegenwoordig: het meeste deel der toehoorders voor wie hy preekte, waren onwetende, slegte en geringe menschen, die nog in de gronden van 't Christen geloof niet onderwezen waren: 't was hen nogtans zeer heilzaam en veilig, zijne godlijke lessen aen te hooren. Waerom poogt men dan nu de goede Catholijken, die opregt van herte, buigzaam van verstand, en God zy geloofd, in de grondstukken van hun geloof wel onderrigt zyn, te beroven van den troost die zy in 't lezen der Godlijke Bladeren vinden; of hen het zelve zoo schaers en zoo bezwaerlyk te vergunnen, dat ze die heilige Boeken niet dan met benaudheid en agterdogt durven open slaen, vrezende gestadig dat d'een of d'ander P. *Suivius* hen als ongehoorzame en laetdunkende menschen zal komen begrauwen, en zeggen dat hen niet veilig, ja schadelijk is de Schriftuer te lezen, dat ze zig beter met hun spinrokking of handwerk zouden bemoejen, en de Schriftuer voor de geleerde Heeren Meesters laten? Is 't niet al het zelve 't gene Christus mondelings leerde, en 't gene

gene wy nu in d' Evangelieboeken lezen? 't Is vreemd dat de luiden zoo gierig zyn omtrent zaken daer zy geen eigenschap aen hebben, en die allen Christenen in 't gemein toebehooren; terwyl zy andere en geestelijke dingen die buiten hunne magt zyn, aen alle menschen zonder uitzonderinge willen uitreiken, en zig aenmachten God zelf te verpligten om die ook aen Heidenen en Turken en aen de verhardste zondaers mede te deilen.

16. Als men het begin der Brieven van den Apostel Paulus leest, als ook d' onderwyzingen en vermaningen, die hy in de zelve aen alle slag van menschen geeft, kan men niet twyfelen, of hy heeft de zelve aen alle Gelovigen geschreven: Zijne meining was dan ook, dat ze van elk een zouden gelezen worden: gelijk men elders wydlopiger heeft aangewezen.

17. Ik wil hier d' exempelen van den Kamerling der Moorsche Koninginne, vande Bereënaers en van Timotheus, die over hunnen iver in 't lezen der H. Schrifture geprezen worden, niet weder ophalen: maer ik moet met een woord aentekenen, dat d'Eerw. Pater zig te vergeefs inbeeld, de bewyzen uit deze voorbeelden getrokken te kunnen verzwakken, met ons slegste zeggen, dat 'er eenige goede gesteltenissen in die luiden gevonden wierden, welke
hen

hen tot het lezender Schrifture bequaemden: als of die bequaemheden nu in het Christendom nauwelijx meer te vinden waren. Slegte droomen.

18. De Catholyken worden allesins vermaend en onderrigt, dat ze met de neerstigheid van Timotheus, met de goedaerdigheid van die van Berea, met de regtzinnigheid en nedrigheid van den Moorschen Kamerling 't Woord Gods moeten lezen. Men heeft ook reden om God te danken, dat ze zig na deze vermaningen en onderrigtingen gedragen. En 't volk van *Suivius* doet hen groot ongelyk, wanneer ze hen zoo vermetelyk als onwaardige en hovaerdige menschen, die geen bequaemheid hebben om 't Evangelie te lezen, durven vervonnissen.

19. Ik heb tot nog toe 't geluk gehad, dat alle de Schryvers die ik hebbe nagezien, onder de genen welke *Pater Harney* voor zyn gevoelen bybrengt, bevonden heb in plaets van voor hem tegen hem te getuigen. De vermaerde Bisschop van Gent *Jansenius* is mede van dit getal. d'Eerw. *Pater* rukt hem met geweld op zyne zyde, om 't bewys 't gene sommige uit deze plaets van 't Evangelie Joan. 5. v. 39. *Onderzoek de Schrifturen*, of, *Gy onderzoek de Schrifturen*, voor het lezen der H. Schrifturen trekken, te vernietigen. Hy zeit tendien einde dat vol-

gens

gens den H. Cyrillus en *Iansenius* over deze plaets Christus het lezen van de Schrifturen hier niet en heeft willen aenprijzen, nog geen raed of gebod aen de Joden, maer een verwyten en een dreigement zoude gedaen hebben. 2. B. Cap. ix. n. 3.

20. Had het den *Pater* geliefd volkomelyk ter goeder trouwe te gaen, by had hier met een woord moeten byvoegen, waer op dit verwyten en dreigement zoude slaen, te weten, niet op het lezen der Schrifture, maer op d'ongelovigheid der Joden, die niet tegenstaende zy de Schriftuer die van Christus getuigde, gestadig lazen en onderzogten, egter door verblindheid en vooroordeelen ingenomen zynde, weigerden in hem te geloven. 't Is nogtans te vrezen, dat veele dergenen die in het Boek van *Pater Harney* zullen lezen, dat Christus zeggende: *Gy onderzoekt de Schrifturen en* χ , een verwyten en dreigement gedaen heeft, het alzo zullen opnemen, als of de Zaligmaker den Ioden het lezen der Schrifture verweten had. Zonder dezen zin is 't niet wel te zien wat voordeel de *Pater* door het uitleggen van deze plaets kan bereiken: daer ik egter geloof, dat hy zig qualyk zoude houden, indien men zoodanigen zin aen zyne woorden wilde geven. Maer wy horen eens aen, wat de Bisschop van Gent al zegt, en wie van

van ons zyne rekening by hem beter zal vinden.

21. In zyne *Evangelische Overeenstemminge* Cap. 36. over deze woorden: *Scrutamini Scripturas*, zeithy 1. Dat de zelve op tweederlei de wyze kunnen vertaeld worden: *Onderzoekt de Schrifturen*, als gebiedende; of, *Gy onderzoekt de Schrifturen*, als verhalende wat zy Joden gewend waren te doen. Wat my belangt, ik hel al zoo zeer na deze laetste vertaling. Hy zeit 2. Dat d'eerste vertaling de gemeinste is, volgens dewelke Christus hen zend niet alleen tot het lezen, maer ook tot het onderzoeken der Schrifturen, om de Geheimen, die onder de letter verborgen zyn, te vatten. 3. Dat **DE JODEN ALTYD DE SCHRIFTUREN LAZEN**, maer niet genoegzaam onderzogen. 4. Dat 'er staet: *Onderzoekt de Schrifturen*, niet die of deze, maer alle de Schrifturen. 5. Dat Cyrillus het verstaet: *Gy onderzoekt*, als verhalende, en niet als bevelende. Jansenius stelt deze uitlegging voor d'andere, als beter met den geheelen text overeenkomende: *Pater Harney* schynt het daer ook mee te houden, en wat my aengaet, ik ben'er gansch niet vreemd van. 6. Dat Christus het gevoelen der Joden, die oordeelden dat het eeuwige leven in de Schriftuer te vinden

den was, en daerom dezelve altyd lazen en onderzogen, niet en wilde berispen: maer dat hy hen wilde doen bemerken, dat zy vergeeffchen arbeid deden, om dat ze van den geest des geloofs verfteken zynde, in de letter bleven hangen, en tot den waren zin der Schrifturen, in welken zy 't eeuwige leven zouden gevonden hebben, noit en quamen. 7. Eindelijk dat het byna al op den zelve zin uitkomt, wanneer men vertaelt: *Gy onderzoekt, dan of men vertaelde: Onderzoekt, zynde de zin: Gy oeffent u neerstelyk in de Schrifture, om door 't gedurig lezen den Zin der zelven na te spooren, want u dunkt dat gy door d'onderwyzinge der zelve 't eeuwige leven kunt aentreffen: in welke meining gy groot gelyk zoud hebben, indien gy de Schriftuer op baren regten Zin verstond.*

22. Tot hier toe Jansenius Bisschop van Gent. Zyn zeggen komt hier op uit: Dat de Joden altyd bezig waren met de Schrifturen te lezen en t'onderzoeken: dat Christus hen deze oeffening aenprees, of immers de zelve niet regensprak maer goedkeurde: dat hy alleenlyk hunne ongelovigheit berispte, om dat zy de Schriftuer die van hem sprak, gestadig lazen, en niet en verstonden, nog in hem wilden geloven. Ik kan niet zien hoe d'Eerw. Pater zyne rekening hier zal effen vinden. Gy zult waerschyndlyk zeggen,

zeggen, Myn Heer, dat wy dezē Bisschop wel by den Pater *Richard Simon*, by den Bisschop van *Castorien*, en andere Schryvers mogen voegen, die Pater *Harney* voor den dag brengt als of zy hem zeer gunstig waren, daer zy hem ten tegendeel openlyk tegenspreken. Maer wat konde hy denken, dat men deze dingen zoo nauwkeurig zoude nazien? De man heeft zig laten dunken, dat men hem op zyn woord zoude geloven, als zynde zijne Eerwaardigheid deelagtig aen 't onkreukbaer en onwedersprekelyk gezag der *Vitminentende Heeren Meesters*, waer van wy d'ootmoedige dieners zyn. In den naestvolgenden Brief van d'Oudvaders. *Uw &c.*

Den 3. van Wintermaend 1686.

VYFDE BRIEF.

Nergens is d'Eerw. Pater *Harney* meer verlegen dan in 't Hoofdstuk van d'Oudvaders, hoe wel hy nergens kloeker schynt te spreken. Hy poogt alleen op den *H. Chrysostomus* te antwoorden, maer brengt niet eene plaets van hem voor den dag. Eender kragtigste getuigenissen van *Chrysostomus* word wydlopig bygebragt. d'Andere plaetsen der Oudvaders kan men in verscheide boeken vinden. d'Antwoorden van den Eerw. Pater worden alle wederleid.

1. **N**ergens is *Pater Harney* meer verlegen, dan als hy tot het Hoofdstuk van d' Oudvaders komt. Zyne antwoorden zyn daer zoo erbarmlyk, zyne bybrengingen zoo schrael, zoo mager, en zoo droog, dat men ze zonder meedogen nauylx kan lezen. En niet te min hy tragt evenwel goeden moed te toonen, en spreekt met zulk een betrouwen, als of alle de Heilige Vaders voor hem zouden getuigen; en of de genen die hy tegenspreekt, het grootste ongelyk van de werelt hadden, wanneer zy't gevoelen der Ouden tot hun voordeel bybrengen. Ik heb u wel gezeid, dat sommige luiden, als zy't aldermeest verlegen zyn, de grootste kloekheid op de tong en in de penne voeren.

2. Wy lazen over weinige dagen in de Nieuwe Tydingen, dat de Turken vreugdevuiren ontsteken hadden over 't ontzet van Offen en 't slaen van 't Keizerlyk leger, om hun volk door die geveinsde triomftekenen wat moeds te geven. Ik vrees dat het met den Eerw. *Pater* hier even't zelve is. Hy ziet immers wel, als men 't geschil aen d'uitspraek der Oudvaders wilde onderwerpen, dat hy't *Proces* met kosten en al zoude verliezen. En men zoude zyn verstand en wetenschap te kort doen, indien men ander gevoelen van hem hadde.

3. De

3. De *Pater* draegt zig in dezen veldtocht, gelyk de genen, die hunne krygsbenden te zwak vindende om den vyand in't open veld aen te tasten, zig binnen de Steeden en Sterkten begeven; en nog t' onmagtig zynde om die alle tegen d' aanvallen der vyanden te verdedigen, de zelve voor een groot deel verlaten, om'er ten minsten eenige van te behouden. Of om my nog van een andere gelykenis te dienen, hy doet gelyk de genen, die om de bloedstorting, welke uit een algemeinen veldslag van twee heerlegers stond te volgen, te voorkomen, hun geschil door een zonderling handgevegt van man tegen man zoeken te beslegten, en d' algemeine verwinning vanden uitslag van dit tweegevegt doen afhangen. Maer hy heeft zynen keus zeer qualyk gedaen met den Heiligen Jan Guldemonnd uit alle d' Oudvaders hier toe uit te kiezen: want niemand van alle hem kragtiger tegenspreekt, niemand het doorgaens lezen der H. Schrifture met meerder iver aendryft, dan deze Leerzer der Grieksche Kerke. Wy hooren egter al eens aen hoe d'Eerw. *Pater* het met Chriostomus zal inschikken.

4. Hy zeit dan in't xii. Cap. van zyn ii. Boek ten eersten, dat hy alle d' Oudvaders, die van 't lezen der H. Schrifture gehandeld hebben, aenneemt en op den hoogsten trap stelt.

2. Dat hy daer uit zal kiezen de genen die op 't aldersterkste tegen hem schynen te spreken; te weten, om hunne getuigenissen te beantwoorden. 3. Is 't dat hy kan betoonen dat deze zyn voornemen niet en verhinderen, men dan ook ligtelyk het zelve van d'andere zal kunnen oordeelen, die, zeit hy, zoo uitdrukkelyk niet en spreken: en is 't dat hy in drie of vier te kort schiet, het dan ook ligt te geloven is, dat hy in dertig of veertig te kort zal schieten. Dit laetste zal wel zekerlyk waer zyn.

5. Deze drie of vier Oudvaders die het lezen der H. Schrifture op het aldersterkste aenprijzen, zyn volgens den Eerw. *Pater* de Heilige Jan Guldemonde of Chrysostomus, Jeronimus, Augustinus, en de Paus Gregorius bygenaemd de Groote. Waerlyk niemand heeft ooit kragtiger over dit stuk gesproken dan deze vier heilige Leeraren en Vaders der Catholyke Kerke. Maer de *Pater* snyd' er van dit getal ten eersten drie af, op welker getuigenissen hy niet en antwoord, om gelyk wy nu aenmerkten, alleen met de gulde tonge van Chrysostomus te twistredenen. Hy antwoordt dan alleenlyk op de plaetsen van den H. Chrysostomus: hoe bondig en kragtig, zullen wy aenstonds zien. Maer wy moeten eerst ten minsten iets van die plaetsen hier opstellen: want d' Eerw. *Pater*, als of hy voordeden

den donder van die welsprekende tonge ver-
 vaerd was, heeft niet eene plaets van den H.
 Chriſtoſtomus, nog ook van d'andere Vaders,
 die hem tegengeworpen worden, durven uit-
 drukken. Wy zullen deze kleine moeite voor
 hem zeer geern aennemem.

6. Chriſtoſtomus dan in zyne derde Predika-
 tie over Lazarus ſpreekt zyn volk aldus aen: *Ik*
vermaen u eenige dagen te voore van 't gene ik zal
verhandelen, op dat gy 't in uwe boeken zoud op-
zoeken, en dat gy vast een ruwe kennis hebbende
van het gene de Schriſtuur daer van zeit, bequa-
mer zoud zyn om wel te vatten 't gene ik 'er van
zeggen zal. Want ik vermaen u geſtadig, en zal
noit ophouden van u te vermanen. ('t Volk van
Suivius luistere wel toe na deze vermaning) dat
gy niet moet te vreedes zyn met d'onderwyzingen
die hier in de Kerk geſchieden; maer boven dien
als gy v huis zyt, met een onvermoeiden iwer de
H. Schriſtuur moet lezen. 'k Heb altyd den ge-
nen die ik in 't bezonder heb aengesproken, deze
genegendheid zoeken in te boezemen. En dat nie-
mand tot zyne verſchooning bybrenge die bela-
chelijke en verwerpelijke ſchijaredenen. Ik ben
met een proces belemmerd, ik ben bezig met de ge-
meine zaken waer te nemen; ik ben een ambageſ-
man, en moet den koſt met de handen winnen; ik
ben beladen met vrouwen kinderen; ik moet voor
 mijn

mijn huisgezin Zorgen, ik ben een wereldsch mensch; 't is mijn werk niet de H. Schriftuer te lezen: dat is goed voor die de wereld verlaten hebben, die Zich in de woestynen en boven op de bergen in eenzaamheid vertrokken hebben, en aldaer volgens hun beroep leven. Wat zegt gy dog, o arm mensch; is 't uw werk niet de H. Schriftuer te lezen, om dat gy door meenigvuldige bekommernissen verstrooid en verdeeld Zyt. In tegendeel 't is ter oorzaak van uwe bezigheden dat gy de Zelve te meer moet lezen, en dat gy ze meer van noode hebt dan de genen die de wereld verlaten hebben om Zich met God te bekommeren. Want die menschen hebben de hulp der H. Schriftuer Zoo zeer niet vandoen, als wel de genen, die in een grooten omslag van tydlyke zorgen, waer door zy gequeld en ontroerd worden, zyn ingewikkeld. Die in d' eenzaamheid leven, vry van den siterlyken handel en omgang der menschen, en zig in alle rust en stilte in de Christelyke wysheid oefenen, zyn als op de strand-buiten alle gewaer, en leiden een gerust en veilig leven. Maer wat ons belangt die in 't midden van 't onweer en van de beroerten dezès levens swerven, en die aen een noodwendigheid van verscheide gebreken onderworpen zyn, 't is ons v'eenmael noodig, dat wy gestadelyk door de vertroosting en der Heilige Schrifture geholpen en ondersteund worden enz.

7. 't is onmogelijk, zeit die H. Leeraer nog, dat men niets zoude verstaen van 't gene men in de Schriftuer leest. Want de H. Geest van wie zy komt, heeft die op zoodanige wyze doen schryven, dat Tollenaers, Vischers, Tapytwerkers, ook Schaepherders, en andere onwetende en ongeletterde menschen door die boeken kunnen Zalig worden. Op dat dan ook d'aldereenvoudigsten niet en zouden kunnen bybrengen tot hunne verschooning, om zig van 't lezen der H. Schrifture t'ontlaen, dat zy de zelve niet verstaen kunnen, zoo komen de dingen die daer gezeid worden, met de vatbaerheid van al de wereld zoo wel over een, dat ook een ambagsman, een dienstknecht, een arm vrouwe, en d'onwetenste menschen uit deze lessen hun voordeel kunnen trekken. 't Is Erasmus niet, nog Monsr. A. A. nog ook de Schryver van Gods Woord Verdedigd; maer 't is de Heilige Bisschop en Leeraer van de Kerk Jan Guldemonde die deze tael voert.

8. Ik wil nu hier niet wederom ophalen al wat de Heilige Jeronimus, Augustinus en Gregorius geschreven hebben om het lezen der H. Schrifture den Gelovigen aen te pryzen: hoe dat ze vermanen dat men 't Woord Gods niet alleen in de Kerk zal aenhoren, maer ook in huis zal lezen en herlezen, waer over Chrisostomus zeit dat hy noit zal ophouden zyn volk aen te manen:

manen : hoe zy leren dat de Schriftuer hoogdravend en te samen eenvoudig is; dat 'er een Ollifant in kan verdrinken, en een Lam veilig daer door kan wandelen, dat is, dat zy duister en onbegrypelyk voor de hovaerdigen, maer klaer en vatbaer is voor d'ootmoedigen: kort om, dat zy zig voegt naer alle slag van menschen, en dat 'er alle geestelyke schagten in te vinden zyn.

9. Alle deze getuigenissen laet ik daer, om dat ze reeds in zoo vele verscheide boeken te vinden en zoo bekend zyn, dat het u, myn Heer, misschien zoude lastig vallen, indien ik de zelve hier wederom ging ophalen. Ook is die eene plaets van den H. Chrysostomus, die ik nu heb uitgeschreven, van zoo groote kragt, dat 'er alle de getuigenissen der nieuwe Schryvers, die d'Eerw. Pater met gelaele benden, *per turmas*, tegen de zelve zoude mogen inbrengen, gelijk stof der aerde voor moeten verdwynen. En dewyl ons oogwit in deze Brieven is den E. P. *Harney* te wederleggen, en hy alleen poogt te antwoorden op de getuigenissen van den H. Chrysostomus, zoo is 't genoeg tot ons voornemen iet van het kragtigste uit dien Vader aengetekend te hebben, om de zwakheid en nietigheid der antwoorden, die men daer tegenstelt, te doen bemerken; en daer
uit

uit verders te besluiten, dat Chrysostomus en alle d' Oudvaders onze zaak wel zeer moeten begunstigen.

10. Eerstelyk dan antwoord d' Eerw. Pater op de gemelde, en diergelyke plaetsen van Chrysostomus en andere in't algemeen. Zyne antwoord bestaet hier in: *Dat de Hoogwaerdige Heer Bisschop van Castorien verklaert, dat de Regel van Pius de Vierde niets en heeft 't welk srydig is met de redenen, door dewelke de Heilige Vaders tot het lezen der Schrifture vermaend hebben.* Maer hoe is 't mogelyk dat hy niet gezien heeft, dat deze verklaring van den Bisschop al zyn voorgeven 't onderste boven werpt? De Bisschop zeyt, dat het Verbod van Pius IV. en de vermaningen der Oudvaders, die het lezen der H. Schrifture aenpryzen, niet tegen elkanderen sryden. En waerom niet? Hy voegt 'er de reden by: *Om dat het Verbod volgens den Cardinael Richelieu alleenlyk Ziet op sommige personen, en maer voor een tyd gegeven is.* Hy zeyt dat die tyd nu verschenen is, en dat het Verbod van Pius de Vierde den Christenen niet meer verbind C. IX. Ja dat zy den geest van hunne Moeder de Heilige Kerk niet beter kunnen involgen, dan door het gestadig lezen der H. Schrifture een geestelyken troost en voedsel hunner zielen daer uit te trekken: gelyk

lyk de Heilige Vaders hen daertoe zoo ernstelyk vermanen.

11. Is dit niet juist het zelve met het gene wy zeggen? De Heilige Vaders hebben de Ge-
lovigen doorgaens tot het lezen der H. Schrif-
ture aangewakkerd. De Paus Pius IV. ziende
dat sommige een zoo heilige zaak tot hun ver-
derf misbruikten, heeft dit lezen voor dien tyd
aan eenige personen verboden. Deze ziekte nu,
God zy geloofd, genezen zijnde, vermaent
men de Catholijken om deze heilzame en zalig-
makende oefening wederom by de hand te ne-
men, even gelijk de H. Guldemond en ande-
re Kerkelijke Leeraers van alle tyden daer toe
vermaend hebben. Zoo dat d'Eerw. Pater zy-
ne antwoorden elders dan by den Bisschop van
Castorien moet zoeken. Want willen wy ons
twistpunt aen d' uitspraak van dezen *treffelyken*
Prelaet, op wien Pater Harney zig dikmaels
schynt te beroepen, onderwerpen, zoo is't
Proces uigewezen. Men kan immers niet dui-
delyker spreken als die Bisschop spreekt, zeg-
gende *dat het Verbod van Pius den Vierden ra-
kende't lezen der H. Schrifture in de gemeine
talen de Christenen niet meer verbind: dat by
zyne broeders de kinderen der H. Kerke ver-
maent, het Woord Gods't welk vol vyers is, be-
quaem om hunne herten t'ontvlammen, in de
hand*

hand te nemen, te lezen en te bevroeden: en dat het te hopen is, dat de Gelovigen tegenwoordig uit het neerstig gebruiken de liefde der H. Schrifture de zelve vrugten zullen trekken, die de beilige Chrysostomus en andere Vaders in hunne tyden geleerd hebben dat men uit de zelve konde rapen. Zoo spreekt de Bisschop van Castorien: en indien men dit wilt aennemem, zoo is ons geschil ten einde, en wy zyn volkomelyk eens: want al ons zeggen is in die drie stellingen begrepen.

12. 't Gene nu verders in 't bezonder tegen de getuigenissen van den H. Chrysostomus word ingebragt, is van klein belang, en kan niet anders dienen dan om onze zaak al meer en meer te bevestigen. Chrysostomus, zeit men, heeft in deze zaak, gelyk in veele andere, zyne gulde tonge zeer levendig, ja heftig geslepen. Zeer wel. Een teken dat die Guldemonde deze zaak zeer ter herte nam, en het lezen der H. Schrifture hoognuttig en voordeelig agte, niet alleen voor wyze mannen, maer ook voor *Visschers, Schaepherders, onwetende en ongeletterde, ja voor d'aldereenvoudigste, voor ambagtsluiden, dienstknegten, arme vrouwjens, en andere onwetende menschen.* Wat belet ons daer den iver van Chrysostomus na te volgen?

13. Maer de menschen voor wie deze Lee-

raer preekte, waren, zeit d' Eerw. *Pater*, zeer genegen tot Comedien, spelen, en diergelyke ydelheden. Wilt hy misschien zeggen, dat de H. *Chrisostomus* om geen andere reden tot het lezen van Gods Woord zoo heftelyk vermaende, dan om het volk door dit middel van die ydelheden af te keren? Ik geloof't niet. Dat waste verre buiten't spoor gelopen. Die niet blind is, ziet wel haest in de woorden van onzen *Guldemon*d, dat hy't lezen der *Schri*fture zoo sterk aenprijft, niet alleen om de menschen in plaets van Comedien, spelen en andere ydelheden met het lezen der Heilige Boeken bezig te houden; maer wel voornamelyk om d' innerlyke kragt en heilzame vrugten die Gods kinderen in het Woord huns Vaders vinden.

14. Had hy anders die vervaerlyke verbeelding van de H. *Schri*ftuer gehad, die'er *Suivius* volk van hebben, als of zy zoo duister, zoo gevaerlyk en schadelyk was voor d' ongeleerde en gemeine luiden, hy zoude van't lezen der *Schri*fture wel gelwegen, en hen in plaets van die flegs eenige andere goede boeken, die'er in dien tyd ook niet onbraken, aengeprezen hebben.

15. Maer genomen't was zoo, 't gene niet en is, dat *Chrisostomus*'t lezen der H. *Schri*fture maer voornamelyk met zoo groote vierigheid

heid had gedreven, om't volk daer door van d'ydelheden af te lokken: is'er nu minder reden om dit voorbeeld na te volgen? Of zyn misschien de menschen nu niet genegen tot Schouwspelen, ydele Historien, verdigte Fabelen, ontugdige Liederen, en andere diergelyke vuiligheden? De droevige ervarentheid belet ons hier aen te twyfelen. Men geve hen dan met Chrysostomus de H. Schriftuer te lezen.

16. *Gene Pater Harney* verders zeit, dat het lezen der Schrifture ten tyde van den H. Chrysostomus min als nu misbruikt wierd, is ongegrond of dient tot de zaek niet. Want spreekt hy van 't misbruik der Kettters, zoo raekt het ons geschil niet, nadien wy niet en handelen van 't lezen der Kettters, maer van 't lezen der Gelovigen. Spreekt hy van 't misbruik der Opregtgelovigen: men moet bekennen, dat dit lezen nu somtyds ook onder de Catholyken misbruikt word. Wat is'er dog zoo heilig 't welk de menschen niet en misbruiken. Maer dit misbruik was ten tyde van Chrysostomus niet min als nu te vrezen, gelyk wy ter gelegendheid van 't gene ons uit den H. Gregorius van Nazianzen word opgeworpen, in den navolgenden Brief zullen aentekenen en bewyzen. Chrysostomus laet egter niet af zyne gulde tong te slypen om de liefde en 't neerstig lezen van

Gods Woord allen slag van menschen met alle mogelyke welsprekendheid aen te pryzen. Wy doen dan ook, zoo veel in ons is, het zelve.

17. d' Eerw. Pater werpt nog verscheide dingen op om de getuigenissen van den H. Chrysostomus t' ontzenuwen, die ik ter loops met een woord gae beantwoorden: vermits de kortheid der brieven alle die wydloppige wederleggingen niet wel kan verdragen. Hy gelooft, dat indien Chrysostomus in onse landen en tyden gepreekt had, hy zyn spreken en preken ten opzigt van 't doorgaens lezen der H. Schrifture met uisgedrukte bepaling, volgens de personen, tyden en plaatsen zoude verklaerd hebben. d' Eerw. Pater gelove hier van 't gene hem belieft: Ik geloof ten tegendeel, en ik weet, myn Heer, dat gy van 't zelve gevoelen zyt, dat die Heilige Oudvader zoo hy nog leefde, zyne gulde tonge nu omtrent die zaek niet min zoude roeren, dan hy in zynen tyd gedaen heeft. Immers van dit geloof was de Heer Bisschop van Castorien, nadien hy in de woorden nu terstond bygebragt verklaert: dat 'er nu uit het lezen der Schrifture geen minder vrugt, dan ten tyde van Chrysostomus, onder de Gelovigen te verhopien is.

18. Maer, zeit men, de noodzakelyke kennis ter zaligheid word nu den Catholyken wat jonger af als ingedrukt: en d' onderregtingen tot een

eën Christelyk leven Zyn nu door duisenden van
boekskens en boeken in alderhande talen verbreed.

en. **ANTWOORD.** Goede boeken, gelyk
wy nu reeds hebben aengetekend, hebben
er ook ten tyde der Oudvaders niet onbro-
ken: en wy moeten ons niet inbeelden, dat de
H. Chrystomus en andere Bisschoppen en Prie-
sters van zynen tyd met minderen yver gearbeid
hebben om den Catholyken van jongs af de noo-
dige kennis ter zaligheid in te drukken, dan wy
nu doen. Andere gedagten te hebben, zoude
een strafbare, laetdunkende en belachelijke
vermetendheid zyn, ten hoogsten nadeelig aen
de roemwaerdige agtbaerheid der Kerkelyke
Vaderen. Dan in alle geval de menigvuldigheid
der goede boeken en onderrigtigen kan geen re-
den zyn om't lezen der H. Schrifture min, maer
wel ten tegendeel om die meer en vryhertiger te
lezen: want hoe de menschen in hun geloof en
Godsdienst beter onderwezen zyn, hoe zy be-
quamer zyn, om de Schriftuer buiten gevaer
te lezen, en overvloedige vrugt daer uit te trek-
ken.

19' Nog werpt men op: De kettters van on-
ze tyden en landen worden door geene zaak
meer, dan door't misbruik der H. Schrifture
in hunne dolingen geworteld. **ANTWOORD.**
De Catholyken zyn met dien kettterschen geest

niet bezeten, en daerom moet dat misbruik
 hen van 't goed gebruik der Heilige Boeken
 geensins beroven. *OPWERPING.* 't Zeggen
 der Oudvaders die 't lezen der H. Schrifture
 aenprijzen, is te verstaen, als 'er geen wetten ten
 tegendeel gesteld zyn, en de zaak alleenlyk in ha-
 ren natuerlyke billikheid overwogen zynde. *ANT-*
WOORD. Zoo moet men dan nu gelyk d'
 Oudvaders het doorgaens lezen der Schrifture
 voorstaen en betragten, en de zaak in hare na-
 tuerlyke billikheid beoogen: aengezien 'er al-
 thans geen wet ten tegendeel in wezen is; na-
 dien de wet die 'er des aengaende geweest is, niet
 meer verbind: gelyk wy alreede bewezen heb-
 ben, en nog verder bewyzen zullen. *OPWER-*
PING. De Schriftuer is op sommige plaetsen
 zeer duister. *ANTWOORD.* Dit is honderdmael
 beantwoord. Z'is duister voor de hovaerdigen,
 diep en gevaerlyk voor d' Olifanten. maer z'is
 klaer genoeg voor d'ootmoedigen, die als Scha-
 pen daer in gaen weiden, en 't voedsel hunner
 zielen zoeken; en die met den H. Augustinus
 tot God verzugten: *Uwe Schriftuer, o Heer,*
zy myn zuiver vermaek: laet niet toe dat ik in
de zelve dwale, nog ook een ander in dwaling
leide. 2. B. der Beleyd. C. 2.

20. Daer hebt gy nu in 't kort, myn Heer,
 al wat Pater Harney van cenig belang aen een
 zee

zee van getuigenissen der Heilige Oudvaders heeft kunnen tegenstellen. De zwakheid zyner antwoorden, die als een stroom door den vloed der zelve worden weggespoeld, zyn alleen bequaem om elkeen, die nog mogt twyfelen, te overtuigen, dat de genen die Gods Woord verdedigen en de nuttigheid van 't doorgaens lezen des zelfs beweyren, d' Oudvaders aen hunne zyde hebben; al was die zaek uit hunne Schriften niet zonneklaar bewezen. Is het dan niet wonder, dat d'Eerw. *Pater* zoo slegt gewapend zynde, zoo kloeken moed heeft durven toonen, en zoo reukeloos met de Vaders ten stryde treden?

21. Zoude men nu ook op zyne beurt niet eens mogen preken, gelyk d'Eerw. *Pater* ergens doet, en de Catholyken vermanen, dat zy zig moeten houden aen d'algemeine leere der Oudvaders, die van sommige zoo kragteloos wedersproken word, maer die de Heilige Kerk altyd in eere gehouden heeft, en nog houd: en die zy aen hare kinderen als de rigtsnoer van hun geloof en zeden voorstelt? Zoude men niet mogen zeggen: Godvrugtige Gelovigen, luistert na de stem van uwe Moeder, die u in de Schriften van hare Leeraers, door de welsprekende en kragtige vermaningen van de heilige Jeronimus, Augustinus, Gregorius, en
door

Door de gulde tonge van Chriſtoſtomus tot het
 neerſtig en geſtadig lezen der H. Schrifture met
 zoo grooten iver aendryft: en luſtert niet na't
 zeggen van P. *Suivias*, of van eenige andere
 nieuwe Schryvers, die gisteren zyn voor den dag
 gekomen, om u van 't lezen der Heilige Boe-
 ken, van den Brief uws Konings, van het Te-
 ſtament uws Vaders, van den Regel uws levens,
 van het voedend en levendmakend Manna van
 Gods Woord afte ſchrikken? *Staet op de wegen,*
en ziet en onderzoekt de oude paden welke de goe-
de weg is, en wandelt daer in; en gy zult verquik-
king voor uwe Zielen vinden. Jer. 6. v. 16. Maer
 't is tyd dat wy dezen Brief nu een einde ge-
 ven.

Den 10. van Wintermaend. 1686.

SESDE BRIEF.

De H. Gregorius van Nazianzen is de zaak
 van Peter Harney niet gunſtig, Twee voorna-
 me ſtellingen van den Pater worden wederleid:
 en klaerlyk betoond dat hy zig zelven tegen-
 ſpreekt. Word wydlopig aengewezen dat Grego-
 rius niet en ſpreekt van 't lezen der Schrifture,
 maer van het diſputeren over hoogwigtige geloof-
 ſtukken met witten te bepalen. 't Misbruik der H.
 Schrifture vind men in alle tyden: dog dit moet
 het goed gebruik niet beletten. Nog een plaets van
 Nazianzenus word overwogen. Een woord van de
 Heilige Jeronimus en Baſilius.

1. **W**Y konden 't gene *Pater Harney* in 't gemelde xii. Hoofdstuk uit den *H. Gregorius van Nazianzen* te voorschyn brengt, om te bewyzen, *Dat d'Oudvaders geloofd hebben, dat men wel eenige Wetten mogt maken, om den vrydom in 't lezen van de H. Schriftuer te bepalen, met reden wel zonder antwoord overstappen; aengezien deze zoo algemeine stelling van niemand bestreden of gelochend word. Maer om eens t' ontdekken, hoe men hier speelt en omspringt met d'eenvoudigheid der genen, die den wil of de bequaemheid niet en hebben om de Schriften van Gregorius zelf na te zien, zoo moeten wy hier eens tegen elk ander stellen 't gene die H. Leeraer ter plaetse by den Eerw. Pater gemeld gezcid heeft, en 't gene men hem hier doet zeggen.*

2. De stellingen van den Eerw. Pater zyn voornamelyk deze twee:

I. Stelling: *De H. Gregorius Nazianzenus Oratione 23. Zeit wel expres, dat men ook in zyne tyden zoo een wet had behoren te maken, van dat niet alles dat de Schriftuer aengaet, aen alle man nog op alle tyden moest toegelaten worden om te verhandelen. ANTWOORD. Onder al wat de Schriftuer aengaet te verhandelen, worden*

den verscheide dingen begrepen; de Schriftuer aen anderen over te leren, te verkundigen en uit te leggen; van't gene de Schriftuer belangt met gezag te disputeren; uitleggingen over de Boeken der Schrifure te schryven, enz. dit alles word bevat onder die algemeine woorden: *Al wat de Schriftuer aengaet te verhandelen*: Dat zoodanige verhandeling van't gene de Schriftuer aengaet elk een niet en voegt, is wel zeker. Dat de H. Gregorius van gevoelen was, dat men die verhandeling aen alle menschen niet moest toe laten, maer met wetten mogt bepalen, is buiten twyfel. De H. Schriftuer uit te leggen, te bedisputeren, aen anderen te leren, is nu nog oit geoorlofd geweest aen alle sing van menschen, maer alleen aen de genen die van God daer toe beroepen zyn, gelyk d' Apostel Paulus leert 1. Cor. 12. en Ephes. 4. En't zyn de genen die zig dit *verhandelen* zonder beroep of bequaemheid durven aenmatigen, welke de H. Jeronimus bestraft als hy zeit: *Zy leren een ander, eer zynog zelf geleerd hebben.*

3. Indien d'Eerw. Pater in deze eerste stelling niet anders dan dit wilde zeggen, zoo heeft hy groot gelyk, maer hy beuselt, en springt al wederom buiten 't spoor: zyn zeggen raekt onze zaek niet; hy valt in den mislag die Aristoteles noemt, *Ignoratio Elenchi*, als men wat anders

anders bewyft dan het gene in gefchil is. 't Was de moeite niet waerdig dat men daerom *Gregorius Nazianzenus* zoude op 't tapyt brengen: als hy dog niet anders vereifchte, men had hem dit van zelfs zeer geern toegestaen.

4. Dog verftaet de *Pater* door *verhandelen* het lezen der H. Schrifture, en wilt hy zeggen, dat de H. *Gregorius* op de plaets by hem aengetekend spreekt van het enkel en eenvoudig lezen der zelve in zynen tyd met wetten te bepalen, zoo komt hy wel ter zake; maer hy mist grootelyks, en fchryft dezen *Leeraer* dingen toe, die in zyne boeken niet te vinden zyn. Ik zeg dat *Gregorius* van 't verbieden of bepalen van het lezen niet en handelt: wy zullen 't terftond gaen zien: en daerom was 't ook onnüt geweest, dat *Monfr. A. A.* gewag van deze plaets zoude gemaekt hebben: hoewel d'Eerw. *Pater* zig fchynt te verwonderen en qualyk te nemen, dat hy de zelve by dien Schryver niet en heeft gevonden.

5. II. Stelling van *Pater Harney*: *Nazianzenus* leefde in die tyden, als alle foorten van *Ketters*, en andere ongerufte menfchen zig van de *Schriaturen* tragten te dienen; gelyk 't in onze tyden ook gaet. **ANTWOORD.** Dat het misbruik der H. Schrifture ook ten tyde van *Nazianzenus* zeer gemein was, is een bekende zaek: hier

hier in heeft d'Eerw. Pater de waerheid wel getroffen. Maer hoe staet dit te samen met het gene hy even te voore gezeid heeft: Dat ten tyde van den H. Chrysostomus het lezen der *Schrifturen by de Kelters weinig of niet misbruikt* wierd? Ten tyde van Gregorius misbruikten de Kelters en ongeruste menschen de H. Schriftuer: maer ten tyde van Chrysostomus wierd zy weinig of niet misbruikt. Denkt men wel op het gene men zeit, wanner men zulke dingen schrijft. Ik wil ter eere van den Eerw. Pater geloven, dat hy half sloop als hy dit geschreven heeft. Had Gregorius van Nazianzen en Chrysostomus enige eeuwen na elkanderen geleefd, zoo mogt men de zaak wat schyns geven: maer nu zy op eenen tyd geleefd, en kort na elk anderen den zelve Bisschoplyken Stoel bekleed hebben, wie zal niet lachen, ja wie zal 't zig niet belgen, als hy in 't Boek van een Leeraer der Godgeleerdheid zal lezen: Dat de Schriftuer ten tyde van Gregorius zeer misbruikt wierd, maer ten tyde van Chrysostomus weinig of niet met al? 't Ontzag 't welk ik voor Pater Harney hebbe, wederhoud my van myne opmerkingen hier breeder aen te tekenen. 't Is genoeg hem te hebben aangewezen, dat hy zig zelve openlijk tegenspreekt.

6. Want het misbruik dat de Kelters en ongeruste

gerufte menschen, en 't goed gebruik dat de goede Christenen van 't lezen der H. Schrifture deden, was al 't zelve ten tyde van den H. Chri-
 sofostomus en van den H. Gregorius van Nazian-
 zen. Chriofostomus was Diaken in de Kerk van
 Antiochien, als Gregorius Bisschop van Con-
 stantinopelen was: korts daerna wierd Chri-
 sofostomus Priester gewyd en na de dood van Ne-
 storius, die aen Gregorius in de Bisschoplyke
 waerdigheid gevolgd was, wierd hy tot den zel-
 ven Bisschoplyken Stoel van Constantinopelen
 verheven, omtrent agt jaren na het overlyden
 van Gregorius, en festien jaren na zyn vertrek
 uit Constantinopelen. Hy had zyne meeste en
 voornaemste boeken al geschreven ten tyde dat
 hy nog Priester en Diaken was. De Kettters die
 ten tyde van Gregorius de Kerk ontrusten en-
 verscheurden, leefden nog ten tyde van Chri-
 sofostomus, en in de plaetsen daer Chriofostomus
 preekte. De Keizer Arkadius verjoeg d' Apolli-
 naristen uit Constantinopelen omtrent den zelve
 tyd als Chriofostomus tot Bisschop van die Kei-
 zerlyke stad wierd ingesteld: weinig tyds daer-
 na dede hy 't zelve op 't verzoek van dezen heili-
 gen Prelaet met d' Arrianen. Wat de Macedo-
 nianen belangt, die hadden ook ten tyde van Ne-
 storius, nazaet van den H. Chriofostomus, nog
 huanne kerken en vergaderingen binnen Con-
 stan-

stantinopolen; en wierden door des zelfs beleid, nevens d' overblyffelen der Arrianen, Novatianen, en andere dwaelgeesten allenskens uitgerooid.

7. Wie zal nu geloven dat alle die Kettters, welke ten tyde van den H. Gregorius van Nazianzen de H. Schriftuer zoo zeer misbruikten, even na zyn vertrek dit misbruik gestaekt hebben, om den H. Chrysostomus ondertusschen gelegendheid te geven om de Regtgelovigen tot het lezen van Gods Woord aen te manen, en onzen *Pater* een antwoord te verschaffen tegen de getuigenissen die hem nu uit Chrysostomus tot aenpryzing van het doorgaens lezen der H. SCHRIFTURE worden opgeworpen: en dat zy of andere juist aenstonds na zyne dood dit lezen wederom begonnen hebben te misbruiken? Men ziet wel dat deze inbeeldingen van den Eerw. *Pater* vloten, en op geen vasten grond steunen. Wy besluiten dan nog eens, dat hy zig zelven in't licht loopt en openlyk tegenspreekt, als hy zeit, dat de H. Schriftuer ten tyde van Gregorius misbruikt wierd, en niet ten tyde van Chrysostomus. Gregorius en Chrysostomus leefden ten naesten by in de zelve tyden 't ging in die tyden met dat misbruik als ook met het goed gebruik al op den zelve voet: en 't gene *Pater Harney* hier gelieft tegen te schryven, kan hy wel zeggen, maer nooit bewyzen.

8. Wy hebben aenstonds gezeid, dat de H. Gregorius van Nazianzen in de plaets by den Eerw. Pater aangewezen ten minsten niet en spreekt van het lezen der H. Schrifture met wettent te bepalen? de Pater durf dit ook niet zeggen, dan alleen op deze duistere wyze: Gregorius zegt *Oratione 23. dat niet alles dat de Schriftuer aengaet, aen alle man nog op alle tyden moest toegelaten worden om te verhandelen.* Hy zegt niet, *de Schriftuer te lezen*; maer, *alles dat de Schriftuer aengaet te verhandelen. Sluipende woorden.* Ik heb nu reeds doen opmerken, dat het wat anders is het lezen der H. Schrifture, en wat anders het verhandelen van al wat de Schriftuer aengaet aen sommige menschen te verbieden of te bepalen. Dog laet ons den H. Gregorius van Nazianzenen zelf eens horen spreken.

9. De *Oratie* of Redenvoering van dezen heiligen Bisschop en Leeraer welke d' Eerw. Pater aanwyft, is de gene die, indien ik het wel heb, dezen titel voert: *Redenvoering van Gregorius van Nazianzen, rakende de gematigdheid die men in het disputeren moet onderhouden, en dat het alle menschen niet en voegt, nog ook op alle tyden, van God te disputeren.* Dit opschrift is voor eerst een quaed voorteken voor de zaak van onzen Pater: want het geeft te kennen, dat

Gregorius hier niet van het lezen, maer van 't bedisputeren der hoogwigtige geloofs zaken zal handelen. En in der daed zyn oogwit is, die genen te berispen, welke, gelyk d' Uitgever der Werken van Gregorius wel heeft opgemerkt, d'oortmoedigheit en gehoorzaamheit vergetende, tot zoo groote vermetendheit uibersten, dat Ze van de godlyke geheimen en van de voornaemste hoofdpunten des geloofs durfden disputeren. Hy bestrast d' onbeschaemdheit der genen, die hunne pligt veronaghtzende, zig het regt en de vryheit wilden aenmatigē van andere te leren. Hy toont, dat het gemeine volk niet van noode heeft, zig zelve in de hoogwigtige en zware twistpunten van den Godsdienst te vermengen. Hy verklaert, dat het een uitsporige laetdunkendheit is, den afgrond der Godlyke Nature te willen kennen en begrypen. Met een woord, hy tragt den ontydigen drijf tot het disputeren uit te blusschen en te staken.

10. De Stellingen van den H. Gregorius in zyne Redenvoeringe, die tot onze zaek dienen, zyn deze:

I. Wy Zyn alle een lighaem in Christus, maer alle de lidmaten hebben het zelve ampt niet. D' een moet onderwyzē, d' ander moet onderwezen worden. D' een moet oversten Zyn en 't volk bestieren, d' ander moet den lof der regevaerdigheit

heid door een dienstbare onderdanigheid betragten. Wat wilt gy die onder't getal der schapen zyt, u zelven't ampt van herder aenmatigen? Wat poogt gy die de voet zyt, het hoofd te worden? Wat onderneemt gy die mæer slegt soldaet zyt, het leger als een Oversten aen te leiden? 'tSchynt wel dat die luiden tegen dewelke 't Gregorius hier heeft, wat verder gingen als tot het enkel en eenvoudig lezen der Heilige Bocken. Dit blykt niet min uit het volgende.

11. II. *Wie Zyt gy dog, die u laet voorstaen dat u ongelyk geschied, om dat gy God niet volkomelyk en volmaek telyk kunt begrypen?*

12. III. *Laet ons dog vlugten en schroomen voor de Wederspannigheid en dwaesheid der genen, die als zy slegs zonder oordeel twee of drie woorden uit de Schriftuer geleerd hebben, en een wysheid van eenen dag bezitten, terstond met een razenden drift tegen Moises durven opstaen, en d' oproerige godloosheid van Dathan en Abiron navolgen.*

13. IV. *Ik wil niet dat gy zwijgen zult (Ik wil niet dat gy't lezen der H. Schrifture zult agterlaten) maer ik tragt u van den hardnek kigen twistlust af te schrikken. Gy moogt de godlyke dingen wel bevroeden, en binnen uw hert verhandelen: maer gaet de palen van uw ampt of staet niet te buiten. Onderzoek zoo naukeurig de na-*

tuer van den Vader, de voortteeling van den Zoon, of de heerlykheid van den H. Geest niet. Houd u vast aen de woorden die gy met de melk uws moeders hebt ingezogen, aen de Christelyke leering die de H. Kerk u van jongs af geleerd heeft: maer laet het preken en 't disputeren voor de geleerden: en wil niet wyzer Zyn dan de wyzen.

14. V. Wat is 'er zoo veel aengelegen, dat gy in alle disputen d' overhand niet en hebt, nog in alle twistpunten d' eerste plaets niet kunt bereiken, maer dat 'er andere of geleerder of stouter dan gy gevonden worden?

15. VI. Men kan wel zalig worden, al weet men de twistredenen van Phyrro niet, nog d' oplossing der Sluitstellingen van Chrysippus, nog de slegte kraem van Aristoteles wetenschappen, nog de bedriegelyke verborgendheden der welsprekendheid van Plato, die alle gelyk de plagen van Egypten in de H. Kerk tot haer nadeel zyn ingekropen. 't Was zeer te wenschen dat in plaets van die ydele meesters de H. Schriftuer wat neersteriger behandeld en gelezen wierd!

16. VII. Beter is een arme die in zyne eendoudigheid wandelt, dan een dwaes die op zyne twistredenen sottelyk betrouwt, en 't Kruis van Christus verydelt. Wat wilt gy gering mensch al in den hemel vliegen? Leer eerst u zelven kennen.

nen. Of indien gy uwe tong niet en kunt breidē-
len, nog't geweld van uw gemoed kunt breken
of wederhouden; maer vast besloten hebt te woo-
den en te razen, en ook Zelfs voor d' Engelen
geensins te wyken: bind dog u Zelfen ten minsten
zoo verre in, dat gy uwen broeder niet te reuke-
loos veroordeelt.

17. VIII. Gelyk eertyds by de wyze
Hebreën de jonkheid van eenige deelen der
Heilige Schrifture wierd afgehouden, als de-
welke aen hunne gemoederen, die nog swaken te-
der waren, mogten nadeelig zyn: zoo behoorde
men voorwaer ook by ons door een wet vast te stel-
len, dat de magt om **VAN'T GELOOF TE**
DISPUTEREN niet aen elkeen nog altyd, maer
alleenlyk op zekere tyden, en aen sommige men-
schen zoude gegeven worden, namelyk den genen
die niet geheel dom en bot, nog ook niet al't on-
verzadelyk of te heerschezugtig zyn, en die niet te
heftig door een ongodvrugtigen iver gedreven
worden: maer dat het alleen zoude vry staen te
disputeren aen de genen die zig in de disputer-
stemmig, welgeschikt en gematigd dragen.

18. Dit is nu d' eenigst plaets uit den God-
geleerden Gregorius van Nazianzen, die den E.
P. Harney, zoo hem dunkt, schynt te begun-
stigen, om te toonen dat die Leeract van ge-
voelen

voelen was, dat men 't lezen der H. Schriftu-
re ook in zynen tyd met wetten had behoren te
bepalen. Edog 't is zoo klaer als de dag, dat hem
deze getuigenis ten minsten niet en kan dienen.
Gregorius maekt nergens gewag van dit lezen
eeniger wyze te bepalen: maer hy spreekt zoo
in deze plaets als door de geheele Redenvoe-
ring tegen de dertele en stoute vermetendheid
der genen, die zig zonder bequaemheid het
ampt van disputeren over de diepste geheimen
des geloofs wel durven aenmatigen: gelyk uit
alle deze plaetzen, die ik ten dien einde zoo
wydlopig heb willen vertalen, zoo klaer als in
het zonnelyk te zien is. Zoo dat wy nu wel
mogen besluiten, dat 'er van 't lezen der Schrif-
ture ten tyde van den H. Gregorius met wetten
te bepalen, by dien Oudvader niet een woord
te vinden is.

19. Maer 't gene hier verdient aenmerkt te
worden, is dat de H. Gregorius het dispute-
ren van hoogwigtige en sware hoofdpunten des
geloofs niet alleen wilt verboden hebben aen de
genen die *gansch dom en bot* zyn; maer ook aen
de genen die *al onverzadelyk of te heerschzige*
zig zyn: dat is, niet alleen aen sommige *By-*
belbroeders en *Bybelzusters*, maer ook aen die
Bybelmeesters, welke zig inbeelden dat zy alle
de wyfheid alleen bezitten, en daerom overal
willen

willen gelyk hebben, voor niemand willen zwigten, en somtyds hoger willen vliegen dan hunne vleugels kunnen verdragen. En dat hy deze Meesters niet min dan 't gemeine volk hier verstaet te berispen, blykt uit het besluit zyner meergemelde Redenvoeringe, die hy aldus eindigt: *Daerom wilt gy na mynen raed luisteren, jongen en ouden, Oversten en onderdanen, Muniken en die in de wereld leven, zoo laet alle die overtollige en onnutte heerschzuchtigheden varen, en tragt liever door een goed leven, godvrugtige zeden, en eenvoudige redenvoeringen tot God te naderen, om alzo in 't ander leven tot de beschouwinge der waerheid te geraken, door onzen Heer Jesus Christus, die in alle eeuwigheid geloofd en verbeerlyke zy. Amen.*

20. Uit dit alles kan men ook zeer ligtelyk bemerken, hoe weinig reden d'Eerw. Pater gehad heeft om te schryven, dat ten tyde der Oudvaders van de vierde, vyfde en sesde eeuw het gemeine volk de Schriftoerplaetsen die zwac waren om te verstaen, gewoon waren eenvoudelyk voorby te gaen: of wel het lezen beoeffenden onder de bestieringe van treffelyke Leeraers, en diergelyke losse verklaringen die op geen waerheid rusten, maer in het brein van Pater Harney gesmeed zyn. Zeker Gregorius van Nazianzen geeft ons zoo gunstige verbeelding van 't volk
van.

van zynen tyd niet. Die groote en algemeene eenvoudigheid der Christenen, daer men met regt zoo veel van roemt, wierd gezien in de gulde eeuwen der opgaende en nieugeboren Kerke: maer na dat zy de vervolginge ontwassen, en door de bekering der Keizers in rust en vrede bevestigd is, heeft de goede tarwe altyd met veel onkruids vermengd geweest. Altyd zyn 'er dan quade Christenen geweest, *onleerzame en losse menschen*, die 't lezen van Gods Woord tot hun eigen verderf en eens anders onstigtinge misbruikt, altyd goede en eenvoudige die 't zelve tot vrugt en zaligheid gelezen hebben. 't Misbruik der boosfaerdige moet het goed gebruik der ootmoedige kinderen Gods niet beletten: vooral wanneer dit misbruik niet algemeen is, en als 'er uit het goed gebruik veel meer voordeel te hopen, dan uit het misbruik nadeel te vreezen is, 't welk volgens den Bisschop van *Castorien* plaets heeft in onze tyden.

21. Die nu nog lust had om d'andere plaets van *Gregorius Nazianzenus*, by den Eerw. *Pa-zer* aengerackt, na te zien en 't overwegen, zoude daer met vermaek kunnen lezen, dat het die waerdige Bisschop al wederom niet en heeft tegen 't lezen der H. Schrifture; maer tegen de genen *die zyns oordeels zeer sottelyk en vermetelykte werk gingen, om dat zy zig, eer Ze Zelf*
nog

nog genoegzaam onderwezen waren, voor meesters van andere menschen durfsen uitgeven. Apolog. 1. Die hy op een aerdige en doortreffende wyze, te lang om hier te verhalen, uitschimpt hen verwytende, dat zooras zy ergens een woord twee of drie van godvrugtigheid geleerd hebben, aensonds al wyze Leeraers, en d' eerste der Schriftgeleerden en Wetgevers willen schynen, en van het volk Rabbi, dat is Meester zoeken genoemd te worden. Gregorius berispt hier geen Bybeljoffrouwen, die't Woord Gods eenvoudelyk lezen, en daer't volk van P. Suvius zoo tegen knort en kyft: hy spreekt de mannen, welkers laetdunkenden handel hy bestraft, aen met den eernaem van, *Vir Eximie*. Indien't u geliest, myn Heer, van dit alles breeder overtuigd te worden, kunt het ter aangewezen plaetse vinden.

22. d' Eerw. Pater brengt ook wederom een der bewuste plaetsen van den H. Jeronimus voor den dag, maer die meer dan duizend mael beantwoord en verklaerd is. Hy heeft ook zoo iet in den H. Basilius gevonden, daer hy 't al wonder breed mede voor heeft: maer alles wel overwogen zynde, is het niet voor, maer openlyk tegen zyn gevoelen. Zoo dat wy nu wel onbeschroomd mogen besluiten, dat de leere der Oudvaders onberoerd blyft: Naemelyk dat de H. Geest de Schriftuer aen de Kerk gegeven heeft, om door-
gaens

gaens van alle de Gelovigen met vrugt en
 fligtinge te mogen gelezen worden. 't Gene Pa-
 ter *Harney* tegen deze onkreukbare waerheid
 heeft willen inbrengen, is gelyk wy gezien heb-
 ben, niet bequaem om de zelve te verswakken,
 maer eer om ze te bekrachtigen. Wy hebben al-
 le zyne voornaemste gronden, die zoo iet schee-
 nen te zyn, wydlopig genoeg wederleid: van
 de bondigheid zullen alle bescheide verstande-
 nen mogen oordeelen. Stoot de schragen om, en
 't geheele werk valt ter aerde. 't Gebouw
 van den Eerw. *Pater* is nu ten minsten zeer aen
 't waggelen, en stort vast van zelfs ten gronde:
 wy zullen 't in 't vervolg tragten voord omverre-
 te werpen, en te doen blyken dat het zeggen der
 Heilige Vaderen in onze dagen niet min dan in
 die aloude tyden onder de Catholyken stand
 moet grypen. Dit zal de stoffe van myne vol-
 gende Brieven zyn: en zoo komen wy tot ons
 tweede voorname Hoofdstuk, zynde het eerste
 aengaende d'Oudvaders nu naer den eisch der
 zake genoegzaam afghandeld, en zoo ik hope,
 ten zy'er wederom op nieuw iets tusschen bei-
 de kome, gelukkig ten einde.

Den 17. van Wintermaend. 1686.

Beweirde Vryheid

der

Eenvoudige Catholijken

in het lezen der

H. SCHRIFTURE:

of

Kort en bondig Antwoord op d' ydele
betragttingen waer mede d' Eerwaer-
dige Pater *M A R T I N U S*
H A R N E T Leeraer der
Godgeleerdheid het doorgaens lezen
van Gods Woord onder d' Opregtgelo-
vigen onlangs heeft pogen te bestryden,
vervat in verscheide Brieven aen een
Vriend geschreven.

DOOR

A. A. P. L. D. G.

II. D E E L.

Gedrukt te ERYBURG. 1687.

Dat het gedrukt werde. Gegeven te
Mechelen 20. February. 1687.

*J. De Cuypere L.D.G. Deken
der Arschbisschoplijke Kerke
van Mechelen, Keurmeester der
Boeken.*

Gedrukt te Ryburc. 1687.

Verklaring van den Schryver wegens zyn oordeel en gevoelen rakende 't gebed van den Rozenkrans.

P dat niemand door misverstand of zwakheid van oordeel het gene zoo in 't voorgaende als in het tegenwoordige Deel dezer Brieven rakende 't gebruik van den Rozenkrans in 't voorbygaen gezeld is, in dien zin mogte opvatten, als of men 't zelve ganschelyk wilde tegenspreken en versmaden: zoo verklaer ik hierby voorraad, zullende volgens myn voor-nemen in 't Derde Deel breeder van deze zake handelen, dat het zoo verre van myne meining en oogwit is, en ook altyd geweest is, 't gebed van den Rozenkrans tegen te spreken of te berispen, als de hemel van d' aerde is. Dit gebed behelst het Gebed des Heere, de Groetenis van den Engel aen de H. Maegd en Moeder Gods Maria, en 't Geloofsbegrip der Apostelen: gebeden en oeffeningen die aen alle goede Christenen gemein zyn, die wy alle dagelyks gebruiken, en die niet anders dan door een geest van ongelovigheid of godloosheid zouden mogen wedersproken worden. Edog gelyk het zeer loffelyk en heilig is deze gebeden aendagtelyk te lezen, zoo is 't ook zeer berispelyk dezelve zonder aendagt van geest slegs met den mond te rabbelen en aen de kralen van den Rozenkrans te tellen, welk misbruik of 't niet zeer gemein is, laet ik ider door zyn eigen ondervinding oordeelen. Verders d' eerbewyzingen der Heilige Maegd Maria, die wy niet alleen als moeder Gods, maer ook als onze moeder,

wy die door Gods genade broeders van J E S U S
C H R I S T U S zyn, moeten eeren, prys
ik niet alleen, wanneer zy ter bequamen
tyd en plaetse behoorlyk geoeffend worden,
en d' aenbidding en dienst des Heere on-
dertuffchen niet veronagtzaemd, dog bo-
venal behertigd word: maer ik tragt die ook
zelfnaer vermogen in 't werk te stellen. Dit is
myne gesteltenis en gevoelen. Verre zy van my
cenige godvrugtige oeffeningen te verfmaden:
maer verre zy ook van alle Christenen alle god-
vrugtige oeffeningen even hoog te schatten. Wy
eeren en beminnen alle Gods lieve Heiligen,
en onder hen de Heilige Maegd Maria met een
zonderlinge eere en tedere liefde: maer wy aen-
bidden en beminnen den God der Heiligen
met een aenbidding en liefde die alle d' ee-
re en liefde der schepselen nog oneinde-
lyk te boven gaet. Dit is zuiver Catho-
lyk. Anders is 'er ook uit myne schriften niet
te trekken, al schoon zy op de pynbank
wierden uitgerekt: en ik heb medelyden met
het zwak oordeel der genen die cenige kleinag-
ting van goede Devotien in de zelve meinen te
vinden. Hoe wel heeft Sint Augustyn aen Evo-
dius in 't einde van zynen ci. Brief geschreven:
*De Leerlingen hebben moeite om iets te leren: want zeit
men 't hen te kort, zy verstaen 't niet; maekt men 't te lang,
zy willen 't niet lezen. Zoo ook de Leeraers hebben moei-
te in 't onderwyzen: want zeggen zy 't in 't kort, 't is on-
nut voor de kleine verstandens, zeggen zy 't in 't lang, 't is
te vergeefs voor lui en trage lezers.* **LABORANT**
*homines in discendo, brevia non valent intelligere, pro-
lixâ non amant legere. Laborant itidem in docendo, qui
S paucatardis, S multa pigris frustra ingerunt.*

Beweirde Vryheid

der

Eenvoudige Catholijken

in het lezen der

H. SCHRIFTURE.

II. Deel.

ZEVENDE BRIEF.

KOrte voorreden. Kleinagting der Eenvoudigen word berispt. 't Is niet zoo zeer het groot verstand, dan wel de zuivere liefde die den zin der H. Schrifture opent. De bequaemheden om de Schriftuer te lezen zijn niet minder in de vrouwen dan in de mans te vinden. Verwarring van den E. P. Harney. Wy handelen hier niet van't enkelijk uitwendig lezen, maer van de Schriftuer met vrugt te lezen. Word geantwoord op het gene d' Eerw. Pater ons uit den Apostel Paulus, uit de zwakheid der vrouwen, uit de Spreuken van Salomon, en uit het Leven van de H. Terefia tegenwerpt. De Bybeljoffrouwen worden tegen de betigting van eigenzinnigheit verdedigd.

MYN HEER.

DE bezigheden van het Hoogtijd zijn oorzaak geweest, dat ik u dezen Brief wat later als naer gewoonte heb toegezonden: 'k zal deze veragtering met het spoedig afvaerdigen der volgende tragten goed te maken. Wat belangt de opwerpen die men tegen eenige plaetsen der voorgaende gemaakt heeft, en die gy reeds de goedheid gehad hebt van my toe te zenden, ik vind ze van zoo groot gewigt niet, dat zy my in mijnen loop moeten stutten: zal ze daerna alle seffens beantwoorden. Ik gae dan voort om mijne voorgenomen stoffe te vervolgen.

Dog aler wy nu voortreden om de vryheid der tegenwoordige Catholyken in 't lezen der H. Schrifture te beweiren, moet men hier eerst eens doen beschouwen, hoe kleinagtelyk de bestryders dezer vryheid gewend zyn van d'eenvoudige of gemeyne Gelovigen te spreken. Zy noemen de zelve Hanneken en Lysken, slegte onwetende menschen, welkers groffagtig verstand niet bequaem is om de duistere spreuken der Schrifture te vatten. *Odi profanum vulgus & arceo.* Wat zeiden die Rabbynen van d'Oude Wet: ik mag ze hiernu met hunnen gemei-

meinen naem niet noemen. *Turba haec, quae
 non novit legem.* Joan. 17. v. 49. *non novit legem.*
 102. Maer laet my toe dat ik die wijze Heeren
 eens mag vragen: Meint gy dan, Erwaerdige
 en Geleerde Mannen, dat niemand bequaem
 is om den levendmakenden zin van Gods
 Woord aen te treffen, dan alleen de groote
 verstande, die rondom met het stof der School-
 le bestoven zijn, en die't hoofd met de School-
 disputen en haarkloveryen vervuld hebben? Ik
 mein in tegendeel dat de Heilige Geest, die't
 verstand moet openen en verligten om ons den
 rechten zin der H. Schrifture te leren kennen,
 veel ligter ingang vind in de herten der eenvoudige,
 die gy noemt. Iegre onwetende menschen,
 dan in de herten der genen, die dikmaels
 met de grollen van Aristoteles zoo vol zijn op-
 gepropt, dat'er de Geest Gods nauwlijks eenige
 plaats kan vinden. 't Is niet de schranderheid
 in't redenkavelen over geheime zwaarigheden
 die meer vernufts dan godvrugtigheids verei-
 schen, nog de vaerdigheid in't opllossen der
 verwarde vragen; maer 't is de brand der liefde
 die Jesus in het hert ontsteekt, en d'oeffening
 der goede werken welke, als blijkt in de Disci-
 pelen die na Emaüs gingen, ons den zin der
 H. Schrifture opent. *sed bene cognovimus nos
 sed non cognovimus te.*

3. Maer ik moect nog al wat vragen. Meint

gy dat het alleen de gelcerden zijn, aen wie 't
 gegeven is de geheimen van het koningrijk
 Gods te kennen. O neen, maer 't zijn d' oor-
 moedigen en de kleinen. *Gy hebt ze*, zeyt Chri-
 stus tot den Vader, *voor de wijzen en schrande-
 ren verborgen, en aen de kleinen geopenbaerd.*
Niet veel wijzen heeft, hy tot de kennis van
 zijn Woord geroepen, maer *Zijne aenspraak en*
omgang is met d' eenvoudigen. Hy versmaed die
 niet, als of het honden en varkens waren, maer
 hy bemint en weid en voed ze met het voedsel
 van zijn zaligmakend Woord als zijne lamme-
 ren. Honden en varkens zijn de genen die zig
 zelveen anderen met de vuiligheid en den drif-
 der heidensche wetenschappen opkroppen, en
 de peerlen der Evangelische leere, welker koste-
 lijkheid zy niet en kennen, met de voeten tre-
 den. Maer d' eenvoudige Christenen verdienen
 zulke namen niet: zy zijn *het volk des Heere,*
en de schapen zynes weide, aen wie de klaver der
 godlijke Schriften eigen is.

4. Dog onze Eerw. Pater schijnt het wel
 meest te hebben tegen de Vrouwpersonen die
 met hun zwak verstand het lezen der Schriftu-
 re ook al durven ondernemen. De Heer *Ar-
 nault* had doen opmerken, gelijk wy nu ook
 hebben aengetekend, dat nadien de H. Schrift-
 tuer een boek is van God, gegeven meer om
 het

het hert dan om het verstand te voeden; en vermits de vastigheid in 't geloof, d' ootmoedige belijdenis der menschelijke zwakheid en onwetendheid, d' onderdanige onderwerping aen het oordeel der H. Kerke, de zuiverheid des herte, de liefde Gods, en de geest des gebeds door Gods genade zoo wel in de vrouwen als in de mans gevonden worden; dat men zedan ook niet meer dan hen van het lezen der H. Schrifture mag uitsluiten. Men moet wel aenmerken, voegt hy 'er by, dat men hier alleenlijk spreekt; Zoo van mans als vrouwen die eenige godvrugtigheid, of ten minsten eenige begeerte tot hunne Zaligheid hebben; want het is alleen ten opzigt van Zoodanige menschen dat men onderzoekt, of d' Oudvaders geoordeeld hebben dat het lezen der H. Schrifture hen dienstig is. En van deze, niet van t' eenemaal godvergetende menschen, moet ook al ons zeggen in deze Brieven verstaen worden.

5. De gemelde Schryver bekrachtigt zijne zaak nog met deze bemerkinge, die d' Eerw. Pater H. B. C. XIX. n. 41. ook uit hem vertaeld heeft: Dat de wetenschap die men in de Schoolen leert, en welke men zeggen kan dat aen de vrouwen onbreekt, zoo weinig dient om de Ziel te stellen in dien staet van zuiverheid en liefde, die de waerheid doet smaken en beminnen, dat het

veel eer een beletsel daer van is, gelijk de godvrugtigste mannen van deze laetste tyden meenigmael geklaegd hebben.

6. Om hier op t'antwoorden, tekent d'Eerw. Pater aen: Dat'er in de Schrifsturen meer dan eens zaek is die door het woord, Schrifstuer, kan verstaen worden. I. De Geest der Schrifsturen, die anders niet en is als de Gratie Gods uit dewelke als uit een wortel de boom voortkomt van't geloof dat door de liefde werkt II. d'Inhoud der waerheden die in de Schrifsturen verhaeld worden. III. De letteren die op de bladeren stien. Dan gaet hy voort: En by gebrek van dit onderschil te maken, *femper laborant in equivo*: dat's voor de geltenden. De volle zuiverheid des herte, zeit hy, is eigenlyk en ondispenseerlyk noodwendig voor het eerste, voor den Geest der Schrifsturen, gelijk het sap voor een boom, het bloed voor een dier. Zoete en bondige verklaring, maer 't is jammer dat ze zoo verward is.

7. Hoe zal men dit en regte brengen? De zuiverheid des herte is in deze gelijkenissen het sap en 't bloed: maer wat zal de boom en het dier zijn? 't Kan de Gratie Gods niet wezen: die zoude beter by het sap en 't bloed, en de zuiverheid des herte, of het gezuiverd hert by den boom en by het dier vergeleken worden: nadien het.

het zuiverwordend en gezuiverd hert van de Gratie Gods, gelijk de boom van 't zap, en het dier van het bloed, hoewel verscheidenlijk, zijne beweging krygt. Men kan ook niet zeggen, dat het geloof dat door de liefde werkt de boom, en de zuiverheid des herte 't zap is: want die zuiverheid en dat geloof is al eene en de zelve zaak. Wat is de zuiverheid des herte anders, dan een geloof dat door de liefde werkt, en waer door het hert van de smetten der zonden gezuiverd word? Zoo dat men hier niet als verwarring vind.

8. 't Gene d'Eerw. Pater dan vervolgens zeit van de letteren die op de bladeren staen, en van het bloed, *speculatief*. verstaen der waerheden die in de Schrifturen behelsd zyn, is onnut tot de zaak. Wy handelen hier niet van het bloed verstand, veel min van 't enkel lezen der woorden; maer van de H. Schriftuer met vrugt en stigtinge te lezen: waer toe ten minsten een beginsel van de zuiverheid des herte vereischt word. En hy vergift zig grootelijks, als hy zeit dat onze *Questie* maer van het uirwendig lezen handelt. Als men zeit: De gemeine Christenen hebben de vryheid om te *Communiceren*: dat wilt niet zeggen om het H. Sakrament slegs met den mond, maer met behoorlijke godvrugrigheid t'ontvangen. De ware staet van 't
geschil

geschil is. Of de gemeine Christenen, en ook de vrouwen de vryheid hebben om de H. Schriftuer te lezen: te weten om die te lezen met den geest met welken zy moet gelezen worden, tot hunnen woest, stigting en onderwyzinge. Onze antwoord is, ja. De reden: Om dat de zuiverheid des herte en andere gaven der godlijke Genade die ons bequaem maken om de Schriftuer met vrugt te lezen, niet minder in de vrouwen en eenvoudige Gelovigen, dan in de geleerde mannen gevonden worden.

9. Niemand heeft recht, nog geleerden nog ongeleerden, om de H. Schriftuer uit nieuwgierigheid, of om tijdverdryf, of andersins, alleen uitwendelijk en zonder geest te lezen. Dat was een misbruik van Gods heilig Woord daer niemand toe gerègrigd is. Weshalven ik nog eens besluit, dat *Pater Harney* zig grootelijks vergift, als hy zegt, en zoo dikmaels herhaelt, dat onze *Questie* maer van het uitwendig lezen handelt. Zoo dat het gene hy n. 10. en vervolgens ten zelve einde schrijft, niet dan een deel verwarde en duiltere redenen zijn, die *Monst. A. A.* en anderen op het Fransch een *Galimatias* zouden noemen. En di *Eerw. Pater* had nergens mindere gelegendheid dan op deze plaats, van die *Mesieurs* eenen bedek en ontwaeragtigen

Zintoe te schrijven, die zy geern zouden doen doorfluijpen. 't Is 't gebrek van die *Messieurs* niet, gelijk gy zoo wel weet als ik, Myn Heer, bedekkelijk of fluijpagtig te spreken. Hun gebrek is veel eer, zoo men 't een gebrek mogt noemen, al te regt uit en t' openlijk te handelen. Zy zijn van 't Sluipers gild niet.

10. Men zoude de bedekte redenen van den Eerw. Pater wel wat kunnen verklaren: maer waertoe zoude 't veel dienen? Laet ons liever gaen zien, wat lessen van versterking de Vrouwpersonen in zijn Boek nog al kunnen vinden. Hy leert ons b. 371. uit den Apostel Paulus, dat de vrouwen in de Kerke moeten zwijgen: dat het spreken haer niet word toegelaten: ja dat het spreken in de Kerke schande voor een vrouw is: 1. Cor. 14. v. 34. Nogtans ziet men de personen van dat geslacht nergens met meerder gezaglijkheid d'eerste beginselen des geloofs of den Catechismus leren dan by het volk van P. *Suivius*, die de vrouwen het lezen der H. Schrifte zoo heftelijk betwisten.

11. Maer dat overgeslagen, ik kan niet zien wat het zwijgen of spreken in de Kerk hier te passe komt. Men handelt immers niet van het lezen in de Kerk, maer van 't eenvoudig lezen t' huis in eenzaamheid en stilte, wanneer men beweert dat ook de vrouwen 't Woord Gods mogen

mogen lezen. Immers ik heb nog niet gehoord, dat iemand van des zelfs Verdedigers zynen ivert oit zoo verre gevoerd heeft, dat hy de vrouwen zoude toegelaten hebben (Gelyk d' Eerw. Pater ons b. 119. van die van Metz verbaelt) in Kerken of Kapellen te preken, *biegt te horen*, of de Schriftuer uit te leggen. 't Moest wel een *P. Sui vius* zyn, die zoo uitsporige ongerymdheden zoude goedkeuren. Dog ik wil met diergelyke opmerkingen niemand verder lastig vallen. Ik had ter ook geen woord van gemeld, 't en ware deze gelegendheid my hier toe verplicht had. 't Is zoo moeilyk die schoone gelegendheden vrugteloos te laten doorschieten. Dan dit is maer voor u, Myn Heer, en voor de genen die den uitleg van 't raedfel weten.

12. Aengaende de kloekheid van het oordeel der vrouwen, men zeit in 't gemelde Cap. n. 13. dat zy zwak van natuer zyn, en dat d'eigen liede in haer zeer arglistig is: ook dat zy gelijk een goede wyngaerd wel goede vrugten kunnen dragen, maer nogtans van noode hebben *er gens anders op te rusten*, en niet bequaem zyn, om zig zelve t'ondersteunen. 't Welk men alles moet bekennen ten hoogste waer te zyn. Maer yanden anderen kant mag men ook niet lochenen, of deze gebreken zijn in de mans zoo well als in de vrouwen te vinden. Wy zyn alle zwak, en eenigfins verblind door d'eigen

liefde. Niemand mag op zyne kragten steunen :
 wy hebben alle van noodde mans en vrouwen,
 tot het heilzaam lezen en verstaen der H. Schrif-
 ture door d'onderrégingen van andere onder-
 schraegd te worden. Dit is zoo zeker, dat ook
 de H. Jeronimus van zig zelve verklaert, dat
 hy 't gene hy wist van de Heilige Schriften,
 niet uit zig zelven, dat is, door de vermetend-
 heid van zyn eigen verstand 't welk, zeit hy, de
 gevaerlykste van alle leermeesters is, maer door
 d' uitstekendste Mannen der H. Kerke geleerd had.

13. Maer de moeder van Salomon, zeit Pa-
 ter Harney, leerde hem in 't Boek der Spreuken
 C. 13. onder andere lessen, dat de kloekheid van
 een vrouw zig uitwerkt in *Questien van wolle en
 lynwaed*. Zeer goed : maer niet in zulke Que-
 stien alleen. In 't werken van wolle en lynwaed
 bestaet de kloekheid harer handen : dog de kloek-
 heid van hare ziel bestaet in de kennisse der wys-
 heid, gelijker zelve plaetse geleerd word, al-
 waer onder de lofspreuken der sterke vrouwe ge-
 steld word : *Dat zy haren mond tot wysheid o-
 pent : Os suum aperuit sapientia :* 't gene zy im-
 mers niet en kan doen zonder de wysheid te be-
 zitten. Dit is ook de grootste lof welke de Hei-
 lige Geest daer aen de klokke vrouwen doet ge-
 ven : en men vernedert haer al te zeer, als men
 hare kloekheid binnen 't spinnewiel ent 't weef-
 getouw wilt bepalen.

14. Dog dit is 't niet al. Wy vinden nog een voordeel in 't exempel van Salomons moeder, die haren zoon zoo schoone lessen gaf. Want hier uit blykt, dat het ook de vrouwen niet qualijk voegt anderen, en vooral hunne kinderen en huisgenoren, in tijd en gelegendheid van de zaligmakende wijsheid r' onderregten. Ja dat zulks hare pligt is kan van niemand in twijfel getrokken worden. En wie is 'er bequamer om deze pligt te volbrengen, dan die moeders, welke door het neerstig lezen en bevroeden der H. Schrifture d' onderwijzingen der zaligheid in het Boek van Tobias, in de Spreuken van Salomon, in de Brieven van den Apostel Paulus, en elders eerst zelf geleerd hebben, om ze dan aen hunne kinderen en onderdanen over te leren? Zy doen deshalven zeer wel met dit lezen vlytelyk te beoeffenen, en verdienen daerom niet als laetdunkende Bybelzusters versmaed, maer veel eer als wyze en Christelijke moeders des huisgezins geprezen te worden.

15. Nu verhaelt men nog een geschiedenis uit het leven van de Heilige Teresia, die zeertot vernedering der vrouwpersonen, die de H. Schriftuer lezen, schynt te strekken, onze zack te verzwakken, en die van den Eerw. Pater te begunstigen. Teresia, zegt men, ontzeide den
ingang

ingang tot het Klooster aen een dogter die nu reeds was aengenomen, om dat zy haer gevraegd had: *Of zy een Bybel die zy had, ook zoude medebrenge?* Maer my dunkt, Mijn Heer, dat het my niemand met reden kan qualijk afnemen, indien ik zegge, dat deze geschiedenis, zoo als zy ons verhaeld word, geen groote schijn van waerheid heeft.

16. *'t Gene my beweegt om dit te zeggen, is de groote heiligheid en de wysheid van Terefia, voor dewelke ik een bezondere grootagting en eerbieding draeg, en wiens naem ik zonder verheuging van mijn hert niet kan noemen. Wie kan zig inbeelden, dat zoo wijze maegd als Terefia was, die zelve niet alleen den Bijbel, maer ook het geheimrijkste boek des zelfs, dat is, het Boek der Zangen las; ja die ook hoewel een vrouwperfoon zijnde, over het zelve geschreven heeft; vooreen groot gebrek in een Kloosterlijke Dogter zoude hebben aengezien, dat zy genegendheid had om 't heilig Woord van haren Vader en van haren hemelschen Bruidegom te lezen? Wie kan dit, zeg ik, geloven; daer de H. Jeronimus ons in het Leven van de H. Paula tot haren lof verhaelt, dat niet alleen zy Paula, maer ook alle de Dogters die z' in drie verscheide Kloosters verzameld had, zoo wel als zy de H. Schriftuer lazen? Zy waren, zeit hy, alle*

verpligt alle de Psalmen van buiten te weten, en dagelyks iet uit de H. Schriftuer te leren: zeer verre van daer, dat zy imand om de genegendheid tot het lezen der Schrifture het Klooster geweigerd, of die heilige aenhegting voor een ongeneesbaer gebrek strydig tegen de volmaektheid van een geestelijke Maegd zouden aengezien hebben.

17. Maer genomen in de voorstelling van die Dogter, welke van de H. Terefia vraegde, of zy haren Bijbel zoude mee in 't Klooster brengen, was eenige onvolmaektheid geweest; 't was immers maer een vraeg, de quael was niet ongeneeslijk; men had haer maer t'antwoorden: Neen, Mijne Dogter, laet uwen Bijbel t' huis, zonder haer daerom zoo plotselij af te wyzen en den ingang tot het Klooster t'ontzeggen. Om deze reenen kan ik ook niet geloven, dat de H. Terefia zulks uit dien hoofde alleen zoude gedaen hebben: en hoep niet dat my imand over dit ongeloof zwaerlijk berispen zal.

18. Zoo dat de groote deugd en voorzichtigheid van Terefia, vervoegd by d'omstandigheden van deze geschiedenis, gelijk die van den Eerw. Pater verhaeld word, welke hem doen besluiten, dat d'aenhegting aen het lezen der H. Schrifture in de gemelde Dogter wel een ongenees-

geneesbaer gebrek moet geweest zijn, my ten tegendeel, en zoo my dunkt met reden, de waerheid van zyne geschiedenis doet in twijfel trekken. En waerom zoude men hier niet mogen zeggen, 't gene hy ergens in zijn Boek ten opzigt van Serarius zegt: *Wy behoeven dat niet aen te nemen of wy willen?*

19. Indien men nu nog verder wilde ophalen al wat Pater Harney tegen de geletterde *Bybeljoffrouwen*, die wy hier een weinig tragten voor te staen, heeft in te brengen, 't was met eenen Brief niet af te handelen. Dog 't gene 'er overig is, gaet ons weinig aen. Eene klagt van 'tvolk van P. *Serarius* tot beswaernis van de vrouwen moet ik nog beantwoorden, en daer mede sluiten. Zy klagen zeer over de hovaerdigheid, eigenzinnigheid en ongehoorzaemheid der vrouwpersonen die de Schriftuer lezen: niet zijn ze gewend meer te doen gelden dan deze ydele betigting. Dit is het groote Bolwerk waer van zy het zwak Geslagt beoorloggen, de hoofdreden door dewelke zy hunne inbeeldingen by klein en groot weten op te pronken. Zoo dat men 'er zelfs onder die geleerde mannen, die byna alle de Predikationen van Faber en de sappige Theologie van Abelly uitgestudeerd hebben, en nog dagelijks het Geeydboek lezen, al verscheide vind welke zig door de kragt van die schrandere reden laten

wyſmaken, Dat het lezen der H. Schrifture niet dienſtig is voor de vrouwen. Maer men begrijpt de reden welligt, waerom die Heeren niet goedvinden, dat de vrouwperſonen van hunne beſtierung veel in den Bybel lezen. Zy kunnen ſomtjids reden hebben om te vreezen 't gene Dioſcorus ſchrijvende aen Sint Auguſtyn zonder reden vreeſde. Zie Epift. 55.

20. Wat ondervinding die klagers hebben van d'eigenzinnigheid &c. der Schriftlezende vrouwperſonen, is my onbekend. Dit weet ik, dat het lezen der H. Schrifture de menſchen niet hovaerdig nog ongehoorzaem, maer onderdanig, leerzaam, buigzaam van herte, en ootmoedig maakt: want Gods Woord is het licht onzer ziele, en de geneeſmiddel van alle geeſtelijke qualen, *Omnes edificat Scriptura divina. Amb. in Pſal. 48.*

21. Wy hebben Godte loven en te danken, dat hy ons dit ook by ervarentheid geleerd heeft. Eigenzinnigheid vind men overal: maer meest in de genen die zig hier met een Scapelierken, daer met een Koordeken, of andere kleine tuigjens zoo vaſt laten binden, dat zy by wijlen minder ſwarigheid maken van 't Woord Gods te verzuimen, dan van hunne bezondere oeffeningen eens agter te laten: aen wie men niet kan wyſmaken dat het niet en voegt onder den
Dienſt

Dienst der Misse het Roozekransjen te lezen, om dit maer by exempel aen te tekenen. Hoe buigzaam en onderdanig die luiden waren, heeft men gezien als zijne Heiligheid de Paus van Rome over eenige jaren hunne Getydekens van d' Onbevleete Ontvangenis, gelijk zy die noemen, verbood te lezen. Wat al geknors en gemors dat'er toen onder dat volk gehoord wierd zal u, Mijn Heer, ongetwijfeld nog wel heugen: tot dat zy zig allenskens wederom in 't bezit van hunne zoo lieve oefening hersteld hebben.

22. Tegen deze eigenzinnigheid zoude men zijnen yver nuttiger mogen uitwerken, dan tegen de genen die zig hegten aen het Woord des Heere, en het lezen des zelfs bovcn alle andere boeken van godvrugtigheid stellen, om dat zy bevinden, dat d' ootmoedigheid, gehoorzaamheid, buigzaamheid des herte, versterking der eigenzinnigheid, en andere deugden nergens beter dan in de godlijke Boeken der Schrifture geleerd worden. Zoo dat ik eindelijk niet kan zien, wat'er dog zonderlings zoo berispelijk of ongerymd in die *Bybeljoffrouwen* te vinden is, 't gene hunnen heiligen yver tor het lezen van Gods Woord aen sommige Mannen zoo zeer doet mishagen.

Den 3. van Loumaend 1687.

AGTSTE BRIEF.

Nuttigheid van de Vertalingen der H. Schrifture. d' E. Pater Harney spreekt van de H. Schriftuer als of 't een gevaerlijk boek was. Het tegendeel word bewezen uit de Heilige Gregorius, Augustinus, Chrysostomus. De letter der Schrifture is vol van geest. Weiderom van hare nuttigheid voor alle slag van menschen. Van verscheide slag van schadelyke boeken. Fabel uit den Talmud rakende den Leeraer Gamaliel word verworpen.

MYN HEER.

I. Adien d' E. P. Harney niet goedvind dat de vrouwen en 't gemeine volk zig veel bemoeden met het lezen der H. Schrifture, zoo moet het ons niet wonder schijnen, dat hy d' Overzettingen der zelve in de gemeine talen van het volk hier en daer zoo tegenstreeft. Hy schijnt die Vertalingen op sommige plaetsen zoo algemeenlijk afte keuren, als of hy van oordeel was, dat het geen Catholijken betaemde den Bybel in de gemeine talen over te zetten, of zoodanige Overzettingen te begun-

begunſtigen. Wat wil het anders zeggen 't gene men by hem leeft b. 93. n. 59. *Sixtus Senenſis* Zeit: *De Ketteren begeeren, dat men de H. Schriftuer in de moederlyke tale van ydere Natie moet overzetten, om dat Zulks eertijds tot zeer groote goed van de Kerk geſchied is?* En wederom n. 63. *Azorius* is van gevoelen, dat het *Lutheraanen* en *Calviniſten* zijn, en dat het een kettery is. Ze zeggen dat de *Schrifturen* in alle talen overgezet moeten worden. Hier op ſtaet ook het gene b. 130. n. 36. uit *Alfonſus* verhaeld word.

2. Maer waer toe hier op den naem van die Schryvers als der Ketteren eigen uitgekreten, 't gene men elders gedwongen is zelf goed te keuren? Want d' Eerw. *Pater* bekent openlijk in zijn *H. B. C.* xiv. in 't einde, dat het goed is de *H. Schriftuer* in de talen des volks over te zetten. Hy zeit wel, dat zulke *Overzettingen* niet 't eenemael noodzakelijk zyn: maer hy voegt 'er ook by, dat men in deze twee laetste eeuwen zeer wel gedaen heeft, als men de *H. Schriftuer* in de talen des volks door *Catholijke mannen* vertaeld heeft. Edog is dit niet met d' eene hand opbouwen 't gene men genoodzaekt is met d' andere hand weder om te slooten?

3. 't Is dan goed en pryſelijk, ook volgens de belijdenis der genen die het doorgaens lezen der *H. Schrifture* in deze tijden tegenspreken, de

de zelve te vertalen en aenelkeen verftaanbaer te maken, op dat ten minften diegenen, welke onder het volk bequaem zijn om door het lezen vrugt daer uit te trekken, zig van die Vertalingen mogen dienen. 't Zoude niet zwaer zijn, de nuttigheid der goede Vertalingen zoo met redenen als met getuigeniffen hier breeder te bekrachtigen: maer vermits *Pater Harney* deze nuttigheid nu zelf beleden en bevestigd heeft, zoude dit een onnoodige arbeid zijn.

4. Maer fchijnt het niet wel, Mijn Heer, dat de genen die het lezen der Heilige Boeken aen de vrouwen en gemeine luiden zoo bezwaerlijk willen toelaten, en de Vertalingen der zelve zoo weinig begunftigen, een groote eerbiedigheid voor die Boeken moeten hebben, dewelke hen verbied de zelve elkeen in handen te ftellen? Men zoude 't denken, 't en ware men hen zoo zorgvuldelyk hoorde vermanen en inftampen, dat de letter van de Schriftuer het kaf, de fchorfe is: dat 'er in *verscheide deelen van de Schriftuer in onze tijden een gevaer steekt van in de tegenwoordige dolingen te vervallen*: b. 256. n. 8. dat zy Gods Woord afbeelden als of het volgevaerlijke fpreuken was, bequaem om d'eenvoudigen te verftrikken; uit welken hoofde zy ook oordeelen, dat het veel veiliger is voor de Gelovigen, de *Gefchilboeken die de Catholijken*

lijken tegen d' Onkatholijken geschreven hebben, dan wel de H. Schriftuer te lezen: want, zeit onze E. P. Leermeeſter (Luister na de ſchrandere redcn, en verwonder u) in de Controversien ſtaet het tegengift by het vergift, de Catholijke antwoorden neffens d' opwerpselen der Onkatholijken. In de H. Schrif'uer ſtaet d' uitlegging dikwils verre van de duistere plaetsen, die aen niet weinigen occasie van doling gegeven hebben. b. 253. n. 3. Of dit al wel met d' eerbiedigheid, die men aen Gods Woord ſchuldig is, overeenkomt, laet ik u en anderen oordeelen.

5. Wat my belangt, ik ben van gevoelen, dat 'er geene boeken niet alleen met zoo groot een gezag en wijsheid, maer ook met zoo groot een eenvoudigheid en bequaemheid om alle slag van menschen t' onderwijzen, oit geschreven zijn, dan de godlijke Boeken der H. Schrif'ture. Ik houw het met den Paus Gregorius welke getuigt, dat de Schrif'tuer alle andere leeringen onvergelykelyk overtreft; niet alleen om dat zy ons niet en verkundigt dan 't gene waeragtig is, dat z' ons noodigt tot een hemelsch vaderland, dat zy de herten der genen die haer lezen verandert, en de zelve in plaets van aerdsche begeerlijkheden vervult met een hemelsch verlangen: maer ook om dat zy ter zelve tijd, als zy de verstandigen en volmaecten door hare duisterheid oeffent en bezig

houd,

houd, d' onvolmaekten ende zwakken door hare liefzalligheid weet te streelen en te troosten: dat zy zoo d' uiter niet en is, dat men haer moet agterlaten te lezen, n' g' ook zoo ligt niet om te verstaen, dat men haer mag versmaden; dat men'er zoo veel grooter smaek in vind, hoe men meerder gemeinzameid met de zelve krijgt, en dat men haer bemint en in waerde houd volgens dat men min of meer in de Zelve mediteert; dat zy door d' eenvoudigheid van hare woorden, en door den verheven zin in de Zelve begrepen onze Zielen helpt; dat zy schijnt aen te wasschen, volgens dat de genen die haer lezen, toenemen en aenwasschen in verstand; zoo dat'er ook d' onwetendste, en die alderminst in't geestelijk leven bevestigd zijn, al iet van verstaen, en dat zy den verstandigen altijd nieuw schijnt. In de Voorreden van het 20. Boek zijner Zedenschriften. In zijnen Brief aen Leander Aerscbisschop van Sivilien bekrachtigt die Groote Leeraer de zelve zaek met geen mindere welsprekendheid.

6. Ik houw het met den H. Augustinus die ons leert, dat de H. Schrifruer zig voegt na de vatbaerheid van idereen: en dat zy is als een gemeinzame vriend, die alle de wereld door een eenvoudige manier van spreken aennoodigt om hun voedsel by haer te komen zoeken, 't welk ook d' eenvoudige verstanden in haer kunnen vinden.

Wat

Wat kan 'er ktagtiger bedagt worden om d' eënvoudige Christenen het lezen der H. Schrifture boven alle andere boeken aen te prijzen, dan het gene dees Oudvader zeit in zijn 5. Boek over 't Boek der Scheppinge naer de Letter C. 3. *Trek uw voordeel uit de Schrifstuer die uwe zwakheid niet en begeeft, en die met u gelijcken moeder met haer kind zagtelyk wandelt, voegende haren gang naer uwe gangen. Zy spreekt in dier voege, dat zy door hare hoogdravendheid spot met de hoerdedigen; dat zy de genen die haer willen doorgronden, door hare diepzinnigheid verbaesd maekt; dat zy de volmaekie zielen met hare waerbeden voed, EN DE KINDEREN SPYST MET HARE LIEFTALLIGHEID, affabilitate parvulos nurriat.*

7. Ik houw het met den Grooten Guldemond, die ons alreede betuigd heeft van gevoelen te zijn: *Dat de H. Geest de Schrifstuer op zoodanige wyze heeft doen schryven, dat ook Visschers, Schaepherders, en andere onwetende en ongeletterde menschen door die boeken kunnen zalig worden. En op dat ook d' aldereenvoudigsten niet en zouden kunnen bybrengen tot hunne verschooning, om zig t' ontslaen van 't lezen der H. Schrifture, dat zy de zelve niet verstaen kunnen, dat de dingen die daer gezeid worden, Zoo wel met de vatbaerheid van alle de wereld overeenkomen,*

men, dat ook een ambagsman, een dienstknecht, een arm vrouwe, en d' onwetendste onder de menschen uit deze leszen hun voordeel kunnen trekken.

8. Ik zeg nog eens, ik houwt met deze Vaders van de H. Kerke, die ons voorwaer wel een andere verbeelding van de H. Schrifture geven, als d' E. P. Harney en eenige Schryvers van deze tijden ons pogen op te dringen. Die oude Leeraers verzekeren ons, dat God de H. Schriftuer als vernederd en naer de vatbaerheid ook van de kinderen gevoegd heeft: en nu koomt men ons de zelve beschrijven, als of't een gevaerlijk boek, als of't een struikelsteen en strik was der eenvoudige en ongeleerde menschen. Die Oudvaders betuigen, dat de H. Schriftuer alle andere boeken verre overtreft door deze wondere en godlijke eigenschap, dat terwijl zy hoogdravend en diepzinnig is, en bequaem om ook de grootste verstanden t'oeffenen, zy egter ook gemeinzaem, eenvoudig en verstaenbaer is voor de kleine en zwakke verstanden: eigenschap die in geen andere boeken zoo te vinden is, en by gebrek der welke veele boeken niet en dienen dan aen weinige geleerde mannen, en schadelijk zijn voor't gemeine volk; daer de H. Schriftuer voor klein en groot, geleerd en ongeleerd, voor mannen, vrouwen,

ja ook voor de kinderen nut en zalig is. En nu wilde men ons geern wijsmaken, dat het minder gevacs inheest, Controversen en andere gemeine boeken, dan de H. Schriftuer te lezen.

9. Daer zijn Zoo meenige schoone boeken: *zeit Pater Harney b. 579. n. 28. die zy, te weten, de vrouwen en 't gemeine volk, beter verbaen als de H. Schriftuer, en uit de welke zy minder gevaer van scbade loopen.* Maer my dunkt, hehoudens een beter oordeel, dat dit wel een gevaerlijke en vervaerlijke stelling is, die nog met de gevoelens der Heilige Vaders, nog met de eerbiedigheid van Gods Woord overeenkomt. En ik twijfel niet of men zal in deze zaak liever die groote Mannen, welker getuigenissen wy nu gchoord hebben, dan dezen Eerw. Pater Leeraer geloof geven.

10. Wat belangt het gene men zegt, dat de letter van de Schriftuer het kaf en de schorsse is, dit is wel waer; maer men moet 'er by voegen, dat onder die schorsse een heilzame tarwe verborgen is, waer door de zielen versterkt en gevoed worden ten eeuwigen leven. Want de woorden der H. Scriptione zijn vol van geest en waerheid, die door het neerstig lezen en bevroeden der zelve zoetelijk in onze herten vlooden. Hoe groote kragt de H. Chrysostomus niet alleen aen 't lezen, maer ook aen het en-

kel aenschouwen, of aen de tegenwoordigheid der Godlijke Boeken toeschrijft, is elders aangewezen. Zoo dat men gansch geen regt heeft om de nuttigheid van dit lezen uit dezen hoofde te verkleinen, om dat d'uitwendige letter het kaf en de schorsse is: niet meer dan men regt heeft om de nuttigheid van 't uitwendig gebed, vasten en aelmoessen te verminderen, op voorgeven dat deze uiterlijke werken maer kaf en schorsse zijn, en dat alle de deugd bestaet in den inwendigen geest en liefde met welke die werken geoeffend worden.

11. Zeer treffelijk heeft hier de H. Gregorius van Nazianzen ons ten gevalle gezongen:

*M*n weelde en Zoet vermaeck was eertijds in
de Boeken

Der Heilige Schriftuer geschreven door
Gods Geest

Met menschen penne en hand, in stilte te gaen
zoeken

Wat onder schors van 't woord en letter die
men leest

Zig schuilt, al wat de Geest in die doorlugt
Blad'ren

Van nuttigheid, Genade en wijsheid heeft ge-
stort:

Een

Een ſchat waer toe alleen het zuiver hert kan
nad' ren,

Waer mee de zuivre ziel alleen begunſtigd
word.

* ... *Cui iucunda ſacrata Volumina cura
Ante ſorent, medio qua Spiritus ore piorum
Sculpſit, & egregii duro ſub cortice Scripti
Gratia fulgorem diffundens Pneumatis almi,
Utilitasque latens, quam ſoli cernere poſſunt
Qui bene purgarint generoſa lumina mentis.*

12. Hier dient wel aengemerkt, dat als Gre-
gorius zeit, dat niemand de nuttigheid, die onder
de ſchorſe der letteren verborgen is, kan zien
dan alleen die zuiver van herte zijn, hy daer me-
de d' onvolmaekte Christenen, die tot die vol-
komen zuiverheid nog niet geraekt zijn, egter
van het lezen der H. Schrifture niet wilt uit-
ſluiten, als zy anders maer een beginnende ge-
negenheid hebben om tot de zelve allenskens te
naderen. De reinigheit des herte is een ſchoone
voorbereiding om de H. Schriftuer, en ook om
de verholenſte waerheden en geheimen des zelfs
te doorgronden: maer het neerſtig lezen en be-
vroeden der H. Schrifture is ook wederom vanden
anderen kant een kragtig middel om deze reinig-
heid te bekomen. Dit leert ons de zelve H. Gre-
gorius op een andere plaets: *Wat my belangt, zeit
hy, ik heb door het doorbladeren der godlyke Boe-*

* *Carminē de rebus suis.* ken

ken de reinigheid des herte verkregen, als ik te weten uit de letter der H. Schrifture den geest wiperte. Het lezen van die Boeken heeft my deze dengh gedaen, dat ik de bitterheid en't vuile pekelschuim der wereldsche boeken, die mijn gemoed weleer met een vernijste en bedriegelijke schoonheid plegen te streelen, heb uitgespogen. In Quadrag. Jejun. Silentium. Zoo dat het Woord Gods niet alleen bequaem is om de volmaekten in de volmaektheid te voeden, maer ook om d' onvolmaekten ter volmaektheid aen te voeren.

*Gods Heilig Woord is goed voor elk,
Den kloeken spijs, den kindren melk.*

13. Nog eens dan de H. Schriftuer is dat godlijk en wonder Boek, 'twelk alle andere boeken in nuttigheid zoo verre te boven gaet, als de H. Geest die 't geschreven heeft, alle menschelijke schrijvers overtreft in wijsheid. 't Is dit Boek 't welk bequaem is voor klein en groot, en daer alle ootmoedige herten hunnen troost en voedsel en de genezing hunner ziele zonder gevaer in kunnen vinden. 't Is in de Schriftuer dat alles overvloed, en't gene de kloeken mogen eeten, en't gene de kinderen mogen zuigen. Folg. 't Is in de Schriftuer dat ook de Maegden Jesu Christus moeten zoeken, en daer hy alderbest gevonden word, Amb. 't Is de Schriftuer die alle menschen stigt. *Omnes adificat Scriptura divina.*
Met

Met reden luisteren wy dan na de lesſe van den H. Chriſtoſtomus: *Wagt na geen anderen leeraer of meeſter. Gy hebt Gods Woord: niemand kan u Zoo onderwijzen als dit godlijk Woord. Nullus te docet ſicut illa. Orat. 9. in Epift. ad Coll.*

14. Zoo nu imand wilde weten welke men voor ſchadelijke boeken moet houden, gy zoud het hem kunnen zeggen, Mijn Heer, met de woorden van den Heer. . . . . die wy voorleden zomer te ſamen 't geluk hadden van over dit ſtuk zoo yverig volgens zijne gewoonte te hooren reden voeren. My dunkt dat ik hem nog hoor en zie: en 't zal u ook nog wel gedenken, met hoe groote vierigheid hy ter gelegendheid van het Boekjen van P. *Suivius* uitriep: „ O ver-
 „ metene onwetendheid. Is 't niet onverdrage-
 „ lijk dat hier een onbekende *Suivius* zig duift
 „ aenmatigen, de H. Schriftuer uit de handen der
 „ eenvoudige kinderen Gods, en uit de hui-
 „ zen der gemeine Chriſtenen te verbannen, en
 „ het lezen der zelve als ſchadig en gevaerlijk
 „ aen alle wereldlijke en ongeleerde perſonen
 „ uit te krijten? En ondertuſſchen wie kant
 „ zig, wie toont zijnen yver eens tegen die
 „ waerlijk ſchadelijke boeken, daer de wereld
 „ althans zoo vol van is?

15. „ Ik ſpreek nu niet (zooging hy voort)

„ van die vuile Liedboekjens , godlooze Histo-
 „ rien , vervloekte *Romans* , en ander dieerge-
 „ lijk werktuig van den Duivel : daer zijn nog
 „ andere schadelijke boeken , die ook van som-
 „ mige onbedreve Devotarijfen voor zeer nut
 „ en heilig gelezen en versleten worden. Scha-
 „ delijke boeken zijn die genen waer in men
 „ niet anders vind dan een hoop zotte Fabelen ,
 „ versierde Mirakelen , en valschvermiste ge-
 „ schiedenissen .

16. „ Schadelijke boeken zijn de geschilboeken
 „ der genen , die terwijl zy quansuis de dwalin-
 „ gen der Onkatholijken zouden wederleggen ,
 „ door een strafbare onwetendheid en onkun-
 „ de der ware Godgeleerdheid de gronden van 't
 „ Catholijk geloof stoutelijk ondergraven en
 „ omverre stooten : waer van ons die beroem-
 „ de Triomfmaker nog onlangs beklæglijke
 „ exempelen verschaft heeft .

17. „ Schadelijke en zeer schadelijke boeken
 „ zijn die Blauwe Boekjens , die men den kin-
 „ deren in de hand steekt , en in dewelkemen
 „ die jonge jeugd , om de zelve tot d' eerste
 „ Communie t' onderwijzen , deze schoone les-
 „ sen leert : * *Dat de wonden onzer ziele gene-*

267

* Onderwys voor d' eerste H. Communie , gemackt door
 een Frictter den societijt , den lesden Druk verbeterd .
 1669 .

23 zen worden met die eens te zeggen: Dat ook
 23 waerschijnlijk de droefheid der zonde uit vrees
 23 van tijdelijke straffen, als verlies van Goed,
 23 Eere en Staet, Ziekten en een voortijdige
 23 Dood, voor zoo veel die van God komen of ge-
 23 vreesd worden, als veytraerdigen en strengen
 23 regter, een onvolmaekt berouw is, 't welk
 23 met het Sakrament der Biegte kragtig genoeg is
 23 om volle vergiffenisse te verwerven, en ons in
 23 de Gratie en liefde Gods te herstellen: Dat het
 23 berouw der dagelijksche zonden meer zwaarig-
 23 heid heeft dan van doodlijke: Dat niemand
 23 meer zondigt dan zoo veel als hy weet en kent
 23 het quaed van de zonde. &c.

18. „ Tegen deze schadelijke boeken zoude
 23 't veel nutter zijn zijnen yver uit te werken dan
 23 tegen 't lezen van Gods Woord te morren en
 23 te knibbelen. Edog waer vind men een Sui-
 23 vus die zig daer tegen aenstelt? Verre van
 23 daer, dat volk laet zig voorstaen dat zy God
 23 en de Kerk een grooten dienst doen, als zy
 23 de wereld met dat slag van voddige boeken
 23 vervullen. . . . . „ Dit vloog hem al-
 23 les zeer vloeiend engelijk met eenen adem uit
 23 den mond, nevens nog veele andere dingen hier
 23 te lang te verhalen, en welker gy ligtelijk zult
 23 indagtig worden. Want ik voel dat deze Brief
 23 al wedrom zijne vereischte grootte haest zal
 23 hebben.

19. Ik had byna vergeten aen te tekenen 't gene d' Eerw. Pater b. 307. n. 27. van den Leeraer Gamaliel verhaelt: *Dat zoo hem een Overzetting van den Profeet Job, in de gemeine tale des volks gemaekt zijnde, wierd voordgebracht, hy zoude gezeid hebben: KINDEREN, STOPT DEZEN ONDER DEN VLOER: als daer mede willende zeggen, dat het niet goed zoude geweest zijn, aen ydereen zonder onderscheid dien boek van de Schriftuer in gemeine tale te lezen te geven. Voorwaer slegte zaken. Wat zoekt men dog hier uit te bewijzen? Was die Overzetting trouw en opregt, of niet? Was zy niet opregt en goed, met reden mogt men die dan onder de vloer stoppen: maer was 't een onberispelijke Vertaling, waer toe de zelve zoo versmadelijk en oneerbiedelijk onder de vloer gestopt? 't Was immers Gods heilig Woord in wat tael het ook mogt wezen; en derhalven 't konde ten minsten aen sommigen dienstig zijn: te meer nadien het Boek van Job onder 't getal van die Boeken was, welke aen elkeen, zelfs aen de kinderen, immers ook volgens Pater Harney onder de bestiering van wijze Leeraers, gelijk Gamaliel was, wierden toegelaten. Zoo dat deze geschiedenis van den Jerusalemschen Thalmud nevens veele andere zeer naer een Fabel luid.*

20. Zeker onze P. *Suivius* maekt het hier vry wat schikkelijk. Hy praet niet van de H. Schriftuer onder de vloer te steeken, maer hy stelt die op't Outaer in een aenzienlijke plaets nevens 't Heilig Sakrament, om ze aldaer voor de mishandeling der ongeleerde en wereldsche menschen op te sluiten. Daer mag in dit zeggen van *Suivius* zoo veel onkunde van Oudheid steeken als 't u gelieft: maer gewis daer steekt meer eerbiedigheid in dan in 't gene d' Eerw. Pater ons van Gamaliel wilt doen geloven.

21. Zoude die Eerwaerdige Vader van L. daer gy my voor een jaer twee of drie al van verhaelde, die een dogter van zijne bestiering dreigde haer Nieuw Testament te verbranden, 't en ware hy 't om den kostelijken band gespaerd hadde, en verklaerde haer zoodikmaels als naer gewoonte tot de H. Communie niet te zullen toelaten, wilde zy nog hardnekkelijk in haer lezen volharden: zoude hy, zeg ik, deze Historie van Gamaliel wel gelezen hebben? Immers die had hem zeer kunnen dienen om zijnen handel te regtvaerdigen: want het dog al zoo eerlijk is de Schriftuer of een deel daer van te verbranden, als de zelve onder de vloer te stoppen.

Den 10. van Loumaend 1687.

NEGENDE BRIEF.

Zekere Stelling van P. Harney srydig met d' eerbiedigheid der H. Sibrifture word overwo- gen. De Devotie van den Rozenkrans en die van't lezen der Sibrifture tegen elkanderen op- gewogen. d' Opwerpen tegen dit lezen getrok- ken uit d' onwetendheid of eigenzinnigheid wor- den verydeld. Of de rampen der voorgaende eeuw uit het misbruik der H. Sibrifture Zyn voordge- sproten. d' Eerw. Pater beschuldigt door onbe- dagtheid d' Oudvaders, meinende Erasmus te beschuldigen. Men kan alle misbruik niet wei- ren. Schade die d' onagtzaamheid van't lezen der Sibrifture baert. Deze onagtzaamheid is een vrugt der vermaningen van P. Suivius en zyn volk. Een getuigenis van Costerus als by geval aenge- tekend.

MYN HEER.

I. Onder voorreden. Ik had in den voorgaenden Brief schon verge- ten, u een aenmerkens waerdige plaets uit het Boek van den E. P. Harney te doen bemerken: z' is te leerzaam en te bondig om hier niet voor aen gesteld te wor- den.

den. Blad 140. n. 9. schrijft hy dan aldus: *Dat Erasmus't volk tot het lezen der H. Schrifture aenmaende, om dat in zynen tyd zoo veele en zoo schoone boeken nog niet gemaekt waren, gelijk nu overal te krygen zyn, daer mede de Zaken van het Christen Geloof, van de Christelijke Zeden, van't Gebed, van troost op de hope der eeuwigheid, van d'ydelheid die in alle tijdelijke dingen steekt, in de gemeine tale uit de leering van de H. Schrifstuer en andere Heilige Schryvers met zoo groote klarigheid en bequaemheid op't verstand van klein en groot beschreven zijn, dat d'eenvoudigen daer groot profijt en geen schade kunnen uittrekken. Het gene in't lezen der H. Schrifstuer, principael in sommige, ja veele deelen daer van, om hare verhevenheid en der menschen onbequaemheid anders gelegen is.*

2. Deze stelling schynt my zoo afzienlijk, en zoo openlijk strydig tegen d'eerbiedigheid die wy Gods Woord schuldig zijn, en tegen de verbeelding die de Heilige Vaders, gelijk wy reeds gezien hebben, ons van de H. Schrifture geven, dat ik de zelve met haren verdienden naem niet durve noemen. Mogten de Vaders, die ons zoo kragtelyk ingescherpt en verklaerd hebben, dat de H. Schrifstuer alle andere boeken zoo wel in eenvoudigheid, leerzaamheid en liefstalligheid, als in hoogdravendheid, ver-
bot-

borgendheid en diepzinnigheid verſe te boven gaet, eens opzien; met hoedanige koleuren meint gy dat zy zoodanige ſtelling zouden afſchilderen? Wat zouden zy oordeelen van een Meester in de Godgeleerdheid, dien zy hoorden zeggen, *Dat'er veele ſchoone boeken zijn, waer uit d' eenvoudigen groot profijt en geen ſchade kunnen trekken: maer dat het met het lezen der H. Schrifture anders gelegen is?* My dunkt dat ik regt heb om de bekende ſpreuk van een van die Oudvaders hier te gebruiken: *Uwe gevoelens ſlegs te verhalen is de zelve al wederleid hebben.*

3. Ik wil nogtans geen vonnis ſtrijken, hoewel my zulks met geen reden qualijk zoude mogen afgenomen worden: 't en zy miſſchien de miſgreepen ook in ſtukken van zoo zwaer gewigt ontzaglijk en eerwaerdig worden, wanneer zy van aenzienlijke Mannen begaen zijn: daer ik ten tegendeel altyd geloofd hadde, dat zy in zoodanige alderminſt te verdragen waren. Dit weet ik, dat zoo imand uit het getal der Verdigers van Gods Woord oit zoo veel tegen de waerdigheid van den Roozenkrans beſtond te zeggen, als dees Eerw. Pater Leeraer tegen de roemwaerdige uitmuntendheden der H. Schrifture in de bovengemelde ſtelling heeft durven ſchryven, de Devotariffen geen blixemen genoeg zouden vinden om dien tegenſpreker van

van hunne Devotie naer verdienften te straffen.

4^e Geen wonder: *Met de Roozenkranskens helpt men de zwaerden*, men bekeert 'er Koninkryken, men wint 'er landen mede. Die oefening word het volk by hen boven het lezen van Gods Woord aengeprezen. 't Schynt daer geen misbruik in te vinden is: immers 't is gevaerlijk dat misbruik openlijk te berispen, en maekt imand schier van kettery verdagt. Men mag 'er niet dan met alle eerbiedigheid en lof van spreken. Te zeggen, dat de *devotie* van de H. Schriftuer te lezen wel smakelyker, bondiger en stigtiger is, heeft zyne zwarigheid in: 't zijn Bybelbroers en Bybelzusters, van Erasmus volk, die zulke tael voeren. Maer tegen 't lezen van de Schriftuer mag men vrylijk roepen en schryven, de zelve als een gevaerlyk boek voor d'eenvoudigen afmalen, en 't misbruik daer van op het alderbreetste uitmeten, zonder dat byna imand regt heeft om de Heeren Meesters met een oneffen woord hier over te bejegenen. Maer God zy geloofd, die ons een anderen regel van doen en laten voorgeschreven heeft, als de gedagten en begeertens van die Mannen.

5. Indien gy misschien mogt oordeelen dat ik hier wat te kragtig spreke, 'k verzoek, Myn Heer, gelief my te vermanen. Maer ik mein niet dat d' yyer van myne penne 't spoorste buiten

gaets: en zoo ik u te regt kenne, heb ik des aengaende van uwen kant geen berispingen te verwagten. Daer de waerheid last lijdt, is het zagt spreken dikmaels maer dwaze laffigheid.

6. Dog om nu voord te gaen, ik laet my voorstaen dat d'opwerpingen die men uit de duisterheid der H. Schrifture en uit d'onwetendheid van de menschen tegen het lezen der zelve pleeg te trekken, nu door d'uitgeschreven plaetsen der Heilige Vaders in dier voege verplet zyn, dat men de zelve voordaen zoo hoog niet meer zal doen gelden. Want wy hebben nu bewezen, dat de wetenschap der H. Schrifture, als zijnde bovennatuerlijk, niet flegs gelijk de natuerlijke wetenschappen, door schranderdheid van verstand en menschelijken arbeid, maer wel meest door nedrigheid, godvrugtigheid en geboden te bekomen is: waerom zy van niemand beter verstaen wierd, dan van die eenvoudige visschers, van dewelke men konde zeggen: *Kleesch nog bloed heeft het u geopenbaerd, maect de Vader die in den hemel is.*

7. d'Andere tegenwerping genomen uit d'eenzinnigheid, laetdunkendheid en aenhegting aen't eigen oordeel, met welke de gemeine luiden, lezers van Gods Woord, zoo heftelijk beschuldigd worden, hebben wy ook alreede meer dan genoeg verydeld. Engelijk meermaels aen-

aëngemerkt is, indien men naer deze reden wilde te werk gaen, zoo moest het lezen der H. Schrifture meer aen de geleerden dan aen de gemeine Gelovigen verboden worden; vermits de geleerden, als anders de deugd of ondeugd wederzyds gelijk is, meer op hun eigen oordeel staen, dan d' eenvoudige en gemeine luiden. *Scientia inflat. De wetenschap blaest op.* De herten en verstanden der kleinen zijn wel gemaklijker om te buigen, dan de hoofden van veele wyzen en geleerden, die zig inbeelden dat 'er hunne meesters niet te vinden zijn. En 't is een ydele inbeelding van P. *Suivius* die d' E. P. *Harney* niet had moeten vernieuwen: Dat de begeerte om te verstaen en t'oordeelen, te weten, naer eigen goedduncken en zonder opzigt op den regel des geloofs, de begeerte om te lezen zoude volgen.

8. 't Zijn immers Catholijken van de welke wy handelen en onderzoeken, of 't hen nut en zalig is Gods Woord te lezen: die zig deshalven in al wat het geloof en den Godsdienst betreft, aen de Catholijke Kerk onderwerpen, en met den H. Augustinus zeggen: *ik zoude ook 't Evangelie niet geloven, 't en ware 't gezag der Catholyke Kerke my daer toe beweegde*: die dan niet naer eigen vonnis, maer naer den algemeinen zin van de zelve Kerk, en naer de grondre-

gels des geloofs die zy van haer geleerd hebben, de H. Schriftuer verstaen en duiden. Zoo leert men hen in den *Katechismus*, zoo onderregt men hen met woorden en in boeken: en na dat zy met zulke leeringen versterkt zijn, stelt men hen de H. Schriftuer in handen, als zijnde die een bequame middel om de genen, die de zelve in dezen geest van onderdanigheid vlytelijk lezen en bevroeden, in alle waerheid en godvrugtigheid te bevestigen, en uit het *Colebranders geloof* allenskens tot een hoogere wijsheid aen te leiden.

9. d' Eerw. Pater vindt zig verpligt deze be-
lijdenis aen de waerheid te geven: *Dat de genen die door d' Apostolische Kerke zoo onderwezen zyn, dat 'er geen redelyke vrees overblyve, van dat hen uit het lezen der Schriftuer meerder schade danbaet mogte voordkomen, volgens het inzicht van 't bewulte Verbod, van het lezen der zelve niet worden uitgesloten. i. B. C. x. n. 66.* Waer uit ik aldus besluit: *Zoo mogen dan de Gelovigen in deze tyden de H. Schriftuer door- gaens lezen.* 't Gevolg bewys ik uit den Hoog- waardigen Heer Bisschop van *Castorien* zal: ge- heug: op welken d' Eerw. Pater zig hier ter zelyer plaetse en elders beroept, en wiens getui- genis hy deshalven in dit stuk niet en zal verwer- pen. Dees Bisschop getuigt in een plaets nu
meer-

meermaels by ons gemeld, en nog te melden: Dat men uit het lezen des Bybels die ongemakken, daer de Paus Pius de Vierde in zynen tyd voor bekommerd was, nu niet te vreezen heeft: dog dat men ten tegendeel moet betrouwen, dat de Gelo- vigen althans uit het neerstig gebruik en de liefde der H. Schrifsture de zelve vrugten zullen trek- ken, die de H. Chrysostomus en andere Vaders in hunne tyden geleerd hebben, dat men uit de zelve konde rapen. C. ix. in't einde. En anders te denken, is zonder reden al te slegte gevoelen van zyn evenaeften hebben.

10. Ik kan niet zien wat d' Eerw. Pater op deze redenkaveling, die my onwederleglijk schijnt, zal mogen antwoorden. Zy word op de wijze der Schoole aldus in 't kort betrokken: Die door d' Apostolische Kerke Zoo onderwezen zyn, dat 'er geen redelyke vrees overblyve, van dat hen uit het lezen der Schrifsture meerder schade dan baet mogte voordkomen, worden vol- gens het inzicht van 't bewuste Verbod, van het le- zen der zelve niet uitgestoten:

En daer is nu ten opzigt der Catholyken zoodani- ge redelyke vrees niet:

Zoo mogen dan de Catholyken de H. Schrif- ture nu vrylyk lezen.

11. Dit noemt men in de School een Syllo- gismus. d' Eerste stelling is van den E. P. Har-

ney, immers naer den zin: de tweede is van den Bisschop van *Castorien* op wien hy zig beroept. 't Gevolg steunt op de grondregels der redenkavelinge. Hy mag niet antwoorden, dat men niet alleen op het einde van 't Verbod moet zien, maer ook verpligt is het zelve naer de letter t' onderhouden. Hooggemelde Bisschop, met welken hy wilt schijnen een gevoelen in dit stuk te hebben, spreekt hem tegen, en zegt wel duidelijk ter aengetekende plaetse: Dat het Verbod van den *Index de Christenen* niet meer verbind: 't gene wy nog in den volgende[n] Brief wat breeder zullen aenwyzen.

12. Om dit goed gevoelen, 't gene wy nevens den Bisschop van *Castorien* van d'eenvoudigheid en buigzaamheid der opregte Catholyken hebben, wat te verzwakken, en 't gevaer dat 'er in 't lezen der H. Schriftuer is te vergrooten, maekt d' Eerw. *Pater* een zeer deerlijke en afgryflijke beschrijving van d'onheilen en rampen die hy voorgeeft dat in den aenvang der huidige daegsche Scheuringe uit het lezen der zelve onder 't gemeine volk ontstaen zijn. In zijn 1. B. C. xi. n. 15. en vervolgens; en wederom 11. B. C. xii. n. 29. telt hy deze onheilen op met honderd duizenden t'seffens. Maer 't is her ongetwyfelt, gelijk hy ergens zegt, *hyperbole, hooggeschooten.*

13. Ik antwoord dan 1. Dat men waerschyn-
lijk in 't getal van die rampen op te syferen niet al-
te bestipt of naukeurig geweest is. 2. Dat naer
allen schyn zeer weinige van de genen, die d'
uitwerkers dezer rampen geweest zijn, zig oit
met het lezen der Schrifture bemoeid hebben.

3. Maer genomen nu dat zy die alle gelezen
hadden, zoo volgt nog niet dat dit lezen der H.
Schrifture d' oorzaak was van de rampen die dat
volk uitwerkte. Daer konden honderd andere
oorzaken gevonden worden, waer door die
rampzalige menschen tot de boosdaden die d'
Eerw. *Pater* verhaelt, en van welke de gele-
gendheid nu niet toelaet bestipter onderzoek in
te stellen, wierden aangedreven.

14. 4. En eindelijk, 't gene alle zijne be-
tragtingen verydelt, al schoon men hem alles
toestond, te weten, dat het misbruik der H.
Schrifture d' oirsprong geweest was waer uit alle
die ongemakken en grouweldaden der voor-
gaende tijden waren voordgevloed, zoo had hy
nog niet een zier gewonnen. Want dat misbruik
quam in die tijden voord uit een valsche inbeel-
ding waer door de genen, die zig van de nieu-
we Leeraers jammerlijk lieten verleiden en van
de Kerk afscheuren, zig zelve hadden wijsge-
maekt, dat zy elk voor hun hoofd van den zin
der Schrifture ook in de gewigtigste geloofspun-
ten

ten mogten en moften oordeelen, zonder zig aen Oudvaders, Concilien of Kerke t' onderwerpen. Welke zotte verwaendheid, gelijk wy nu zeiden, verre is van de gemoederen der Catholijken, en by hen voor een belachelijke en snoode dwaling word aengezien. Zoo zijn dan die onheilen en rampen, die de dwalingen der Onkatholijken gebaerd hebben, uit het lezen der H. Schrifture onder de Catholijken nu geensins te vreezen: 't welk indien d' Eerw. Pater toestaet, gelijk hy 't in gener voege kan lochenen, zoo hebben wy ons oogwit bereikt, en zijne honderd duizenden zullen hier op een Nul uitkomen.

15. 't Gene hier niet mag verzwegen worden, en vry wat vreemd schijnt, is dat Pater Harney de meergemelde rampen van moorden en smooren, hangen en branden &c. durft wyten aen het oordeel der genen die goedvonden, dat ook d' akkerman, de timmerman, de steenhouder de H. Schriftuer zouden lezen: 't gene wy nogtans in 't eerste deel dezer Brieven getoond hebben wel uitdrukkelijk het oordeel en gevoelen van twee heilige Mannen, Cesarius Bischop van Arles en Johannes Chrysostomus geweest te zijn. Wie ziet niet hoe vervaerlijke en afzienlijke gevolgen men uit dezen handel van den Eerw. Pater zoude kunnen trekken?

16. Of meint hy misschien dat het hem genoeg is deze stelling op den naem van Erasmus voor den dag te brengen, om de zelve zoo leelijk te mogen afschilderen? Kan dan het gene by Chrysostomus een nutte waerheid is, by Erasmus een schadelijke dooling zijn? Of't gene men in de Schriften van Chrysostomus moet prijzen en aennemen, mag men dat in de boeken van Erasmus brandmerken en met smaet verwerpen? Ik zeg nogal eens: *Si personas accipitis, peccatum operamini.*

17. d' Eerw. Pater gelieve ons dan eens te leren, wat onderscheid 'er te vinden istusschen het oordeel van Erasmus en dat van Chrysostomus. Erasmus vind goed, dat ook d' akkerman, de timmerman, de steenhouder de H. Schriftuer zullen lezen. Chrysostomus begeert, dat ook d' ambagtsman, de dienstknecht, d' arme wedevrouw't lezen der H. Schrifsture niet en zullen agterlaten. Hom. 3. de Lazaro. Kan't eene ey wel gelijker zijn aen't ander, dan deze twee spreuken elkanderen gelyk zijn? Hoe durft men dan zoo verscheide gewigt gebruiken, om den evenaer met de woorden van Chrysostomus te doen neder slaen, en met die van Erasmus te doen opvliegen? Is dat wegen met de schael der waerheid en gerechtigheid, of liever met de schalen van gunst en wangunst? Is dat

dat gewigt van 't Heiligdom, of liever van eigen welbehagen gebruiken? *Verscheiden gewigt en verscheiden mate is beide een gruwel voor den Heere.* Spruk: 20. v. 10. Onze Eerw. Pater Leeraer mag zien hoe hy zig uit deze zwaarigheid best zal ontwikkelen.

18. Laet ons ondertuschen zyne verdere klagten nog al wat aenhoren. In 't 11. B. C. xli. n. 57. beschrijft hy de lofsijke gesteltenissen, met dewelke hy zeit dat het gemeine volk ten tijde der Oudvaders de H. Schriftuer lazen: en n. 58. bestraft hy ten tegendeel de manier van lezen die in deze laetste ceuwen by velen is ingebragt. Hy beschuldigt die luiden van onnoo-dige weetgierigheid, van hovaerdy, eigenzinnigheid, laetdunkendheid: hy mackt ze uit voor *Olyfanten die al groote stappen in de Schriftuer seynen te zullen maken*, dog geen grond daer kunnen vinden. Maer tegen wie mag de Man hier dog zookyven? Dat'er nu van die Olifanten, onwetende laetdunkende menschen ook niet weinige te vinden zijn, is meer dan al te zeker: maer dat het ten tijde der Oudvaders doorgaens al ootmoedige Lammeren waren, is een inbeelding van den Eerw. Pater, die gelijk wy hier voor gezien hebben, gansch los en ongegrond is.

19. Die Lammeren en Olyfanten zijn altyd onder

onder een vermengeld geweest: en men heeft om de quaedaerdigheid der domme en quaedwillige menschen noit nagelaten de goede en eenvoudige met het voedsel der hemelsche waerheden te spyzen. Christus en d' Apostelen verkundigden de leere des Kruis aen alle de wereld, die zy nogtans wel wisten dat voor sommigen een steen van aenstoet, voor anderen een dwaesheid zoude strekken. Zy zagen meer op het voordeel der genen die door deze leere ter zaligheid voorschikt waren, dan op het nadeel 't welk d' anderen door hunne booswilligheid uit het gehoor der zelve zouden trekken. Zoo deden ook d' Apostolische mannen van alle tijden: en deze voorbeelden pogen wy, immers zoo wat van verre, na te volgen.

20. Anders indien men zoo lang moet wagen met het volk tot het lezen van Gods Woord aen te manen, tot dat 'er geene onwetende of eigenzinnige menschen in de Kerk van Jesus Christus meer zullen gevonden worden, geene meer van die *onleerzame en onstandvastige* daer d' Apostel Petrus over klaegt, en die de H. Schriftuer tot *hun eigen verderf* misbruiken; zoo moet men deze vermaningen zekerlijk tot den dag des Oordeels uitstellen, en zoo hadden de heilige Leeraers Augustinus, Jeronimus, Am-
bro-

brofius, Chriſtoſtomus, Grégorius, Bernardus, en andere hier ook wel van mogen zwijgen, en hunne gulde en honingvloeiende tongen zoo zwierig en zoo kragtig niet moeten roeren. Maer die Oudvaders hadden andere regels naer dewelke zy zig in 't onderwijzen der Gelovigen beſtierden, dan die *Pater Harney* ons nu wel zoude willen voorchryven.

21. Ik weet wel dat d' Eerw. *Pater* zegt, dat het niet en was tegen de genen die met ootmoedigheid of gehoorzaamheid, maer die uit onagtzaamheid het lezen der H. Schrifture agterlieten, dat d' Oudvaders het volk tot dat lezen vermaenden. Maer wie zal niet beſluiten, dat indien d' onagtzaamheid van ſommige menſchen voor die oude Heiligen een wettige reden was om het volk de Godlyke Boeken zoo ernſtig aen te pryzen, die zelve reden ons nu niet minder daer toe bewegen moet? Wanneer heeft oit d' onagtzaamheid in 't doorbladeren van de Schriftoer onder 't gemeine volk zoo algemeen geweest als in deze laetſte eeuwen. 't Is deze onagtzaamheid, en niet het overvloedig lezen van 't Woord Gods, die de droevige ſcheuringen en dwalingen van onze tyden heeft ingevoerd en doen aewasſchen, die de bedorvendheid der zeden veroorzaekt, en alles 't onderſte boven gekeerd heeft: 't gene ook de H. Chriſtoſtomus

mus in zijnen tijd beklagde. *Hom. 3. de Laz.*
en Proamio in Epist. ad Rom. Interpretationem.
 Had het volk der voorgaende eeuw wat beter,
 in de H. Schriftuer bedreven geweest, 't zoude
 waerschijnlijk noit tot de scheuring, daer wy
 nu onder zugten, hebben uitgebersten.

22. Deze onkunde der Heilige Boeken is
 door Gods Genade en door de voorzorg der
 goede Herders by veele Catholijken, die de zel-
 ve nu vlijtiger lezen, al zeer verdwenen: maer
 dewijl zy door 't schrijven en het morren van
Suivius met zijn volk ook by veele anderen
 nog gequeekt en onderhouden word, moet
 men niet nalaten tot verdere uitroeding der zel-
 ve, en tot verheerlijking van 't Woord des
 Heere onophoudelijk t'arbeiten. Zy praten
 veel van d' ootmoedigheid en gehoorzaamheid
 te beoeffenen in zig van het lezen des zelfs t'
 onthouden, als of de traegheid in 't lezen der
 H. Schriften ootmoedigheid was, en als of
 'er ongehoorzaamheid konde zijn daer geen
 gebod is, of daer het zelve volgens den zin en
 't oogwit der Overheid niet meer moet onder-
 houden worden. En ondertusschen nemen zy
 niet in agte, dat zy door *bunne ongegronde gevoe-*
lens die, gelijk *P. Veron* zeer wel zegt, *nog vol-*
gens de regels der ware Godgeleerdheid, nog in
eenige vergadering van Godgeleerde Mannen

kunnen verdedigd worden, de Kerk, welke zy meinen dienst te doen, groote schade toebrengen: en dat niet alleen ter oorzake der Onkatholijken die over deze gevoelens struikelen en vallen, maer ook, en wel voornamelijk, om dat d'eenvoudige Catholijken, als zy zoo veel tegen 't lezen des Bybels horen roepen en schrijven, tot een schadelijke onagtzaamheid en als een schrik van dat Godlijk Boek vervallen, 't zelve buiten hunne huizen sluiten, of ergens in een hoek verstoppen, als of'er vergift in stak, 't welk ook alleen te denken de godloosheid zelve zoude wezen.

23. De geheele inhoud van dezen Brief komt hier op uit: Dat het misbruik van sommige onwetende, eigenzinnige of hovaerdige menschen in 't lezen der H. Schrifture geen wettige reden is om d'eenvoudige luiden van dit heilzaam lezen af te houden, vermits dit misbruik in deze tijden onder de Catholijken niet gemein is, en 'tnimmermeer mogelijk zal zijn alle misbruik, ook in d'alderheiligste zaken t'eenemael te weiren. Ik sluit met een plaets van den Jesuit *Costerus*, die my juist terwijl ik bezig ben met deze dingen te schrijven, als by geval en in 't voorbygaen in d'oogen valt. Op de woorden van Philippus tot den Moorschen Hoveling. Handel: 8. v. 30. *Meint gy dat g' ook wel verstaet*

staet het gene gy leest? tekent die Pater aldus
 aen: Noteert ten tweede, dat het niemand ver-
 boden word de H. Schriftuer te lezen, als hy dat
 profytelyk doet, te weten, die niet uitleggende
 naer zyn goeddunken, maer die verstaende naer
 de uitlegging der H. Kerke, die ons haren zin
 verklaert door Philippus, dat is, door geestelij-
 ke Leeraers, ons daer toe van haer gezonden. Zoo
 is'er overal nog al wat goedste vinden.

Uw &c.

Den 17. van Loumaend 1687.

TIENDE BRIEF.

WOrd bevestigd uit de woorden van 't Verbod
 Zelf, dat het nu geen plaets meer heeft.
 Antwoord op de Schryvers die na 't uitgeven des
 zelfs van deze zaak geschreven hebben. Verschei-
 de Sluitredenen welke kragtelyk bewyzen, dat het
 bewuste Verbod van den Boekenlyst geen plaets
 meer grypt in onze tijden. 't Zelve word ook tegen
 den E. P. Harney uit zyne eigen woorden, beslo-
 ten.

M Y N H E E R.

1. **D**E gronden, op dewelke wy kunnen besluiten dat het Verbod van den Boekenlijst nopende het lezen der H. Schrifture geen plaets meer heeft in deze tijden, zijn nu vooraf gendogzaam vastgesteld. Dit Verbod of Bepaling vereischte; dat niemand den Bijbel in de gemeine talen des volks mogt lezen, dan die daer toe schriftelijk oorlof van den Bisschop &c. ontvangen had. De reden was, om dat men in dien tijd, gelijk de Vergadering van den Boekenlijst spreekt, by *ervarendheid ondervonden had, dat zoo de H. Schriftuer in gemeine tale doorgaens en zonder onderscheid wierd toegelaten, daer uit ter oor- Zake van de vermetenheid der menschen meer schade dan nuttigheid stond te volgen: daer egter de genen die de Schiftuer wilden lezen, in zoodanige gesteltenisse behoorden te zijn, dat men van hen konde betrouwen, dat Zy uit het lezen des Zelfs geen schade, maer een vermeerdering van geloof en godvrugtigheid zouden trekken.*

2. Door welke woorden de genen die dit Verbod hebben opgesteld, duidelijk genoeg te kennen geven, dat wanneer men in tegendeel by *ervarendheid bevind, dat 'er uit het door- gaens*

gaens lezen der H. Schrifture ook in gemeine talen onder de Catholijken, voornamelijk die in hun geloof en Godsdienst wel onderregt zijn, geen schade, maer groot voordeel en veele vrugten te verwagten zijn, het alsdan geraedzaam is, elk in zijne vryheid van Gods Woord te lezen ongemoeid te laten. Nu is het zoo in onze tijden, gelijk wy tot nog toe bewezen hebben, dat 'er uit dit lezen onder de Catholijken, zedelijker wijze te spreken, geen schade of nadeel, maer groot voordeel te verhoppen is. Waer uit dan volgt, dat zelfs volgens den zin en uitdrukkelijke woorden der Opstellers van 't Verbod, het zelve immers in deze tijden moet ophouden de Catholijken te verbinden.

3. Zoo dat al het gene de Schrijvers der voorgaende tijden na 't uitkomen van dit Verbod of Bepaling tot verdediging en goedkeuring der zelve geschreven hebben; als by exempel Salmeron, Estius, de Cardinalen Bellarmyn en du Perron, Gravina, en andere mannen van aanzien en bequaemheid; ons zeggen niet en bestrijd; want zy spreken of ten opzigt van de tijden als die Bepaling is uitgegaen, of wel ten opzigt van hunne tijden, voor zoo veel de redenen der Bepalinge alstoen by hen nog mogten plaets grijpen. Dog nadien deze redenen in onze tijden onder de Catholijken op'ouden,

zoo mag ook d' Eerw. Pater de verklaringen of getuigenissen van die Schryvers tegen hunnen zinnen oogwit tot deze tijden niet uitstrekken.

4. Men mag ook zonder het gezag van die geleerde Mannen, die ik ten uitersten wil agten en eeren, te krenken wel zeggen dat hen gebeurde is 't gene de menschen, wanneer hen eenig hinder van een zack is toegevoerd, pleeg te wewerdvaren, te weten, dat zy ook de schaduw van die zack vlugten en vreezen. Die Schrijvers hadden een kragtige verbeelding van het misbruik 't welk sommigen in de voorgaende eeuw in 't lezen der H. Schrifture begaen hadden, als ook van de rampen en onheilen die daer uit ontsaen waren; zoo dat zy ook voor d' enkele schaduw van die ongemakken schroomden. Dit dede eenige van hen somtijds op een andere wijze van het lezen des Bybels in gemeentale spreekken, dan zy wel zouden gedaen hebben, indien ze by ervarentheid wat meer hadden ondervonden, of wat naukeuriger gelieven op te merken, hoe groote vrugten ook d' eenvoudige Gelovigen uit den lusthof der Heilige Boeken kunnen plukken, die zig met een Christelijk gemoed in de zelve gaen verlustigen.

5. De zelve bemerkingsen kan men ook toevoegen aen den E. P. Harnay, en andere die mischien ook nog in desen tijd het lezen der

H. Schrifture onder't gemeine volk zouden willen tegenspreken. Wel te verstaen nogtans, dat men van dit getal zal uitsluiten P. Suijus en diergelyk slag van Schryvers, welker Blauwe Boekjens niet verdienen, dat wy hen d' eere zouden doen van zoo gunstige uitlegging te geven.

6. Nu gaen wy onze Hoofdstelling: *Dat het Verbod of de Bepaling, waer door het lezen der H. Schrifture in de gemeine talen zonder uitdrukkelyken en bezonderen oorlof verboden was, althans niet meer verpligt, nog verder met eenige Sluitredenen bevestigen: na dat wy die alreede uit de woorden van het Verbod zelf, gelyk het in den IV. Regel van den Lijst der Verboden Boeken beheld is, bekragtigd hebben.*

7. I. *SLUITREDEN.* Een Wet die uit bezondere redenen en maer voor een tyd gegeven is, houd op wanneer die redenen ophouden.

't Verbod van't welk wy handelen, is uit bezondere redenen en maer voor een tyd gegeven: en die redenen houden nu op.

Vervolgens heeft dit Verbod nu geen plaets meer.

d' Eerste Stelling word bewezen uit Handel: 15. v. 29. alwaer de Vergadering der Apostelen te Jerusaleem aen de bekeerde Heidenen een Gebod liet afgaen dat zy zig zouden onthouden.

van verstrikt vleesch en van bloed te eeten: en dat om de zwakheid der bekeerde Joden, die een grooten afkeer hadden van die spyze en van de genen die zoodanige spys gebruikten, wat te gemoed te komen, en hen zoo allenskens met de Heidenen in eene Kerke te versamelen, Want zoo haest die reden ophield, raekte dit Gebod van zelfs in onbruik, en wierd niet meer onderhouden, zonder dat het nogtans oit door eenige bijzondere verklaring der Kerke afgeschafft of vernietigd is. 't Eerste deel der tweede stelling is van den Cardinael Richelieu, het tweede deel van den Bisschop van Castorien, en 't besluit is regelmatig.

8. II. SLUITREDEN. De menschelyke wetten moeten gevoegd worden naer 't gemeine best: en deshalven wanneer d' omstandigheden van personen tyd en plaetsen zoodanig veranderen, dat het onderhouden van een wet tot het gemeine best voordaen onnut, of ook nadeelig aen 't Zelve zoude worden, zoo moet men vaststellen dat d' Overheid niet langer tot het onderhouden van hare wet wilt verpligten, maer dat zy begeert dat die voordaen zal ophouden d' onderdanen te verbinden.

Nu is 't met ons Verbod alzo gelegen.

Vervolgens heeft het zelve nu geen plaets meer.

d' Eerste stelling steunt op de natuerlyke red-

den.

den, en op 't gezag van den Engelschen Lee-
 raer den H. Thomas van Aquinen. *Oportet le-
 ges humanas esse proportionatas ad bonum com-
 mune.* 1. 2, Q. 96. A. 1. C. Als ook Q. 97. by
 den E.P. Harney Blad 630. Detweede stelling
 word bevestigd uit de meergemelde plaets van
 den Bisschop van *Castorien*, die wy aenstonds
 nog eens wijdlopig zullen aentekenen. 't Be-
 sluit kan niet gelochend worden.

9. Men zoude egter met eenigen schyn
 hier tegen kunnen opwerpen, dat alhoewel
 het te betrouwen is, dat de Catholijken nu
 doorgaens uit het lezen der H. Schrifture geen
 schade, maer veele vrugten en nuttigheid zul-
 len trekken, nogtans niet en mag gelochend
 worden, of daer worden 'er nog alcenige ge-
 vonden die dit lezen, indien 't hen niet verbo-
 den wierd, tot hun verderf zouden misbrui-
 ken: en deshalven dat het billyk en geraedzaam
 is het Verbod nog t'onderhouden, en 't volk
 te verpligten om, eer zy zig tot het lezen van
 den Bybel begeven, oorlof daer toe te vragen,
 op dat alzo d' onbequamen wederhouden, en
 alleen de bequamen tot het zelve werden inge-
 laten. Immersdat dit het veiligste schynt, 't welk
 men in de bestieringe der zeden en in de Kerke-
 lijke tugt altyd, zoo veel mogelyk, moet pogen te
 volgen. Ik mein dat ik de kragt dezer opwer-
 ping

pinge hier zoo'regtzinnig en duidelyk voorstelle; dat ze d' E. P. Harney zelf niet anders zoude willen uitdrukken.

10. Maer twee dingen heb ik hier op t' antwoorden. I. Indien die reden bondig was, zy zoude besluiten dat het Verbod in alle tyden plaets moest hebben, want 'er altyd en overal eenige onbequamen gevonden worden. Nogtans hebben de Heilige Vaders van zoodanig een Verbod noit het alderminste gewag gemaakt: en 't is zeker dat de Christenen over de vyftien honderd jaren lang met alle vryheid de H. Schriftuer gelezen hebben, zonder dat zy hier in door eenige Kerkelyke bepaling verhindert of belet wierden. Zoo dat die opwerping al te veel, en daerom naer de regels der Schoole niet met al bewyft.

11. II. Maer 'twas een kleine zwarigheid dat men 't volk in de gewoonte hield van oorlof tot het lezen der Schrifture by hunnen geestelyken Herder of Oversten te verzoeken, indien zy dan niet en verzuimden dezen oorlof te vragen, indien d' Oversten niet moeilyk waren in hun volk den oorlof te vergunnen, ja vlytig waren om hen, in geval zy nalieten den zelve te komen vragen, zelf daer toe aen te manen, en alzo te bezorgen, dat niemand van degenen die waerlyk bequaem zyn om uit de
God.

Godlyke Boeken vrugt te rapen, in gebrek bleve van de zelve met alle neerstigheid te lezen. Indien 't zoo gelegen was, zeg ik, zoo was 't een kleine zwaarigheid, dat de gewoonte van oorlof te vragen nog wierd onderhouden. Maer zien wy niet, Myn Heer, dat het nugeheel anders gaet? De menschen zyn in die verbeelding, dat het lezen der H. Schrifture hen verboden is, dat zy die zonder besonderen oorlof niet mogen lezen: dit doet hen denken dat het hen dan ook niet dienstig of nut moet zyn, en deshalven niet geraedzaem oorlof daer toe te verzoeken. Hier by komt een loome slofheid in geestelyke zaken, d' erflijke quael van alle menschen. Veele van de genen die d' eenvoudige luiden amptshalven tot het lezen en bevylytigen van Gods Woord moesten aenwakkeren, voeden en styven hen ten tegendeel door hunne ongegronde gevoelens in die loomigheid, en maken zwaarigheid in hen de H. Schriftuer toe te laten, verre van daer dat zy van zelfs daer toe vermanen zouden. En om wat reden dit somtyds aldus geschied, hebben wy hier voor ergens aengeraekt. Zoo dat door het ontydig dringen van 't Verbod en van de verbinde van oorlof te vragen, niet alleen de quaedwilligen, maer ook de goede Catholyken het lezen der H. Schrifture agterlaten, en

van de kostelyke vrugten des zelfs verstecken blyven. En zoo lyden de goeden om de quaden, 't gene gansch onbillyk, en tegen alle regt en reden is.

12. III. *SLUITREDEN.* De Gelovigen blyven in 't bezit der vryheid die hen van Christus vergund en van alle d' Oudvaders eenstemmelyk verkundigd is, zoo lang zy door 't misbruik der zelve niet verdienen daer van beroofd te worden: en dit misbruik ophoudende, keren zy weder in 't oud bezit van hunne vryheid.

De vryheid van de H. Schriftuer te lezen is van die natuer: en zy word nu onder de Catholyken niet misbruikt, in voege dat zy zouden verdienen daer van beroofd te worden.

Zoo blyven zy dan nu, of zy keren weder in 't bezit hunner oude vryheid van de H. Schriftuer te lezen.

d' Eerste stelling rust op dezen grondregel der natuerlyke reden: Daer geen misdaed is, moet geen straffe zyn. Want niemand kan twyfel en of 't is een straffe, van zyne vryheid in 't gebruik van een goede zaak beroofd of besnocid te worden. De tweede stelling is voor haer eerste deel besloten in de menigvuldige getuigenissen der Heilige Oudvaders zoo in de voorgaende Brieven als elders bygebracht, voor haer tweede deel in de meergemelde verklaring van den

den Biffchop van *Castorien*. 't Besluit is wettig.

13. IV. SLUITREDEN. De Christenen mogen de middelen hen van God tot bewerkinge hunner zaligheid gegeven met alle vryheid gebruiken, 't en zy een groot misbruik, 't welk onder velen zoude heerschen, vereifche dat hen die vryheid bepaeld werde.

't Lezen der H. Schrifsture is een der voortreffelykste middelen onstot bewerkinge onzer Zaligheid van God gegeven: en zoodanig misbruik heeft nu geen plaets onder de Catholyken. Zy mogen dan nu met alle vryheid de Schrifstuer lezen. d' Eerste stelling is onbetwiftelijk, en heeft den geest van 't Evangelie, als ook d' Oppermagt en de Wysheid Gods voor haer grondwerk: De tweede stelling wederom als voor de getuigenissen der Oudvaders voor 't eerste, en van den Biffchop van *Castorien* voor het tweede deel: en 't besluit is bondig. Deze fluitreden is in den grond byna de zelve met de voorgaende.

14. V. SLUITREDEN. Als een Kerkelyke wet gedurende den tyd van meer dan honderd iaren, en van 't begin af dat zy uitgegeven is, nooit door d' Overheid in 't gebruik is ingevoerd, dit is een vast bewys dat het de zin der Overheid nu niet en is d' onderdanen zonder nieuwe verklaringe tot het onderhouden van die wet te verpligten,

't Verbod over 't welk ons onderzoek hier word ingesteld, is in ons Nederland gedurende den tyd van meer dan honderd jaren, en van 't begin af dat het uitgegaen is, noit door d' Overheid in 't gebruik ingevoerd.

'k Besluit dan, dat het de zin der Overheid niet en is de Catholyken van ons Nederland tot het onderhouden van dit Verbod te verplichten.

15. Dit besluit ten minsten voor onze Nederlanden. d' Eerste stelling zal niemand tegenspreken. De tweede kan ook niet gelochend worden: want al wat sommigen in de voorgaende Jaren gedaen hebben, was dat zy van hunnen Pastoor of Biegtvader oorlof eischten om de H. Schriftuer te lezen, 't welk niet te berispen, maer te prijzen is, schoon 'er ook noit des aengaende eenig gebod geweest was. Gods Woord te lezen, gelijk ook het Lighaem des Heere te nuttigen, onder de bestieringe en met raed en goedvinden van zijnen geestelijken Lijdsman, was toen, en is nu nog ten hoogsten lofslijk, en bequaem om den godlijken zegen over die heilige oeffeningen te trekken: als men zig slegs niet inbeeld, dat het altijd een misdæd zoude zyn zonder dit verlof de H. Schriftuer te lezen. Maer 't heeft hier noit in 't gebruik geweest oorlof in geschrift van den Bisschop te vragen om de Schriftuer te mogen lezen, 't gene 't Verbod van

van den Boekenlijst nogtans wel duidelijk vereischt : en by gevolg heeft dit Verbod in deze landen noit plaets gegrepen.

16. Nog't is in de magt van *P. Suivius*, of ook van den *E. P. Harney* niet het zelve nu op nieuwaen onze Landfluiden te komen verkundigen. Te meer nadien de Heer Bisschop van *Castorien* deze nieuwe verkundiging niet alleen afgekeurd, maer ook in zijn Boek, *Van't Lezen der H. Schrifture*, een geheel tegenstrydige verklaring gedaen heeft: in dewelke hem ook zelfs zyne Heiligheid den Paus van *Romen* niet heeft tegengelproken, hoewel hy te *Romen* zynde aen den Paus, die in dien tyd den Stoel van *Petrus* bekleede, in eigen persoon openlyk verklaerd heeft, dat de *Catholyken* in onze landen de *H. Schriftuer* lezen: gelijk hy my zelf by zyn leven, niet zonder misnoegen tegen de bestrijders van dit lezen, wel verhaeld heeft.

17. Hier is't nu de regte plaets om die verklaring van hooggenoemden Bisschop nog eens in't lang uit te schryven, en uit de zelve onze zesde Sluitreden tegen den *E. P. Harney* te maken. De voorgaende rusten alle op het ligt van de reden, deze zal enkelyk op't gezag steunen; maer op een gezag't gene de *Pater* toont te willen aennemen, weshalven dit bewys

hém ook in 't bezonder, en meer dan P. *Suivius* of anderen, zal drukken.

18. VI. *SLUITREDE*N. De Bisschop van *Castorien* dan in 't IX. Hoofdstuk van zyn Boek, 't welk hy van het lezen der H. Schrifture geschreven heeft, na dat hy bewezen had: I. Dat het Concilie van Trenten het lezen van dit godlyk Boek niet verboden heeft: II. Dat de Regel van Pius den Vierden niet en verbied de H. Schriftuer te lezen, maer alleen strekt om het misbruik van dit lezen te weiren. III. Dat de Bisschoppen het lezen der goede Vertalingen van den Bybel in de gemeine talen pryzen en aenraden. IV. Dat ook de Heilige Vaders het volk al van ouds daer toe aengemaend hebben. V. En dat het Verbod van de Schriftuer te lezen alleen ten opzigt van sommige personen, en maer voor een tijd gegeven is, even gelijk 't verbod Handel: 15. daer wy reeds van gesproken hebben, en eenige diergelyke wetten die hy ook aenwyft: zoo sprekt hy eindelijk en besluit dat Hoofdstuk met deze volgende woorden.

19. *Men moet dan besluiten dat het gebod van Pius den Vierden rakende het lezen der H. Schrifture in gemeine talen de Christenen niet langer verbind, niet meer dan die andere instellingen van de welke wy nu gesproken hebben, na dat niet alleen de welgeleerde en Catholijke Leeraers der Hooge*
Schoolen

Schoole van Leuven den geheelen Bybel in de gemeine tael heeft overgezet en in 't licht gegeven, maer ook zeer beroemde Schryvers, die d' Onkatholyken wederleid hebben, en heilige Bisschoppen de Catholyken niet alleen verzekerd hebben wegens d' opregtigheid van sommige Vertalingen des Bybels in de moederlyke tael, maer hen boven dien tot het lezen der zelve hebben aengemoedigd, wel wetende dat men daer uit die ongemakken voor dewelke Pius de Vierde in zynen tyd bekommerd was, nu niet te vreezen heeft; ja dat men in tegendeel moet betrouwen, dat de Gelovigen tegenwoordig uit het neerstig gebruik en de liefde der H. Schrifture de zelve vrugten zullen rapen, die de H. Chrysostomus en d' andere Oudvaders in hunne tyden geleerd hebben dat men uit de zelve konde trekken.

20. Deze verklaring van den Bisschop van Castorien, die ook betuigt zulks het gevoelen der heilige Bisschoppen van dezen tyd te zyn, is van niemand zyner medebroeders wedersproken, uitgenomen door de Buile van Brugge by P. Suivius en den E. P. Harney gemeld, waer van hierna. 'k Besluit dan dat het Verbod van den Boekenlyst rakende 't lezen der H. Schrifture in de talen des volks ten tyden van Paus Pius IV. uitgegeven de Catholyken niet meer verbind in onze tyden.

21. Die dit besluit van den meergenoemden Bisschop naer de wydlopigheid, duideljkheid en kragt zynen woorden een weinig met aendagt wilt overwegen, bemerkt wel haest, dat het hem niet onvoorziens uit de penne gevallen, maer met voorbedagten raed, met ryp overleg en met bezonder inzicht is opgesteld. Dit blijkt ook uit het einde van den Brief die hy voor aen zyn Boek geplaeft heeft, en uit andere plaetsen: dit blykt middagklaer uit het geheele ix. Hoofdstuk, 't welk men wel ziet in alle zyne deelen geen ander einde te hebben, dan dat men 't verhaelde besluit daer uit wilde trekken. Alles helt daer henen. Ik weet ook, Hijn Heer, uit de mondelinge verklaring van den Schryver aen my zelf gedaen, dat gelyk ik nu nog over een tyd verhaelde, zyn voornaemste oogwit in 't schryven van dit Boek van 't *Lezen der H. Schrifture* geweest is, de Gelovigen tot het lezen der zelve aen te moedigen. Zoo dat d'Eerw. Pater Leeraer zoo verre van de waerheid is als de hemel van d'aerde, wanneer hy in zijne Voorredens. V. schrijft: *De derde die van onze zaak, DOG ALS IN 't VOORBYGAEN verbandeld heeft, is de Hoogwaerdigste Heer Joannes Neerkassel Bisschop van Castorien, dewelke als Vikaris van den Apostolischen Stoel in de Vereenigde Nederlanden zynen*
 yver

yver betoond heeft, eigenlyk voor zoo veel hens dogte in die Landen te passe te komen. Hy heeft zeker niet slegs als in't voorbygaen van onze zaek gehandeld, maer gelijk uit het gene nu gezaid is genoegzaam blijkt, onze zaek was de voornaemste stoffe, 't eerste voorwerp en oogwit zijner verhandelinge.

22. 't Is nu onnoodig de getuigenissen van andere Schryvers dezer tijden, die zoo wel als de Bischop van *Castorien* van gevoelen zijn, dat het Verbod nu ophoud de Catholijken te verbinden, hier wederom op te halen. Wy houden ons slegs by den genen, voor wiens gevoelens *Pater Harney* wel het meeste ontzag schynt te toonen. En ik laet my voorstaen, dat al het gene zijne Eerwaardigheid ons zoo in't laetste Hoofdstuk van zyn II. Boek, daer hy dit geschil eigenlyk verhandeld, als elders tegenstelt, door de Sluitredenen van dezen, en d'opmerkingen der voorgaende Brieven, nu naer den eisch der zake genoegzaam van stuk tot stuk beantwoord en wederleid is.

23. Nog cene Sluitreden uit den Eerw. *Pater* tegen hem zelf getrokken, en daer mede ook dezen Brief gesloten.

Pater Harney leert ons dat d'onderwyzing der Apostolische Kerke de menschen bequaem maekt om de *H. Schriftuer* te lezen. I. B. C. x. n. 66.

En

En Pater Harney leert ons ('t Gene wy nogtans niet en moeten geloven of wy willen) dat die onderwyſing den Gelovigen nu van jongs af meer dan ten tyde van Chriſtoſtomus en van d' Oudvaders word ingedruckt. II. B. C. XII. n. 22.

Vervolgens moet Pater Harney ook leeren en geloven, dat de Gelovigen nu bequamer zyn, en dan ook meerder vryheid behoren te hebben om de H. Schriftuer te lezen, dan zy ten tyde van Chriſtoſtomus en d' Oudvaders hadden; wanneer nogtans hunne vryheid in haer geheel en onbeſpaeld was.

24. d' Eerwaerdige Pater kan niet lochenen dat de twee voorſtellingen, uit welke wy dit gevolg trekken, ter aengewezenen plaetsen hem toebehooren. Of ingeval hy wilde haer kloven, en dezen weg van lochening inſlaen, 't zoude dan niet zwaer vallen zulks te bewyzen, en hem in dien loop te ſtutten. Ondertuſſchen is dit bewys zoo veel te kragtiger, als het zeker is dat het misbruik der *Filofofie*, de zotte *Fabelen*, daer de Pater II. B. C. XIV. n. 17. van ſpreekt, en andere redenen, die naer zyn zeggen de Heilige Vaders beweegden om 't lezen der H. Schrifture zoo zeer aen te pryzen, nu niet minder dan in die oude tyden in zwang gaen: om niet nog wat ergers te zeggen, en zig geen hagebuy van onſmakelijke zegeningen der *Fabulaers* op den

den hals te halen. Om ook niet nog al eens hier by te voegen, dat d' onbequaemheid van sommigen spruitende uit eigenzinnigheid, d' ootmoedige en opregte kinderen Gods in 't lezen van zyn Woord niet en mag verhinderen: te meer nadien d' E. Pater zelf betuigt, dat dit gebrek, 'twelk de H. Apostel Petrus in zynen II. Brief C. 3. v. 16. bestraft, een eigendom van de Keters is, I. B. C. x. n. 23. 't gene dan by de goede Catholyken niet gevonden word. Maer 't is over tyd dat ik dezen Brief eindige.

Den 24. van Loumaend 1687.

ELFDE BRIEF.

Niemand leert dat het lezen der H. Schrif-
ture in alle tyden onbepaelbaer, of 't eene-
mael ter zaligheid noodig is. Zoo wie egter be-
quaem is, mag het Zelve niet verzuimen. Aerdi-
ge verklaring van den E. P. Harney, hoe de Schrif-
tuer duister is. Ook de Zwakken en onvolmaekten
kunnen de Zelve nuttelyk lezen. Besluit der voorna-
me Hoofdpunten. Wet voor de Leekebroeders van
den E. Pater. Nog van de Bybeljoffrouwen &c.
Word uit P. Harney en uit den Bisshop van Casto-
rien bewezen, dat het Verbod besonderlyk hier geen
plaets heeft. Wat trek het Boek van P. Harney
hier te land heeft.

MTN

M T N H E E R.

I. Al hoognoodig zyn dat wy den
 E. P. *Harny* hier zonder uit-
 stel tragten te voorkomen, aleer
 hy uit de Besluiten van mynen
 voorgaenden de zelve hatelijke en valsche gevol-
 gen trekke, die hy 11. B. C. IX. n. 9. tegen
 ik weet niet wie komt inbrengen, als of men
 wilde dat alle menschen tot de kinderen toe, of
 zy bequaem zyn of niet, en of de zaek door wetten
 bepaeld is of niet, de H. Schriftuer moeten of mo-
 gen lezen. 't Is zeker dat'er niemand van zulk
 een uitsporig gevoelen zal gevonden worden.
 De mannen tegen dewelke d' Eerw. Pater op
 die plaets wilt schryven, zeggen uitdrukkelijk:
 Dat alhoewel 't Verbod van den Boekenlijst
 niet meer verpligt, en deshalven eikeen nu niet
 gehouden is verlost tot het lezen der H. Schifture
 in gemeine talen te vragen: egter het natuerlijk
 gebod, 't welk d' Apostel Petrus op de bewuste
 plaets te kennen geeft, in alle tyden stand zal
 grypen. „ Het zeggen van Sint Pieter, zegt P.
 „ Veron, blyft altyd zeker: *In de Brieven van*
 „ *onzen broeder Paulus zyn eenige dingen moei-*
 „ *lyk om te verstaen, die d' onwetende en wissel-*
 „ *turige menschen, gelyk ook d' andere Schriften*
 „ *ren*

ren, tot hun eigen verderf vervalschen. Die
 onwetende en wispelturige in 't geloof moe-
 ten buiten twyfel op zig zelve letten, en hier
 in het bestier hunner Oversten volgen. „

2. Wy zeggen even 't zelve. Niet dat alle men-
 schen zonder uitneminge, in hoedanige gestel-
 tenisse zy zig bevinden, en of zy bequaem zyn
 of niet, den Bybel moeten of mogen lezen:
 maer dat de bequamen daer toe de vryheid heb-
 ben, en d'onbequamen zig aen de bestieringe
 hunner Leeraers en Herders, zoo wel in 't lezen
 der H. Schrifture, als in 't gebruik der Sakra-
 menten moeten onderwerpen. Niemand zeit
 dat dit lezen *onbepaelbaer* is. Nog 't is niet de
 Bepaling in haer zelve, maer 't ontydig dringen
 van *Mallet*, *Suivius*, *Pater Harney*, en ande-
 re op de Bepaling in deze tyden, en vooral in
 deze landen, 't gene by sommigen *een steen van*
aenstoot genoemd word. Zoo dat die groote
 vloed van windige woorden en droomende ge-
 dagten, welke onze Eerw. *Pater* in 't einde van
 't xvii. C. ii. B. en daer omtrent tegen den
Pater Veron en myn Heer *Arnauld* zoo overda-
 delyk en onbedagtelyk uitstort, al wederom in
 een ydelen rook verdwynen.

3. Indien men lust en zoo veel ledigen tyd
 had, als d'Eerw. *Pater* Leeraer schynt te heb-
 ben, men zoude zyne straffpreuken uit de ge-
 melde

melde plaetsen hier wat wydloperiger kunnen ten toon stellen, en welligt in dier voege hekelen, dat het zyne Eerwaerdigheid zoude mogen heugen. Maer wy willen zoetelyk met hem handelen: hoewel hy 't daer tegen die *Messieurs* niet al te zagt gemaekt heeft, en wel een hertelyk antwoord verdiende.

4. Gelyk 'er niemand te vinden is die 't lezen der Schrifture in alle tyden en voor alle slag van menschen *onbepaelbaer* agt, zoo is 'er ook niemand welke beweert dat het zelve t' eenemael ter zaligheid noodig is. De Verdedigers van Gods Woord weten zeer wel, dat d'Aerschvaders voor de Wet van Moises, dat veel godvrugtige, ja heilige menschen, zoo onder 't Oud als onder 't Nieuw Verbond zonder den Bybel te lezen de zaligheid hebben kunnen aantreffen, en waerlyk ook hebben aengetroffen. 't Gene Irenæus in zyn III. Boek tegen de Ketteren C. 14. Tertulliaen in 't Boek der Verjaringe C. 14. en de Heilige Augustinus in 't I. Boek van de Kristelyke Leere C. 39. en anderen ten dezen einde geschreven hebben, is hen niet onbekend. Maer gelyk 't een groote misflag zoude zyn het gebruik van 't Lighaem en 't Bloed des Heere te veronagtzamen, op voorgeven dat 'er zoo veele duizenden voor de koomste van Christus zonder dit Sakrament zyn zalig

ge-

geworden, en nog heden zoo veele kinderen zonder het zelve oit ontvangen te hebben, zalig worden: zoo zoude 't ook een uitsporigheid zyn, het lezen der H. Schrifture te willen agterlaten, en zyne onagtzaamheid te verschoonen met deze slegte reden: Dat 'er velen zonder dit lezen zalig zyn geworden, en nog kunnen worden. Ik weet wel dat d'Eerw. Pater zoodanige redenkaveling niet zoude willen goedkeuren.

5. Want schoon het in de magt van God is, ons door verscheide middelen, en ook wanneer 't zyne wysheid aldus goedagt, zonder tusschenkomen van eenige uiterlyke werktuigen of Heiltekenen ter zaligheid te geleiden: 't is nochtans zyne wil en believen, dat wy de middelen ons daer toe van hem gegeven: zullen in 't werk stellen: en die te verzuiven is God tergen, en zyne zaligheid in gevaer brengen. De Goedheid Gods heeft ons niets te vergeefs tot onze zaligheid geschonken. Wy moeten ons dan van alle gemeine middelen dienen, en niet het een verwaerloozen op voorgeven dat het ander ons genoeg is. Indien men aldus ten aenzien der giften van een Vorst of Koning handelde, hy zoude 't zig, en niet zonder reden, ten hoogsten belgen: hoc meint men dan dat het by God zal opgenomen worden, in dien men nalaet zig

van de giften ons door zijne milde goedheid aengeboden te bedienen? Nu de H. Schriftuer is onder die zaligmakende geschenken verre de minste niet.

6. Niemand moet nogtans denken, dat ik aenfronds in de vergelyking der H. Schrifture by't Hoogheilig Sakrament, of van't lezen der eene by't nuttigen van het ander, een volkomen gelijkheid wilde stellen. Neen: men moet op het Spreekwoord letten: *Alle gelykenissen gaen kreupel*. Maer ik gebruik deze vergelyking te liever, om dat de godvrugtige en onvergelykelyke Schryver der *Navolginge van Christus* in't iv. B. C. xi. my daer in voorgaet, noemende het Lighaem van Jesus Christus en de H. Schriftuer twee tafelen, die ons in de schatkamer der Heilige Kerke ter zaligheid zyn opgedischt.

7. 't Blijkt nu wel uit het gezeide, en oft nog niet genoegzaam bleek, zoo betuig ik hier nog eens, dat de Siuredenen van den voorgaenden Brief, gelijk ook al wat wy tot nog toe verhandeld hebben, niet en strekken om bequamen en onbequamen zonder onderscheid, maer alleen om de bequamen tot het lezen der Godlyke Boeken in te laten. Zoo nogtans dat het getal der bequamen volgens ons gevoelen ongelykelyk veel grooter is, dan volgens de rekening van den E. P. Harney. Niet dat wy de men-

menschen een groot gevoelen van hunne eigen bequaemheid in 't hoofd willen blazen: hy weet wel dat de Voorstanders van 't lezen der H. Schrifture ook te zamen voorstanders der Genade van Jesus Christus, en geensins de luiden zijn om het volk al te groot gevoelen hunner eigen kragten in te boezemen. Maer zy betrouwen, en leren de Gelovigen met hen betrouwen, dat wanneer zy ootmoedig, leenzaem en buigzaam van herte zyn, zy regt hebben om zig deze spreuk van den Apostel Joannes, *De zalving des Heere onderwyft u*, 1. Joan. 2. 27 toe te voegen. Egter wel te verstaen, dat zy zig in zwaerwigtige plaetsen, en in al 't gene zy niet en vatten, niet alleen aen de besluiten der Catholijke Kerke zullen onderwerpen, maer ook van wyzere mannen en Leeraers daer toe gesteld zullen laten onderregten. Want zy weten die schrandere opmerking van Pater Harney wel, dat als d' Oudvaders zeggen, *Dat de Schriftuer klaer is, zulks te verstaen is, voor zoo veel daer in geen duistere plaetsen ontmoet worden.* II. B. C. XII. n. 56.

8. Ik bid u laet my toe, Myn Heer, dat ik tusschen deze ernstige bekommelingen eens gins en weder mag uitspannen, en u verklaren dat ik deze zinrijke anders zinlooze woorden van den Eerw. Pater niet zonder groote beko-

ring tot lachen heb kunnen uitschryven: en ik twyfel zeer of gy ze zonder lachen hebt gelezen. *De Schriftuer is klaer, voor zoo veel 'er geen duistere plaetsen in ontmoed worden: dat is, Zy is klaer voor zoo veel zy niet duister is.* Dat bind voor een Leermeeſter; maer by de Schoolſtudenten zoude 't voor een onnoozele ſlag gerekend worden. Edog laet ons dit daer laten, en weder op onze regte baen keren.

9. Om nu 't gene ik even te voore zeide, dat de genen, die men tot het lezen der H. Schrif-
ture bequaem moet agten, veel meerder in ge-
tal zyn dan d' Eerw. *Pater* wel zoude rekenen,
nog verder te bewyzen, dient aengemerkt dat
niet alleen de genen die deze wysheid, ootmoed-
igheid en andere deugden, die een menſch tot
het vrugtbaer lezen der Heilige Schrif-
ture bequaem maken, reeds bezitten, maer ook die
een opregte begeerte hebben om de zelve te be-
komen, de Schriftuer met nut en voordeel kun-
nen lezen: want het is door 't lezen van Gods
Woord, kragtiger dan alle woorden en onder-
wyzingen der menſchen, dat zy tot die deug-
den en hemelsche wetensſchap kunnen geraken,
welke nergens beter dan in de Heilige Bladeren,
die door den Geest des Heere zelf beſchreven
zyn, en aldaer ook van de zwakken en onvol-
maecten, met welke die Geest meedogen heeft,
nutte-

nuttelyk gezocht, en zoetelyk gevonden worden.

10. Hierom is't dat de H. Bernardus in zyne Redenvoering van de veelvuldige nuttigheid van Gods Woord de H. Schriftuer ook den zwakken en flauwen aenprylt. Zyt gy louw en traeg, zeit die Honingmond, zoo dat gy vreesst uit Gods mond uitgespogen te worden, laet dog Gods Woord niet agter, en't zal u met een nieuwe vlam ontvonken, want zyn woord is als een brandend vuur. Zoo hebben de Vaders van ouds altyd gesproken.

11. Nu meinik dat beide onze Hoofdpunten, te weten, *Dat de Heilige Oudvaders het lezen der H. Schrifture den Gelovigen doorgaens hebben aengeprezen, en Dat hun Zeggen door het ophouden van't Verbod van den Boekenlyst, gelyk in d' aloude eeuwen, Zoo ook in onze tyden stand moet grypen, en ons tot een regel strekken,* overvloedelyk tegen d' ydele betragtingen van den E. P. Harney zyn vastgesteld; en dat'er niet van belang deze zaek betreffende in zyn Boek overgeslagen is't gene wy niet beantwoord en wederleid hebben, hoewel hier toe zoo veel papiers niet beklad is, als d' Eerw. Pater in 't opstellen van zyn groot Boek tegen't doorgaens lezen van het alderheiligste der Boeken heeft moeten vuil maken.

12. Indien by egter alles onaengezien by zyn

gevoelen vastblijft, en 't Verbod nog wilt onderhouden hebben, hy kan het doen onderhouden, en ook zoo hy 't goedvind op nieuw verkundigen, onder de *Leekebroeders* der Kloosters daer zyne Eerwaerdigheid gezag heeft, denwelken hy getuigt in hunne regels *wel uiddrukelyk geboden te zyn, geen Psalmbroeken te hebben, Psalteria non habeant.* I. B. C. XIII. n. 18. Ik moet bekennen dat de regelmatigheid van zoodanige regels mijn verstand te boven gaet, en dat ik niet en kan begrypen, hoe dit overeenkomt met het gene wy hier voore in den VII. Brief n. 16. uit den H. Jeronimus verhaelde, namelijk dat in zynen tyd alle de Geestelijke Dogters in de Kloosters van de H. Paula de H. Schriftuer niet alleen lazen, maer ook *verplicht waren dagelyks iet uit de zelve te leren, en ALLE DE PSALMEN VAN BUITEN TE WETEN.* Kunt gy dit overeenbrengen, Myn Heer, met deze wet van den *Pater Harney: Psalteria non habeant*; 'k wil u geern voor myn meester erkennen. Of indien, 't gene ik geloof, gy u zoo wel als ik onbequaem vind om zoo tegenstrydige zaken in elkanderen te schikken, zoo zie ik niet beters dan dat wy den Eerw. Pater verzoeken, dat het hem gelieve 't gebrek van ons onschrander oordeel hier in te gemoed te komen, en ons die getuigenis van Jeronimus

ronimus, wat duidelyker dan hy die van Christomus in zyn Boek gedaen heeft, in dier voege uit te leggen, dat zy met zyn, *Psalteria non habeant*, niet en stryden. Ondertusschen zullen wy van deze wet zyner Leekebroeders, als zynde een zaek die buiten ons oogwit is, geen vonnis stryken.

13. Vind hy ook goednog al voord te gaen de genen die *viermael daegs 't Woord Gods lezen, Bybelbroers en Bybelzusters*, of ook *Geletterde Bybeljoffrouwen*, gelyk b. 333. en elders, te noemen, hoewel wy hunnen handel nu genoegzaam meinen geregtvaerdigd te hebben, dat staet in des *Paters* believen. Zy zullen zig over die namen niet eens belgen, nog het den *Eerw. Pater* qualijk afnemen, als hy hen de *H. Schriftuer* onder 't beding van hen die namen te geven maer in handen wilt laten. Ja veele van hen zullen God in die namen verheerlijken en daer op roemen: zoo nogtans dat men door *Bybelbroeders* en *Bybelsusters* hier niet en verstaen een hoop laetdunkende menschen, die den *Bybel* lezen met een geest van eigenzinnigheid, om uit den zelve alle geloofs geschillen naer d' ydele inbeeldingen van hun eigen hoofd te befligten; maer ootmoedige kinderen der *Catholyke Kerke*, die de *H. Schriftuer* in den geest en onder de bestiering van hunne Moeder dagelijks,
en

en zoo gy wilt ook viermael daegs, met alle vlytigheid en liefde tot den geestelijken voortgang hunner zielen lezen.

14 Zulke Bybelbroeders waren Timotheus, de Hoveling van de Koninginne der Mooren, die arme bedelaer *Servulus*, welke om zijnen yver tot de H. Schriftuer verdiend heeft van den H. Paus Gregorius den Grooten zoo hoog geprezen te worden. *Homil. 15. in Evang.* Zulken Bybelbroeder zocht die zelve Paus ook te maken van zijnen vriend Theodorus, aen wien hy ten dien einde een zeer kragtigen brief geschreven heeft. Zulke Bybelzusters of Bybeljoffrouwen waren de heilige maegd Demetrius, Fabiola, Paula met hare dogter Eustochium, en alle de Dogters die in hare verscheiden Kloosters woonden; ook Marcella, Sunia, Fretella, Makrina, Celancia, en Cæcilia, van dewelke men op haren Feestdag in 't Getyboek leest, *Dat die roemwaerdige maegd het Evangelie van Jesus Christus altyd op haren boezem droeg, Virgo gloriosa semper Evangelium Christi gerebat in pectore.* Was dat niet wel een groote Bybelzuster? En wy kennen 'er in deze tyden door Gods Genade nog al van dat slag, die ook veel liever van den Bybel dan van de Kralen hunnen toenaem willen dragen.

15. Edog na dat nu d'algemeine zwaarigheden

den zyn afgehandeld, mag men hier tot volkomen gerustheid der Catholyken van onze Vereenigde Nederlanden niet zonder bezondere opmerking voorbygaen, dat 'er nu zekerlyk voor hen, 't mag elders zyn zoo 't wil, geen Bepaling of Verbod is van de H. Schriftuer ook in hunne moederlyke tael te lezen, maer dat zy daer toe zelfs volgens de belijdenis van den E. P. *Harney* volle vryheid hebben. Ik zeg nog eens: De Catholijken van Holland en onze Vereenigde Nederlanden mogen zonder eenig agterdenken, benaudheid of duttinge des gemoeds 't Woord Gods in hunne tael, zoo dikmaels en wanneer het hen gelieft, doorbladeren en lezen. d' Eerw. *Pater* bekent dit met ons, en wy zullen 't ook in 't bezonder bewyzen.

16. Deze belijdenis van *Pater Harney* is te zien zoo in den Tytel van zijn Boek als elders; maer op 't alderklaerste I. B. C. ix. n. 5. alwaer by erkend hebbende dat het Verbod van den Boekenlyst in ons land van 't begin af noit, gelijk het luid, in 't gebruik geweest is, wel duidelijk verklaert, dat zijne bemerkingen ook niet en zien op de Vereenigde Nederlanden, maer alleen op die *Nederlanden*, daer de *Catholyken* in d' openbare oeffening der *Catholyke Religie*, en bezonderlyk onder de gehoorzaamheid van den *Catholyken Koning* leven. Wat zoude men be-

stip-

stipter van hem kunnen eischen?

17. Indien wy dan enkelyk ten dienste van onze Catholijke Landfluiden hadden willen schryven, gelyk wy voornamelyk voor hen geschreven hebben, wy hadden ons kunnen ver- noegen met deze plaets van den Eerw *Pater* Leeraer voor te stellen, en hen slegs te zeggen: Zie daer, Catholijken, inwoonders van 't Ver- eenigde Nederland, hoe zeker en ontwistbaer uw regt en uwe vryheid in 't lezen der Heilige Schrifture wel moet zijn, vermits ook zelf *Pater Harney*, die een groot Boek gemackt heeft om deze vryheid aen de gemeine Gelovigen van andere landen te betwisten, niet heeft durven lochenen, of gy luiden moogt het Woord Gods vrylijk en zonder agterdenken lezen, niet tegenstaende al het gene de dommekragt van *Suivius* en diergelijke menschen hen doet schry- ven en roepen om u van zoo stigtige en heilige oeffening af te schrikken. Dit was genoeg geweest voor onze Nederlanders: maer wy waren schul- dig alle goede Christenen en de Waerheid zelve naer onze zwakheid voor te spreken.

18. Om nu onze stelling nog met een be- zondere Sluitreden te bekrachtigen, dient opge- merkt dat het gene *Sevarius* ten aenzien van Hoogduitschland verhaelt, hier by ons ook volkomelyk plaets heeft. *Als de Bisschoppen,*

't zy aen sommigen in't bezonder, 't zy aen allen in 't gemein, of by woorden of door de daed zelve het lezen der Catholyke Bybels in de gemeine talen toelaten, dat het hen dan geoorlofd is die te lezen, gelyk wy, zeit die Schryver, in ons Hoogduitschland nu Zien geschieden. En men moest wel geheel beroofd van zinnen zyn, om te kunnen twyfel en of de Bisschoppen ook de magt hebben om hunne schapen 't lezen van Gods Woord toe te laten.

Dog wy hebben in den voorgaenden Brief gezien, dat de Hoogwaerde Heer Bisschop van Castorien, in zyn leven Stedehouder van den Apostolischen Roomschen Stoel in onse landen, niet alleen mondelings of schriftelyk, maer ook in gedrukte boeken in verscheiden talen openlijk verklaerd heeft, dat onze Catholyken de H. Schriftuer vrylijk mogen lezen.

Vervolgens is't hen geoorlofd die te lezen, schoon genomen dat het Verbod in eenige andere landen nog plaets hadde, en moest onderhouden worden: als zynde dit hen alle in 't gemein door hunnen Bisschop toegelaten, ja ook aengeprezen, en niet veel min als bevolen.

19. In het Boek Gods Woord Verdedigd wyft die Bisschop de reden aen, waerom het bezonderlyk betaemt en nut is, dat de Catholyken in deze landen de Schriftuer niet alleenlyk lezen, maer

maer ook in de zelve bedreven zyn : en hy be-
 tuigt vrymoedelyk, 't gene ik alree de hier voor
 heb aengetekend, dat zyne Heiligheid de Paus
 van Romen dit lezen der Gelovigen van ons
 Nederland niet ongeoorlofd agt, maer in te-
 gendeel het zelve goedkeurt. Lact my toe, Myn
 Heer, dat ik hier zyne eigen woorden eens mag
 verhalen,

20. In de laetste Bemerkinge n. 4. spreekt hy
 „ aldus: „ Wy hebben den H. Joannes Chri-
 „ stostomus hier boven horen zeggen: *d' On-*
 „ *kunde der Heilige Boeken is d' oorzaak van al*
 „ *ons quaed. Wy gaen Zonder wapenen ten stryde.*
 „ *Hoe is 't dan mogelyk dat wy onzen ondergang*
 „ *zouden kunnen ajuereen? 'Tis een groot geluk*
 „ *zig ongequetst, alhoewel gewapend zynde, uit*
 „ *den stryd te redderen. Indien wy dan ongewa-*
 „ *pend zyn, zoo kunnen wy ons niet verdedigen.*

„ De waerheid dezer woorden blykt door 't
 „ droevig verflaen van veele menschen, dewel-
 „ ke niet bedekt zynde met de wapenen van Gods
 „ Woord, zig tot die landen begeven, daer
 „ de Katholyke Religie niet de regerende, maer
 „ een dienende Religie is.

„ In zulke landen dan is 't gebruik van Con-
 „ troversieboeken, en zulk een lezen van Gods
 „ Woord als wy vereischen, niet schadelyk,
 „ maer voordeelig; niet gevaerlik, maer vei-
 lig

„ lig; niet tot quetzinge, maer tot bescher-
 „ ing. En derhalven heeft de hooge wysheid
 „ en liefde, met welke d' Apostolische Stoel de
 „ behoudenis en den voortgang der Catholyken
 „ bezorgd, niet geboden, dat men in zulke lan-
 „ den de Controversieboeken, en *VEEL MIN*
 „ *DE H. SCHRIFTUER*, uit de han-
 „ den der Catholyken zoude houden, maer
 „ yveren om hen tot zulk een zalig lezen te
 „ bequamen, en na ze bequaemd te hebben,
 „ hen daer toe aen te manen. „

21. Dan spreekt hy vervolgens van de vrug-
 ten welke 't lezen der H. Schrifture in onze lan-
 den heeft voordgebracht, en betuigt alzoo door
 d' ondervinding hoe ydel en ongegrond de
 vrees van den Eerw. Pater Leeraer is, die zig
 inbeeld dat 'er uit het doorgaens lezen der zel-
 ve nog meerder schade dan voordeel zoude te
 verwagten zijn. Zoo dat de gedagten van den
 Bisschop van *Castorien*, en naer des zelfs getui-
 genis ook van zijne Heilichheid, van de gedag-
 ten van *Pater Harney* wel zeer verschillen. Nu
 wien betaemt het beter ons den wil van den Paus
 bekend te maken, dan den genen die hier in 't
 geestelijk ten onzen opzigt zijne plaets bekleed,
 gelijk dees Bisschop zoo lang hy leefde gedaen
 heeft? d' Eerw. Pater is van gevoelen, dat het
 minder gevaer inheest de Controversieboeken
 dan

dan de H. Schriftuer te lezen, gelijk wy in den VIII. Brief n. 4. bemerkte hebben. Ten tegendeel d' Apostolische Stoel gebied niet dat men in onze landen de Controversieboeken, maer veel min de H. Schriftuer, uit de handen der Catholyken zal houden: dog hy wilt dat men yveren zal om hen tot dit zalig lezen te bequamen, en vervolgens daer toe aen te manen. Hoe stemt dit goedvinden van den Apostolischen Stoel met het gevoelen van onzen Pater overeen? En wiens oordeel zal men hier liever volgen? Ik geloof niet dat hier over eenig geschil met imand zal vallen.

22. Wy hebben dan gezien, dat de Catholyken in de Vereenigde Nederlanden alle in 't gemein oorlof van hunnen Bischop gekregen hebben om de H. Schriftuer te lezen: en deshalven dat al waren de hoofdgevoelens, die in 't Boek van den E. P. Harney vervat zijn, zoo vast en zeker, als zy los, ongegrond en verre van de waarheid zijn, zy egter nu volle vryheid zouden hebben van Gods Woord te lezen. Wy hebben ook gezien, dat de Pater hen deze vryheid niet en durft lochenen nog betwisten. Zoo dat ik niet bedenken kan wat vrugten by in dit land van zijn Boek heeft kunnen te gemoed zien, dan d'ydele droomen van *Suivius*, die hy nogtans niet zoude willen goedkeuren, een
wei-

weinig t' onderschragen, en een ontydige verwarring in sommiger gemoederen te baren.

23. Edog't geluk is'er toe geslagen, dat gelijk ik in't begin zeide, dit Boek om zyne grootte zeer weinig gehandeld of gelezen word. De genen die'er van verkogt zijn ter plaetse daer men ze in ons land wel meest schynt getrokken te hebben, klimmen niet verder, gelijk my van goeder hand berigt is, dan tot het getal van VI. waer van'er mogelijk geen drie in handen van't gemeine volk zijn: zoo dat het misschien niemand lastiger zal vallen, dan den Drukker en de Boekverkopers. Ik voel wel, Myn Heer, dat gy hier uit een opwerping tegen my zoud kunnen maken, en mogen vragen wat het dan van noode was tegen dit boek te schryven: waer op ik u in't begin van den navolgenden Brief zal antwoorden.

Den 31. van Loumaend. 1687.

TWAELFDE BRIEF.

d' Opwerping in't einde van den voorgaenden Brief gemeld word beantwoord. Bemerkingen over de Brugsche Bulle. Van eenige leeringen der Onkatolyken daer d' E. P. Harney in zyn Boek gewag van maekt. Besluit.

MYN HEER.

1. P d'opwerping: Dat het niet noodig scheen tegen het Boek van den E. P. *Harney* te schryven, vermits het zoo weinig gelezen word; waer by men nog konde voegen om kragtiger te dringen, dat 'er mogelijk door 't lezen van deze Brieven sommigen opgewekt zullen worden om ook het Boek van den Eerw: *Pater* te willen lezen, die 'er misschien anders niet na getaeld zouden hebben; antwoord ik in het kort. Wat belangt dit laetste ongemak, dat daer weinig voor te vreezen is: want daer zijn dog zeer weinige menschen die zoo groote Boeken van eene zelve stoffe willen lezen: en in geval imand door 't lezen onzer Brieven de lust ontsteken wierd om het Boek van *Pater Harney* dan ook te lezen, ik vertrouw dat die door het tegengift der eerste versterkt zynde, het laetste zonder groot gevaer zal mogen inzien en onderzoeken.

2. Maer om ten voornamen hoofde t'antwoorden, hoewel dit Boek onder 't volk weinig gelezen word, zy horen egter zeggen, dat 'er een *Pater* Leermeester in de Godgeleerdheid tegen het doorgaens lezen der H. Schrifture onder de Catholyken een groot boek geschreven heeft:

heeft: nu gy kent den aerd der menschen af te wel, Myn Heer, om niet te oordeelen dat de klank van dit eene woord, *Een groot Boek van Pater Leermeeſter in de Godgeleerdheid*, meerder indruk op het verſtand en 't gemoed van 't meerendeel der menschen doen zal, dan alle de redenen te ſamen die d' Eerw. Pater tot bewys van zyne zaak zoude kunnen bybrengen.

3. Hier by komt, dat het volk van *P. Suisvius* niet zal verzuimen dit Boek allenthalven ten hoogſten te prijzen: en wierd 'er niet op geantwoord, zy zouden 'er aenſtonds byvoegen, dat het onwederleglyk is, en dat 'er niemand gevonden word die den *E. P. Harney* het hoofd durft bieden, of de gronden van zyn Boek aenranden: welke gelegendheid hen moet ontgenomen worden. Om deze en meer andere redenen was 't hoognoodig, dat imand de Beweering van de Vryheid der eenvoudige Catholyken tegen den Eerw. Pater ondername, en d' ydelheid zynere betragtingen tegen deze Vryheid aen den dag bragte: 't gene ik tot nog toe door Gods Genade gepoogd heb uit te werken, en nu door eenige korte bemerkingen over de Brughſche Bulle, die een der voornaemſte hoekſteenen van zyn gebouw ſchijnt te wezen, ga voltrekken.

4. Dog aler ik dit ſchoon ſtuk werks onder

de hekel brenge, verklaer ik hiervooraf, dat het mijne meining of inzicht geensins is, de Bisschoplijke waerdigheid, die ik met d' uiterste eerbiedigheid en met alle schuldige onderdanigheid, ook in den minsten der genen die 'er mede verheerlijkt zijn, wil eeren en grootagten, in het alderminste hier te krenken. Ik wil geloven, ja ik weet voorzeker, dat de Bisschop op wiens naem deze Bulle is in 't licht gekomen, dezelve niet uitgegeven nog gemaakt heeft, voor zoo veel hy Bisschop van Brugge, maer alleen voor zoo veel hy *Humbertus Gulielmus*, dat is, een mensch is, die ook gelijk andere menschen aen 't gebrek der menschelijke zwakheid en aen misgrepen onderworpen is. Of 't gene my wel 't waerschijnlijkste dunkt, ik wil vertrouwen dat 'er de Bisschop het minste deel aen heeft: maer dat eenige zijner raedsmannen en trawanten, die gy ten naesten by wel weet, Mijn Heer, van wat Bende zy zijn, dit werk gesmeet, en des Bisschops naem slegs ontleend hebben, om op kosten van zijne eere hunne ongegronde gevoelens en onstigtige aanslagen by sommige onbedreven menschen, zoo wat glimps en gezagste geven. 't Zijn dan de Stigters of Opstellers van de Bulle, wie het zijn of niet, die onze bemerkingen zullen treffen.

BUL-

5. BULLE OP DEN NAEM VAN DEN BISSCHOP VAN BRUGGE.

Humbertus Guilielmus &c. Het is depligt van het Bisschoplyk ampt altyd te waken, dat het Woord Gods waeragtig voedsel der zielen uitgedeild werde naer de bequamigheit en't begryp der toeboorders; en dat 'er geen onkruid werde gezaeid in den akker des Heere.

BEMERKING.

Tot nog toe gaet het wel. Maer laet ons eens zien wat onkruid dit zal wezen, waer voor men hier zoo zeer bekommerd is, en 't welk uit den akker des Heere uitgeroeid moet worden. Zoud 't wel zijn dat d' *Alkoran* van Mahomet, de *Joodsche Talmud*, of de *Catechismus* van Heidelberg onder de Catholijken van Brugge begon in te kruipen? Neen, 't is geheel wat anders. Luister toe.

6. VERVOLG DER BULLE.

't Onzer kennisse is gekomen, dat sommige Personen hen vervoorderen te lezen de **HEILIGE SCHRIFTURE** in de gemeine tale, waer in zy worden gevoed van eenige Geestelyke Personen, die durven sustineren dat zulks niet en zoude verboden zyn.

BE,

BEMERKING.

Wat ongehoorde grouweldaed, de Heilige Schrift uer in gemeine tale te lezen! Dat volk van Brugge moet wel stout van bestaen zijn, die zulke dingen durven ondernemen, en wel zoo openlijk dat het ter kennisse van den geestelijken Hofraed doorbreekt. Stout moeten die Geestelijke Personen zijn, die nog *durven sustineren dat zulks niet en zoude verboden wezen.* Zeker de Raedsmannen van den Bisschop hebben groote reden om op hunne hoede te zijn, dat dog dit *onkruid*, niet verder inkruipe in den akker des Heere. Maer, Mannen Broeders, weet gy wel wat gy hier *onkruid* noemt, en wat het voor luiden zijn die gy voor zagers van *onkruid* durft uitschelden. 't Zijn alle d' Oudvaders der H. Kerke, ook beroemde Schryvers en heilige Bisschoppen van deze eeuwen, die dit zaed in de Kerk van Jesus Christus gezaeid hebben. Toont gy u niet wel onbedreven meesters in de geestelijke Geneeskunst te zijn, als gy d' alderheilzaamste en zaligste kruiden zoo reukeloos voor *onkruid* aanziet, en die uit den akker des Heere poogt uit te roeien? Is dat geen reden geven om te denken, dat gy weinig kennis en gemeenschap houdt met die vermaerde akkerluiden der gulde tyden, die

die wy met de geheele Catholijke Kerke te regt onze Vaders en Leeraers noemen, als ook met de beroemde Schryvers en heilige Bisschoppen van onze tijden, wanneer gy bestaet hunnen roemwaerdigen yver, in 't volk tot het lezen der H. Schrifture in een verstaenbare tale aen te wakkeren, onkruid te noemen? Is dat een kinderlijke eerbiedigheid voor zijne geestelijke Voorouders dragen? Ik bid u om de liefde van Christus en van zijn geheilgd Woord, nog eens ernstigt' overwegen, of gy hier het ampt van goede Raedsmannen wel betracht hebt, of gy door zoodanigen raed uwen Bisschop geen ongelijk aendoet, en of gy u zelve en hem voor de wereld niet ten toon stelt door zoodanige Bullen in 't licht te geven. Ik geef dit alles aen uw eigen oordeel over, en ga ondertusschen voort in uw werkt' ontleden.

7. VERVOLG DER BULLE.

En alzo 't zelve strekt tot een groot prykel, en nadeel der zielen, wy hebben noodig gevonden de Kudde ons van God bevolen daer tegens te bevryden, en t' onderrigten dat het lezen van de HEILIGE SCHRIFTURE in de gemeene tale uitdrukkelijk en expresselyk is verboden door den PAUS PIUS IV. door den Vierden Regel op de tafel van de verboden Boeken, daerna

andermael geconfirmeerd, en gereitereerd (Zy willen zeggen, gereitereerd, dat is vernieuwd) door den PAUS CLEMENS den VIII. welke tafel van de verboden Boeken met de Regelen daer bygevoegd, gelyk die van den PAUS PIUS den IV. zyn uitgegeven, heeft zyne Koninglyke Majesteit, PHILIPPUS den II. van Hooger gedagte, doen drukken ten Jaere 1569. en daer bygevoegd zyn Plakaet en Ordonnantie, dat idereen naer dezelve zig zal reguleren op de penen daer toe staende in 't zelve Plakaet van den 15. February. 1569.

BEMERKING.

I. De Heilige Vaders wenden alle vlyd en yver aen om allenthalven door schryven en preeken de Gelovigen tot de liefde en 't neerstig lezen des Bybels aen te manen, betuigende dat het zelve hen zeer nut en voordeelig, ja dat d' onkunde der H. Schrifture d' oorzaak van al ons quaedis: en hier wilt men nu 't volk komen wysmaken, dat het lezen der zelve in de gemeine tale, of de leere der genen die zeggen dat dit lezen niet verboden is, tot groot prykel en nadeel der Zielen strekt.

8. II. Men leert in deze stigtige Bulle, dat het lezen der H. Schrifture in de gemeine tale uitdrukkelyk en expresselyk door den Paus Pius IV.

IV, *verboden is*. 't Welk alhoewel het waer was, egter aen de Stigters der *Bulle* nog geen reden zoude geven om dit Verbod, waer van de redenen, gelijk wy zoo duidelijk bewezen hebben, nu geen plaets meer grypen, in deze tyden te gaen vernieuwen. Edog het gene zy zeggen is onwaeragtig, en zoo onwaeragtig, dat zelf d^r E. P. *Harney*, die zig tot voorstander dezer *Bulle* verklaerd heeft, niet en wilt verdragen dat men zeggen zal, dat het lezen der H. *Schrifture* in gemeine talen door den Paus Pius IV. verboden, maer alleen dat het bepaeld is. Want men moet wel bemerken, dat deze Bisschoplyke Raedsmannen en Bullemakers niet en zeggen, dat *het lezen der H. Schrifture in de gemeine tale* voor een tyd, of aen sommige menschen, en zonder oorlof verboden is; maer enkelijk en zonder eenige bepalinge, dat *het uitdrukkelyk en expresselyk door den Paus Pius IV. verboden is*. Voorwaer een onsmakelyke en harde uitdrukking, die immers by de genen die nog een vonk van liefde tot Gods Woord hebben, geen minnelijk onthael zal ontmoeten. 't Was te wenschen dat men eens mogt zien hoe *Pater Harney* zig hier zal ontwarren. Hy word moecilijk als imand anders enkelijk zeit, dat het lezen der *Schrifture* in gemeine talen verboden was: men moet zeggen dat het maer bepaeld is.

In deze Brughfche Bulle zeit mēn rond uit, dat het *uitdrukkelyk en expreffelyk verboden is*: en egter d' Eerw. Pater vind die *Bulle zeer redelyk*, ja hy verklaert dat zy een bezonder ſteunfel van zijn Boekis. Voeg dat in elkanderen die 'er raet toe weet: wat my belangt, ik zie hier voor den E. P. Leermeeſter niet anders dan groote *verwarring*.

VERVOLG DER BULLE:

Voords is 't lezen der HEILIGE SCHRIFTURE in de moederlyke tale ook verboden by den Catechiſmus gimaekt en geapprobeerd door alle de Biſchoppen van de Provincie van Mechelen tot nu toe in de zelve geheele Provincie ſtandvaſtelyk geleerd.

BEMERKING.

't Lezen der H. Schrifture in de moederlyke tale word in den gemelden Catechiſmus niet verboden: alleen word 'er verhaeld, niet plat uit gelyk in deze *Bulle*, dat het *uitdrukkelyk en expreffelyk verboden is*; maer dat het *aen gemeene luiden verboden is den Bybel in de moederlyke tale Zonder oorlof te lezen*: namelyk door 't Verbod van den Boekenlyſt, en zulks voor die tyden en landen daer en wanneer de redenen van dat Verbod plaets vinden, 't welk wy nu met den Biſchop van *Caſtorien* gezien hebben althans
niet

niet meer te verbinden, na dat veele beroemde Bisschoppen en andere voortreffelyke Lee-
raers, en ook d'ervarendheid zelve ons verze-
kerd hebben, dat de Catholyken nu met geen
mindere vrugt dan in d' eeuwen der Oudvaders
de Godlyke Boeken kunnen lezen. Dog 't is
tyd dat wy de *Bulle* gaen sluiten.

10. BESLUIT VAN DE BULLE.

Wy verbieden dan aen alle Ingezetenen onzer
Bisdoms (Zoo veel als nog noodig mag wezen)
de **HEILIGE SCHRIFTUER** te lezen
in de gemeine talen, en aen alle Predikanten en
Geestelyke Persoonen, 't zy in publike Sermoe-
nen, als onderhoud in Gezelschappen, te leeren
of te sustineren, dat het lezen van de
HEILIGE SCHRIFTURE in de ge-
meine tale niet verboden is. Ordonerende de Zee
verkondigd te worden op de Predikstoelen, en by
affixie als naer costuime. Gegeven &c. 12. Ja-
nuary 1685.

BEMERKING.

Hier zien wy dan tot driemacl toe in deze
Bulle herhaeld: *Dat het lezen der H. Schrifture*
in de gemeine talen verboden is, gelijk het ook
uit kragt van de zelve aen de Gelovigen des Bis-
doms van Brugge op nieuw verboden word;

R

't welk

't welk een ongehoorde zaak, en t'eenemaal zonder voorbeeld is, welkers ongerymdheid men niet genoegzaam ten toon kan stellen. Hadden zy nog geboden, dat de Catholyken van Brugge de Schriftuer in hunne tael, in gelijkformigheit des Verbods van den Boekenlyst, niet zonder oorlof zouden lezen, 't was verdraeglijk geweest: elk had zig door 't verzoeken en verkrygen van zoodanigen oorlof daer tegens mogen voorzien. Maer nu word het hen plotselyk en rond uitverboden, zonder van verlof daer toe te vragen, of van iet desgelijks het minste gewag te maken.

II. Maer als ik 't wel bedenk, 't is al niet zonder reden, dat d'Opstelders van die *Bulle* dit zoo wyslyk begrepen hebben. Want had men gesproken van oorlof te vragen, die *Geestelyke Persoonen, welke durven sustineren dat het lezen der H. Schrifture niet en zoude verboden zyn*, gelijk men daer klaegt, zouden ook niet nagelaten hebben het volk aen te manen om dien oorlof te gaen verzoeken, 't welk dan te veel werks en belemmerings aen de *Geheim-schryvers* en andere *Bedienden* van dat *Geestelyk Hof* zoude verschaft hebben. Des heeft men goed gevonden hen eensite sessens van deze moeit t'ontlasten, doende kort af verklaren en verkundigen: *Dat het lezen der H. Schrifture*

in de gemeine tale uitdrukkelyk en expreffelyk verboden is.

12. Hier word ook aen de Leeraers verboden het tegendeel te leeren of te sustineren: zoo dat het d' E. P. Harney zig voor een geluk moet rekenen, dat hy geen onderdaen van 't Bisdom van Brugge, nog aen des zelfs besluiten onderworpen is: vermits hy tegen d' uitdrukkelyke woorden van deze Bulle, hoewel hy de zelve zoo hoog geprezen heeft, nog blyft leeren en sustineren: *Dat het lezen der H. Schrifture in gemeine talen niet uitdrukkelyk en expreffelyk verboden, maer alleen gemakkelyk en redelyk bepaeld is.*

13. Deze Bulle moet ook op de Preekstoelen, plaetsen die anders tot het verkundigen der heerlijkheid en lof, der veelvoudige nuttigheid en heilzame vrugten van 't Woord Gods aengesteld en geschikt zijn, verkundigd worden. 't Is dan op de Preekstoelen van Brugge, dat men in plaets van de stigtelijke vermaningen der Heilige Pausen, Bisschoppen en andere Oudvaders, die ons leren: Dat men de Heilige Schriftuer niet alleen in de Kerk moet horen uitleggen, maer ook in zyn huis neerstelyk lezen en herlezen: Dat de Schriftuer zig voegt naer de vatbaerheid van idereen, zoo dat ook een ambachtsman, een dienstknecht, een arme wedevrouw, en

de onwetendste onder de menschen uit hare lessen hun voordeel kunnen trekken : Dat zy , gelijk de H. Paus Gregorius betuigt , de *Brief* is van den hemelschen Vader tot ons zijne kinderen geschreven , om door den zelyen zijnen heiligen wil aen ons bekend te maken : een *Spiegel* in den welken wy 't aenschyn onzer zielen gestadelijk moeten beschouwen , om hare schoonheid van de vlekken , die Gods Woord ons in de zelve doet ontdekken , af te wasschen en te reinigen : een geestelijk *Manna* waer door wy in de wildernisse dezer wereld gesterkt , vertroost en gevoed worden ten eeuwigen leven. 't Is , zeg ik , op de Preekstoelen daer deze *Bulle* afgelezen is , dat men in plaets van die zalige onderwyzingen der heilige Leeraers van de Kerke , deze nieuwe en ongehoorde stellingen heeft horen klinken : Dat *het lezen der H. Schrifture in de gemeine tale uitdrukkelyk en expresselyk verboden is* : Dat *de Heilige Schrifture in de gemeine tael te lezen , en te leeren dat zulks niet en zonde verboden zyn , strekt tot groot prykel en nadeel der zielen* : Ja , wie schroomt niet ? dat dit onkruid is 't welk uit den akker des Heere uitgewied moet worden .

14. Maer geloofd zy God , die overal den eenen of den anderen Micheas verwekt (III. Kon. xxii.) welke de waerheid openlijk durft bely

belyden en voorstaen, schoon hy ook wel verwacht, dat hem Sedecias deze vrymoedigheid met een kaekslag zal vergelden. Want ik hoor dat een loofwaerdig man, wijzer dan d'aenraders en Stigters der meergemelde *Bulle*, als men hem dezelve onder andere papieren op den Preekstoel geleid had om ze voor 't volk te verkundigen, hy zoude geantwoord hebben: Dat hy zijnen bril niet by zig hadde om te kunnen zien en dit Verbod af te lezen. 't Welk, zoo ik gisse, te verstaen was op dien zien gelijk de Schrif-tuer van God zelfzeit, dat hy sommigen niet en kent, *Nescio vos*, te weten met een kennisse van goedkeuring en liefde, of dat hy ze niet voor de zijne erkent. Hy konde dan 't Verbod niet zien te lezen, dat is, hy konde niet zien dat het stigtig of nut zoude zyn 't zelve van den Preekstoel voor het volk af te kundigen: ja mogelijk zag hy wel klaerlijk, dat zoodanige verkundig den Gelovigen tot yerargernisse zoude strekken.

15. En dit is dat roemwaerdig *Verbod*, door de Raedsluiden van den Hoogwaardigen Heere Bisschop van Brugge over twee Jaren in 't licht gebracht, ons eerstelijk door P. *Suivius*, en naderhand door den E. P. *Harney* bekend gemackt, en by hen zoo hoog geroemd. Wat belangt den Eerw. *Pater* met wien wy hier te doen hebben,

hy verklaert, dat gemelde Bisschop groote redenen heeft gehad om dit Dekreet te laten uitgaen. I. B. C. ix. n. 32. En in 't begin zijner Opdrage betuigt hy, dat den inhoud van zijn Boek, 't welk wy nu gepoogd hebben te wederleggen, ook bezonderlyk op deze Ordonnantie steunt. Welke belijdenis van den Eerw. Pater, te weten dat zyn Boek zoo losse en waggelende schragen voor zijn bezonder steunsel heeft, alleen genoeg was om elkeent' overtuigen, dat het wel een jammerlyk en bouwvallig Werk moet zijn: want men nu uit onze Bemerkingen heeft kunnen zien, hoe ligt het is dusdanig slag van steunsels erny en been te breken. Ik mag hier dan mijn spreekwoord nog wel eens gebruiken: *Stoot de schragen om, en al het werk valt aen duigen.*

16. De Bisschop van Castorien, als een opregt Verdediger van Gods Woord, gaf een ander oordeel over deze Bulle van zijnen Medebroeder, als hy ziende op de zelve, aldus zijn gevoelen uitsprak: *Is 'er eenig Harder die, gelyk Suivius (En Pater Harney) verhaelt, nu onlangs anders gevoeld en geschreven heeft, zulks is mogelyk toegekomen, om met Veron te spreken, door scrupuleuze gevoelens, dewelke vreezen datr geen reden is om te vreezen; dat is, dewelke vreezen dat de boeken der waerheid, ootmoedigheid en gehoorzaemheid, de leugens, de ho-
vaerdy*

vaerdig en wederfpanningheid tegen Gods Kerke aenpreken, of dat de gemeene Catholyken gelyk zyn aen die quaedaerdige dieren, welke niet als vergift uit de beste en heilzaemste kruiden gewoon zyn te zuigen.

17. Hy betoont vervolgens, dat de Schrift-lievende Harders, die goede vriendschap en gemeenschap met de Godlyke Boeken onderhouden, wel een veel gunstigere verbeelding van de zelve maken, als 'er het volk van P. Suiuius in dat Verbod van toontte hebben, en den menschen van zoekt in te boezemen. Want ik heb reeds gezaid, dat het zelve waerschynlijk meer aen dat volk, dan aen hunnen Bisschop moet toegeschreven en geweten worden. Hoewel ook de Bisschop van Castorien, of imand anders van 't zelve gezag, tot hunnen Medeharder in dit geval wel hadden mogen zeggen, 't gene Sint Augustyn weleer aen zynen Medebisschop Auxilius schreef. Dees Bisschop Auxilius had ook een Bulle of een Besluit gemaekt, waer door hy zekeren Clafficianus om een ingebeelde misdaed met zyn geheele huysgezin openlijk had in den Kerkelyken Ban gedaen. Augustinus toont hem in zynen Lxxv. Brief d'ongeregtigheid van dit vonnis, en zeit dan eindelijk tot ons oogwit: Gy moet niet denken dat ons geen onregtvaerdige driften kunnen overkomen om dat wy Bisschoppen zyn: maer laet ons liever denken

dat wy met groot gevaer tusschen de strikken der be-
koringen leven om dat wy menschen zyn. Trek
dan, zeit hy, uwe Balle, of uw Besluit, of
Dekreet, of zoo men 't gelieft te noemen: wilt
gy wel doen, trek het weder in. *AUF ER-
staque Gesta Ecclesiastica, qua perturbatio for-
tasse fecisti.*

18. Dit is het gene ik even te voore ver-
maende, dat het Verbod van Brugge geen Bis-
schoplijk, maer een menschelijk werk schijnt
te zyn. Maer gelyk ik nu zeide, deze dingen
wildent beter van een Bisschop dan van ons aen
een ander Bisschop voorgehouden worden. Ook
hebben wy 't maer tegen de Raedsmannen en
Uitvinders van dit zeldzaam Werk, die den
naem en 't gezag van hunnen Overpriester hier
te ligtvaerdelyk misbruikt hebben. Hoewel eg-
ter in d'eeuwe van den H. Jeronimus ook de
Priesters geen zwaarigheid plegen te maken van
den Bisschoppen, als 't de nood vereischte, de
waerheid regt uit te zeggen. 't Welk indien on-
ze Leeraer d'E. P. *Harney* naer 't voorbeeld
van den Leeraer Jeronimus had gelieven in 't
werk te stellen, en den Bisschop zynen vriend
het uitgeven van zyn Verbod af te raden, of
na het uitgeven weder in te trekken, hy zoude
de Kerke meerder dienft gedaen, ook zyne ei-
gen agtbaerheid en die van zynen goeden Vriend
beter

beter betracht en gehandhaefd hebben.

19. Immers dit is 't oordeel van veele wyze mannen, waer aen ik my houde, en alzo dit Tweede Deel fluite, na dat nog twee kleine vragen zal hebben voorgesteld, op dewelke ik d' antwoorden van den E. Pater Leermeester, of van imand anders die in zulke zaken ervaren is, tot mijne onderregtinge wel wilde horen. En wel voor eerst geeft het gene d' Eerw. Pater II. B. C. XII. n. 55. redenkavelt, gelegendheid en dringt ons om hem deze vrage (God geve dat hy ze bestiptelyk mag beantwoorden) voor te stellen.

20. I. V R A G E. Of deze verklaring van de Hoogwaardige Gebroeders en Bisschoppen *Walenburg* waeragtig is, of niet: *De Gereformeerden volgen huidendaegs in 't stuk der Verkiezinge gemeinlyk de Discipelen van Sint Thomas, en Bellarmin: en wy willen zoo naukeurlyk niet onderzoeken, van wat gevoelen zy voor dezen geweest zyn? Zoo ja, of dan d' Eerw. Pater, hy die een Discipel van Sint Thomas van Aquinas is, ter gemelde plaetse niet wel dapperlyk beuselt, te kennen gevende dat dit een van de zwaerste geschillen tusschen ons Catholyken en de Calvinisten zoude zyn? Zoo niet, hy wyze ons dan bestiptelyk aen waer in dit onderscheid of geschil bestaet, ik zeg, waer in de huidendaeg*

daegsche Calvinisten in dit leerstuk van de leere der Catholyke Kerke afwyken, op dat wy hunne dwalingen, gelyk onze pligt en wensch is, zoo wel in dat stuk als elders mogen myden. d'E. P. Leeraer kan ons ten dien einde zyne onderregting niet weigeren.

21. II. V R A G E. Of het den Catholyken geoorlofd is hunne evenaesten, hoewel die ook Onkatholyk zyn, valsche leeringen toe te schryven die zy niet en houden? Zoo ja, of dat niet van de wyde mouwe is? Zoo niet, waer hy dan die ellendige dooling gelezen heeft 11. B. C. XVI. n. 16. *Dat alle de Gratie, die God aen Adams kinderen vergunt, daer in bestaet, dat zy in dit leven op de verdiensten van Christus betrouwen, ja voor zeker weten dat zy in der eeuwigheid zalig zullen zyn?* En hoe hy deze zware bevestiging goedmaekt: *Dat zy (De Calvinisten) om God in dit leven te beminnen niet meer en denken, als om te vliegen zonder vleugels: want zy het eerste voor zoo onmogelyk houden als het tweede?* Alsook waer uit hy dit gevolg trekt 11. B. C, xx. n. 10. *Dat gelyk zy alle quade genegenheid voor zonde houden, geen werk behoeven te maken van daer tegen te stryden om niet te consenteren?*

22. d'Eerw. Pater zal dan zeer wel doen, dat hy ons dit alles, is 't mogelyk, aenwyze,
op

op dat wy aen d'uitvinders en voorstanders van zoo snoode dwalingen naer verdienste den vloek mogen verkundigen, d'Onkatholyken raken ons niet meer dan zy den Eerw. Pater raken, en of zy d'eene of d'andere dooling leren, daer is ons weinig aen gelegen. Wy zyn bezorgd voor de Catholyke Kerke, waer van wy door Gods genade lidmaten en Bedienaers zyn, en aen dewelke men geen kleinen ondienste en nadeel doet, als men hare bestryders met eenige leeringen belaft, die zy ontkennen hunne leeringen te zyn, en van dewelke 't beswaerlyk is hen t'overtuigen.

23. De Catholyken klagen, en wel met groote reden, wanneer hen van hunne wederparty eenige gevoelens worden aengevreven, die zy lochenen en als dolingen verwerpen. Maer men moet noit dien regel van regtmatigheid vergeten: *'t Gene gy niet en wilt dat aen u geschiede, doe dat ook aen een ander niet.* Catholyken, Onkatholyken, Turken, Joden, Heidenen, allen menschen is men dit regt schuldig, dat men van hen niet volgens het dwaesligt van afkeer of toegenegendheid, maer naer de waerheid oordeele. En de kinderen der Catholyke Kerke, die kinderen des ligts en der waerheid zyn, moeten in 't betragten van deze deugd der regtvaerdigheid alle andere menschen overtreffen.

25. Hier mede fluit ik dan dezen Brief, en te samen het *Tweede Deel der Beweerde Vryheid van d' eenvoudige Catholyken in het lezen der H. Schrifture.* Of deze Vryheid nu wel beweird, Gods Woord te regt verdedigd, en de betragtingen van den E. P. *Harney* kragtelyk genoeg verydeld zyn, zal ik verders aen uw oordeel, Myn Heer, en aen dat van alle goede kenners laten. Indien dit Deel zoo gunstig als 't voorgaende, 't gene ik volkomelyk betrouwe, by u en hen ontvangen word, zoo zal ik my ten uitersten vergenoegen. Immers zal my noit de voldoening onbreken van myn beste in deze zaak betragt te hebben, en te zyn,

M Y N H E E R,

Uw Onderdanige Dienaer,

Den 10. van Sprokkelmaend 1687.

A. A. P. L. D. G.